

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Nu rinder solen op ...

Thomas Kingo
Væversønnen fra Slangørup

K. Skjødt. P.

Nu rinder solen op ...
Thomas Kingo
Væversønnen fra Slangstrup

Nu rinder solen op ...

Thomas Kingo, væversønnen fra Slangerup

Udgiver: Historisk Forening for Slangerup Kommune, november 1984.

Redaktion: Hannah Andersen, Christian Larsen

Fotos:

**Det Kongelige Bibliotek, Nationalmuseet, Knud Larsen,
Historisk Forenings fotogruppe v/Nina Bækmark**

Tegninger:

Kaj Skjødt Petersen, A. Kaarup Nielsen

Vignetter fra Slangerup Kirke: Kaj Skjødt Petersen

Omslag: Kaj Skjødt Petersen

Skrift: Schoolbook

Tryk: Stephansen, Sorø

ISBN nr. 87 - 88301 - 03 - 6

Uden økonomisk støtte ville det ikke have været muligt for Historisk Forening for Slangerup Kommune at udgive denne bog.

Foreningen retter hermed en varm tak til

Andelsbanken, Slangerup

Dansk Sundolitt A/S, Slangerup

Den Danske Bank, Slangerup

Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond

Frederiksborg Amtskommune

Hafnia - Hånd-i-Hånd Fondet

Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, Aabenraa

Kreditforeningen Danmark

Kronebanken, Slangerup

Lokalbanken i Slangerup

Slangerup Kommune

Sparekassen SDS, Slangerup

NU RINDER SOLEN OP ...

**THOMAS KINGO
VÆVERSONNEN FRA SLANGERUP**

**HISTORISK FORENING
FOR SLANGERUP KOMMUNE**

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
Forord	
<i>Borgmester Bent Lund, Slangerup</i>	5
Endnu et forord	
<i>Biskop Johannes Johansen, Helsingør</i>	7
<i>Thomas Kingos liv og verdslige digtning</i>	
<i>Stadsbibliotekar Svend Esbeck, Frederiksberg</i>	9
Slangerups Sjungekor, Kingos Nytårgave til det danske folk	
<i>Generalsekretær, pastor Erik Norman Svendsen</i>	43
Købstaden på Kingos tid	
<i>Arkitekt, m.a.a., Anders Alsløv, Slangerup</i>	65
Kingofester i Slangerup	
<i>Bibliotekar Lis Thavlov, Silkeborg</i>	69
Foreningen »Kingos Minde«	
<i>Tandlæge Hannah Andersen, Slangerup</i>	77
Thomas Kingo og dagens Slangerup	
<i>Halinspektør Christian Larsen, Slangerup</i>	84
Kingoskolen	
<i>Lærer Jens Dahl Madsen</i>	87
Thomas og Sct. Michaels kirke	
<i>Sognepræst Knud Andersen, Slangerup</i>	89

Forord

Det er med god grund, at Slangerup fejrer Kingos 350 års fødselsdag. Født og opvokset i den gamle købstad, hvor han også senere blev præst i en årrække, har vor store salmedigter i århundreder gjort Slangerups navn kendt i det ganske land.

Kingos skønne salmer har stadig meget at sige nutidens mennesker, og det er derfor med stor glæde, jeg byder denne nye bog om Kingos liv og levned velkommen. Samtidig vil jeg rette en tak til Historisk Forening i Slangerup og til bogens medarbejdere, der hver på sit felt har bidraget til bogens tilblivelse.

Med nutidens øjne, der er præget af vor tids store historiske interesse, er personen Kingo, hans digtning og det samfund, han levede i, beskrevet på en måde, der gør bogen anbefalingsværdig for en stor kreds af læsere.

Bent Lund
borgmester

Thomas Kingo
 Efter kobberstik i biskop Bartholomæus Deichmans ligprædiken 1704
 (Fot. Det kgl. Bibliotek)

Endnu et forord

Thomas Kingo bør fejres. Nu da vi er i gang med at fejre de store. Han ville selv synes om det, bestemt. Han var forslugen på livet. Kunne ikke godt med mådehold og pænhed. Holdt sig ikke selv pænt på måtten. Gridsk var han. En stor sprogforbruger, dermed også sprogfornyere. Den måde, hvorpå dansk sprog i dag formes i mund og pen, ville være anderledes uden Kingo. Og han var forslugen på rettroenhed. Sine synders nådige forladelse måtte han have som dagligt brød. Ellers gik han til grunde. Gik til grunde i sin gridskhed efter magt og ære, penge og piger. I sit grådige jag efter »verden« smagte han aske på sin tunge. Livslede midt i sin glubende livsappetit.

Vi, der prøver at flikke lidt sammen i salmeværkstedet, kan godt både trykkes og hæves af denne mester i faget. Trykkes, fordi han er så vældig, når han er bedst. Hæves, så vi animeres til at prøve kræfter med ham, når det udsigelige skal siges.

Lad ham blive fejret, som vi nu har vingefang til i dagens Danmark, den buldrende frække og blufærdigt fromme digter. Han har peget lige ind i troens hemmelighed: Kun den, der *trænger*, tror ret på Gud; alt andet er glimmer og gudeligt gøgl!

Johannes Johansen,
biskop

*Thomas Kingo efter maleri af Jørgen Roed
(Fot. Det kgl. Bibliotek)*

Thomas Kingos liv og verdslige digtning

af *Svend Esbech*

*Jeg fik min Vandrestav i Haand,
da næp' et Ord jeg talte;
saa snart jeg kom af Svøbebaand,
man slap mig løs og kaldte,
ja lokked mig med kjærligt Smil,
saa jeg slog løs at gange,
tre Trin var mere end en Mil,
thi jeg var spæd og bange.*

*Min Barnekæp jeg siden red
og prøved Glutte-Dyster,
jeg lo ad Verdens Herlighed,
men elsked Barnelyster. -*

Således synger Thomas Kingo om sin barndom i Slangstrup, og er det end set i erindringens skær, så afslører andre verslinier, at han her — som i øvrigt — er særdeles sanddru, især i den digtning, der ikke umiddelbart var tænkt sat i trykken.

Hans fulde navn blev Thomas Hansen Kingo, og han er født den 15. december 1634 under en meget streng vinter, der mindedes mange år efter. Hans far var væveren Hans Thomesen Kingo, der næppe har hørt til det bedre borgerskab i den lille og fattige købstad, for i byen var der flere vævere, som måtte kæmpe om kunderne. Den lille nyfødte blev opkaldt efter sin farfar, Thomas Kingo, der var kongelig tapetmager i Helsingør, og som var indvandret fra Skotland. Han var en anset mand, der endog fik besøg af Kong Jakob den 6. af Skotland, da denne var på besøg i Danmark sammen med sin dronning, der var søster til Christian den

IV. Sønnen drev det kun til at blive linned- og damaskvæver, og da han giftede sig med en pige af jævn sjællandsk bondeslægt, Karen Sørensdatter, bosatte han sig i Slangerup som væver.

Kingo blev således født i et hjem i små kår, men præget af flid, nøjsomhed og gudsfrygt, måske præget af den skotsk-reformerte holdning, som familien kan have haft med sig. Kingo skrev senere:

*Jeg har lært min Gud at kjende
fra mit første Barnesvøb
dér jeg i Gangvognen rendte,
snubled ofte i mit løb,*

Men mørkt og dystert har det næppe været, for Kingo fortsætter:

*Jeg kan mig nu fuldt vel erindre,
hvordan Guds Forsyn med mig gik
udi de Aar, da jeg var mindre,
og jeg forstod ej Verdens Skik:
Jeg var tilfreds med mine Kaar
og stoled paa mit Fadervor.*

Thomas har nok været en særdeles livlig gut, der har måttet døje tidens optugtelse, hvor riset ikke sjældent var i brug for at sikre mod senere tilbagefald.

*I min Ungdom dagligt Brød
jeg hos Ris og Ave nød,
Tugtens Graad er nu saa sød.*

— synger Kingo, men giver samtidig udtryk for, at metoden måske ikke er så dårlig, når det drejer sig om at bøje barnets egen vilje ind under den fædrene tugt og dermed tidens opfattelse af ret opførsel.

Som han voksede op, oplevede han det alt andet end storslåede Slangerup, der stort set fordelte sig på 9 små gader med lave huse, over hvilke den nybyggede kirke hævede sig med majestæt og værdighed. Det åbne land var ikke langt borte, og en stor del af byens borgere levede delvis som bønder. Der var nok at opleve for en dreng med åbent sind, fantasi og levende opfattelsesevne.

Det frie og ubundne liv blev imidlertid tidligt afkortet, for allerede i 5-års alderen blev Thomas sat i byens skole, hvor tidens tugt ikke blev

anvendt mindre ihærdigt for at indprente både katekismen og den vanskelige kunst at skrive, stave og bruge tal.

*Den vej, som laa til Skolegang,
besværlig var at træde,
den faldt mig stundom meget lang
og korted mig min glæde.*

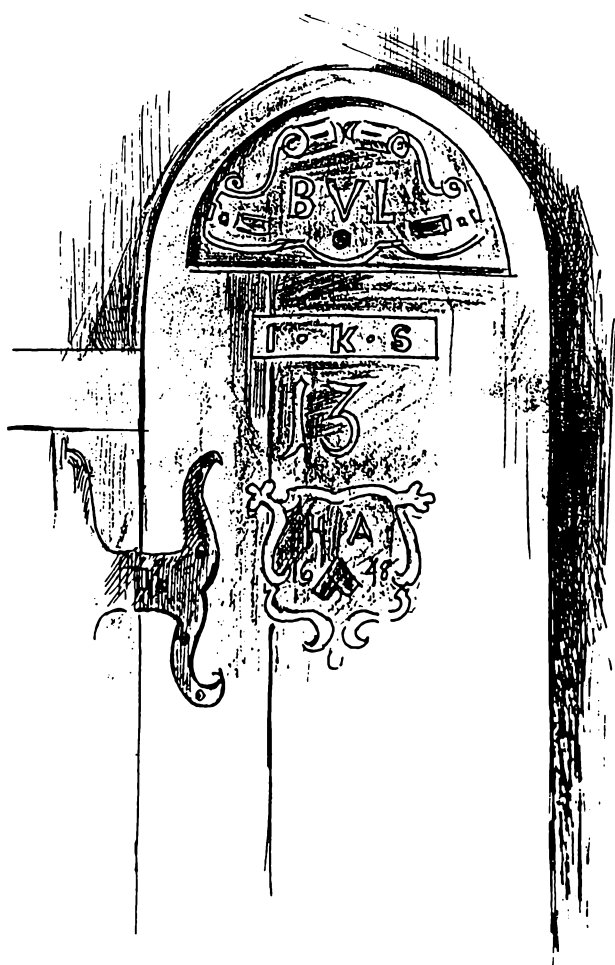
Og så var Kingo dog heldig at være født i en — om end nok så beskeden — købstad, for det var de eneste steder, der havde disse skoler. Thomas havde lysten i sig til at lære nyt, og hvad vigtigere var, han havde de evner, der i øvrigt meget hurtigt afslørede, at i den lille skole kunne han ikke lære meget. Hvor mærkeligt det end kan lyde, så kom drengen i latinskole vistnok allerede et par år efter — altså som en 6-7 årig knægt.

Slangerup Latinskole var en beskeden læreanstalt, der allerede led under oprettelsen af latinskolen i Hillerød, som begunstigedes af kongen. Der var en rektor og 2 hørere, som først og fremmest havde til opgave at indterpe latin og atter latin samt noget retorik, logik og religion. Men latinskolen var samtidig en optugtelsesanstalt, hvor riset blev flittigt brugt, hvis et enkelt dansk ord skulle smutte med blandt de mange latinske gloser. En af latinskoledisciplenes små ekstraintægter var at synge i kirken ved gudstjenester, bryllupper, begravelser o.l., og her markerede Kingo sig med sin musikalitet og sin smukke stemme.

Sådan forløb tilværelsen for Thomas Kingo, indtil han var ca. 15 år gammel. Han havde lært, hvad der kunne læres i den lille latinskole i Slangerup, og havde udviklet sig til en lovende discipel, der havde fået betydende folks opmærksomhed ikke alene ved sin dygtighed, men også ved sit livlige og vindende væsen. Den fattige vævers begavede søn forlod nu sin hjemby og blev sat i Frederiksborg lærde skole. Det har nok vakt megen opmærksomhed og misundelse, og snakken er gået livligt i den lille købstad. Der måtte ligge noget andet bag, og efterhånden opstod påstanden om, at han skulle være flyttet fra Slangerup, fordi han havde haft et forhold til en ung pige af en sådan karakter, at han blev bortvist fra latinskolen. Der er ikke meget, der tyder på, at det skulle være sandt, og det ville da også være temmelig ulogisk, at »straffen« skulle bestå i, at han kom til en bedre skole med større muligheder. Når denne udlægning af afskeden med fødebyen har holdt sig levende, kan det måske skyldes, at Kingo senere — såvel i sit liv som i sin digtning — ikke netop afkræfter, at han havde karaktertræk, som kunne gøre gisningerne sandsynlige. Ikke desto mindre opstår hos ham senere ønsket om at vende tilbage

til Slangstrup, hvad han næppe havde tilstræbt, hvis der havde været tale om en alvorlig forseelse. Der var trods alt bedre embeder at få, hvis det var det, det drejede sig om, og så vidt vi ved, blev han vel modtaget i sin fødeby.

Selv om der ikke er langt fra Slangstrup til Frederiksborg, så var det dog en stor omstilling for den unge mand, som nu i de næste 3-4 år skulle suge yderligere viden og flere oplevelser til sig. Han kom til at bo hos skolens rektor, Albert Bartholin, hvilket afslører, at han enten må være blevet vel anbefalet eller på anden måde have gjort sig bemærket. Fagene udvidedes nu bl.a. med græsk og filosofi, som imidlertid indterpedes med samme barske midler som i Slangstrup Latinskole. Christian den IV havde bestemt, at der skulle lægges særlig vægt på sang og musik, og det var fag, der passede Kingos naturlige evner og lyst. Hvert år eksamineredes disciplene af hofprædikanten, som nok har lagt mærke til den sangglade Kingo.

Men der var meget andet at opleve i skolens omegn. Det store, nye slot må have gjort et voldsomt indtryk på den unge Kingo og har været med til at præge hans nationale stolthed og respektfulde underdanighed over for monarken. Kingo havde megen sans for naturoplevelsen, som her var passet sammen med de imponerende, kongelige omgivelser. Vigtigt var det også, at han i sin rektor fandt en mand, der ved siden af latinen interesserede sig så meget for sit modersmål, at han skrev en bog herom: *De scripti Danorum*, som udkom 1666. Alt sammen var det indtryk, som Kingo tog med sig, da han i 1654 tog afsked med Frederiksborg lærde skole for at drage til hovedstaden. Forude ventede universitetet og det teologiske studium.

Knap var Kingo dog blevet optaget på universitetet, før der udbrød pest i hovedstaden. Byen havde da kun ca. 30.000 indbyggere, og omfanget af den smitsomme sot forstås måske bedst, når vi får at vide, at i sommeren 1654 døde ca. 600 mennesker om ugen. Til sidst lukkede universitetet, og Kingo var en af de heldige, der ikke havde sit hjem længere borte, end at han — om nødvendigt — kunne gøre turen til fods til Slangerup, hvor pesten i øvrigt også fik fat, dog uden at ramme hans familie. I februar 1655 ebbede pesten ud, efter at ca. 1/3 af Københavns indbyggere var døde, og Kingo vendte tilbage til sine studier. Han fik bolig på Regensen og fri kost på Kommunitetet — eller som man kaldte det »Klostret« — i øvrigt et gode, som automatisk tilkendtes de bedste elever fra skolen ved Frederiksborg.

Det frie studentertiliv var det nu nok så som så med. Regensianerne blev holdt under strengt opsyn, og deres deltagelse i forelæsningerne blev holdt under nøje kontrol. Foruden morgen- og aftenandagter skulle regensianerne gå til gudstjeneste på alle helligdage, hvilket foregik i Regensens egen kirke og fra 1656 i studenterkirken, den nyopførte Trinitatis Kirke. Regensen havde derfor sin egen præst, Jens Justesen, der var en overordentlig særpræget personlighed, hvis prædikener var præget af hans alvorlige og levende kristendoms-opfattelse, helt uden tidens svulstige manerer. Denne helstøbte person skulle få stor indflydelse på Kingos fremtræden som præst og prædikant, og dertil kom, at hele Jens Justesens optræden og asketiske levevis vakte til modsigelse og et teologisk røre, som Kingo deltog i og lod sig bevæge af.

Det er ellers ikke meget, vi ved om Kingos liv i studieårene, men kender vi ham ret, har det nok været et gode for ham, at Regensens hustugt i ikke ringe omfang har holdt ham borte fra stadens fristelser, uden at han derfor behøver at have været noget hængehoved. Han var nok en flittig og opmærksom studerende, der først og fremmest med åbent sind sugede

til sig af den viden og de påvirkninger, han mødte. I al fald ved vi, at hans foresatte omtalte ham rosende og anførte, at han havde passet sine studeringer og ikke søgt dårligt selskab. Han har ikke skrevet meget om denne tid selv, men er nok meget ærlig i disse linier, som vist kan henføres til disse år:

*Min ungdom lod mig Porten op
til Verdens mange Veje,
én viste mig til Ærens Top,
til Lyst mon andre skeje;
paa Ærens Vej Arbejdet stod
med møjsom Sved i Pande,
men sminket Lyst med skiden Fod
vred om til mørke Lande.*

*Den rette Vej har Gud mig kjendt
fra Ungdom op at løbe,
endog jeg heller havde rendt
for Lysters lækre Svøbe;
og om jeg end af Vejen vred
til Lysters Afkrogs Telte,
saa hjalp mig Gud, om Foden gled,
jeg dog ej ganske vælte.*

Den bitre fred i 1658 og den forudgående ulykkelige krig med Sverige skabte megen uro og bitterhed i hovedstaden — ikke mindst hos den kongetro og stærkt nationalt indstillede Kingo, men han måtte koncentrere sig om sin afsluttende eksamen, som han bestod med hæderlig attestsats. Efter 3-4 års studier forlod han universitetet og København, som han i øvrigt ikke senere i sit liv blev særlig knyttet til.

Nu gjaldt det levebrødet, og Kingo søgte tilbage til Frederiksborg, hvor han blev huslærer hos slotsforvalter Jørgen Sørensen. Han var nu en vel anset mand med gode anbefalinger fra universitetet og kunne på lige fod pleje omgang med f.eks. sin gamle rektor, der jo tidligere hos ham havde vakt interessen for den danske tunge. I den henseende var det måske nok så betydningsfuldt, at han kunne søge til sin fødeby og dennes sognepræst, magister Søren Povlsen Gullænder — eller Judichær, som han også kaldte sig. Han var en meget særpræget mand, der jo kendte Kingo fra barnsben af, og som vel ikke har været uden indflydelse på dennes hidtidige karriere. Søren Povlsen skrev selv digte, og han havde en meget

præcis fornemmelse for det danske sprogs muligheder. Han skrev således det meget vidtløftige værk »Dansk Rimekonst«, som skulle få stor betydning for fornyelsen af modersmålet. »Hvo sit eget Modersmaal ikke højt agter, han burde med raadne Æg af hans Fædreneland at udjages, og aldrig burde han så værdigt at agtes, at han en Dansk skulde kaldes,« skriver Søren Povlsen. At en mand af denne holdning skulle få betydning for den digterisk begavede Thomas Kingo kan ikke undre.

Men der blev snart andet at tænke på. Karl den X Gustav gik igen til angreb på landet og belejrede København. De svenske tropper spredtes ud over hele Sjælland med plyndringer og voldsomheder i deres kølvand. Også Slangerup fik svenskens kærlighed at føle, som Søren Povlsen skil- drer det:

*-- saa vi, Gud bedre't, høre maa
de tordnende Kartover,
ildspyende Musketter, saa
her skælver Høj og Skover;
hver Mand og Kvind udplyndret er
og jages ud som Hunde,
udskattes ilde, ja desvær
slaas, pines alle Stunde.*

Men under alt dette forlod Kingo Frederiksborg for at blive huslærer for fru Lene Ruds børnebørn på Vedbygård ved Tissø. Det var nok hans gode ven, Karsten Atke fra Slangerup, som havde anbefalet ham til dette hverv. Karsten Atke ejede nemlig en nærliggende mindre herregård, Nørager, og her kunne Kingo også undervise hans børn. Det var en smuk egn, som Kingo har nydt at færdes i, men det var samtidig et område, der var stærkt plaget af de svenske tropper. Kingo, der følte sine nationale følelser og sin konges ære krænket, havde oparbejdet et ungdommeligt had til fjenden, som skulle komme til at bibringe ham mén resten af livet. Han kom nemlig i karambolage med en svensk kornet, som ville beslaglægge en af Lene Ruds gode heste. Kingo huggede med sin kårde tøjlen over, og kornetten måtte flygte med uforrettet sag. Men senere vendte kornetten tilbage og rettede sin pistol mod Kingo, som blev ramt gennem kinden, så hans læber fik ar, der fulgte ham resten af livet. Hele affæren skulle dog få et efterspil, idet Karsten Atke senere kom i trætte med den samme kornet, som gav ondt af sig over den behandling, som Kingo havde givet ham, og det endte med, at Atkes skytte dræbte den svenske kornet. Atke blev arresteret af svenskerne og slap kun fri på sin kones

forbøn. Hele dette begivenhedsforløb giver os et levende billede af de besættelsesforhold, der herskede under svenskekrigene, og da fjenden endelig drog bort i 1660, efterlod de Vest-Sjælland i en sørgelig forfatning. Skovene var hærgede, kvæget dræbt, gårdene afbrændt, og markerne lå udyrkede hen — for slet ikke at tale om de mange menneskeliv, der var gået tabt. Efter krigen blev Kingo på Vedbygård endnu et år, hvor han fik en vis tilknytning til endnu en herregård, Sæbygård, hvor Karsten Atke blev foged og forpagter for den nye ejer, rentemester Henrik Müller. Fra denne tid stammer det første bevarede digt fra Thomas Kingos hånd: Nævetud og Knud herud.

Det er et digt, der hører hjemme i julestuernes muntre lag, og det tegner et lystigt billede af et hjem (eller en folkestue), hvor man venter besøg af Kingo, som kækt strider sig gennem kulde og snefog mod de varme stuer og favne:

*Men om Hr. Kingo sværmer hid
med Snebi-Sværmer om Strube
at stokke ham vi gjærne gid
og unde ham en Kube.*

At Kingo ville være velkommen, fremgår tydeligt, og det ender da med, at husets herre går ud for at lede efter ham og finder ham i en snedrive:

*Og om jer Mund er frossen til
af Kuld og bleven vaalen,
vi den vel tøj og varme vil
med gode Venners Skaaler.
Vi vil med Grød og Kogemad
Jer slunkne Tarme made,
med søden Vand i Hummelblad
jer kolde Mave bade.
Jer pantserstive lange Rok
da sligne skal hos Gruen
og isbeflætted Hovedlok
gaa løs i varme Stue.
Ja, Marven skal i Skinneben
livagtig Varme finde,
I skal forglemme Frostens Men
og Kuldens Harm forvinde
og sige: Lad kun Jule-Knud*

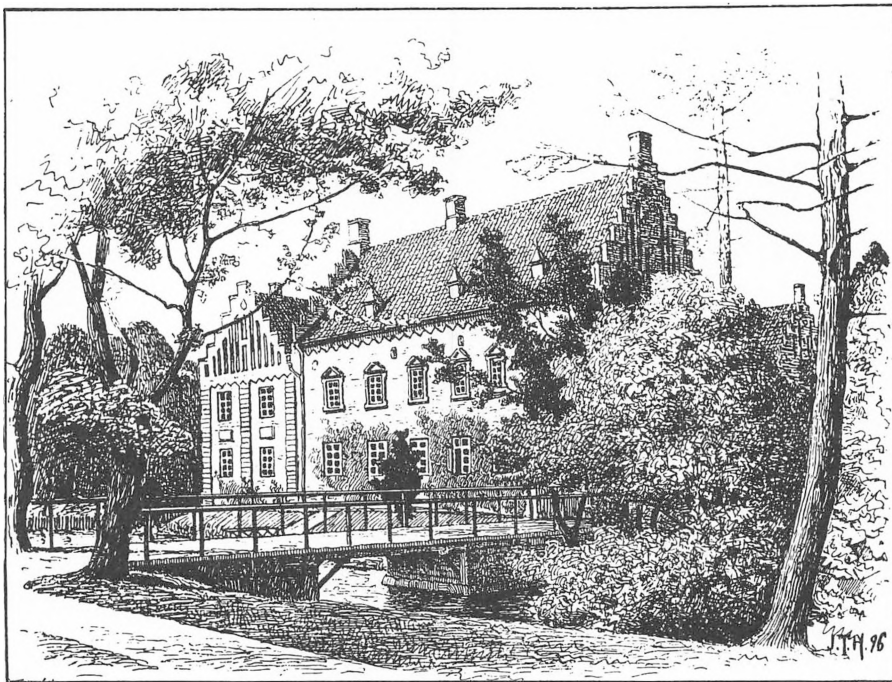
*sin Kalkepose ryste,
han faar mig ej af Døren ud,
før Vinters Baand vil briste!*

Digtet er sikkert rettet til en bestemt person, uden at vi i dag ved hvem, men slutverset, der nærmest er formet som et såkaldt bindebrev, antyder måske, i hvilken retning Kingos tanker gik:

Gjæt, hvis Ønske?

*O, var mit Skjød en Kakkelvraa!
Naar frossen Kingo kommer,
lyksalig jeg mig sagde da
for alle Rosens Blommer!
O, var min Kind en Kakkelvoun
for Kingos kolde Næse,
den stegtes da, til den blev brun,
jeg gjærn ad hende hvæsed. -
O, var min Hals et lidet Søm
ret hardt hos Ovnens slagen,
hans Hosebaand og Buxerem
det skulde gjærne drage.
O, at det kunde skikke sig,
jeg blev et Fyrebækken,
det skulde ej fortryde mig,
jeg langs ad Lagnet trækked
og Varme satte i hver Traad,
hver Fjer, hver Straa til Bunde,
at naar ham Sønnen gik oppaa,
han om mig drømme kunde
og sige ved sig sagselig:
Du dejlig Sommerlille
naar jeg engang faar favnet dig,
sig Vinter vel skal stille!*

Disse slutstrofer viser, at Kingo må have prøvet at udøve versekunsten, før dette blev skrevet, og at han har fundet en tone og en form, som vi senere skal genkende i digte af samme art. Han havde allerede lært at anvende det danske sprog, og kan visse vendinger end virke fremmede for vor tid, så var der tale om nyskabelser i en leg med ord, der både er karske og sødmefyldte.

Vedbygaard

Selv om livet som huslærer synes at have indeholdt megen frihed og mange udfoldelsesmuligheder, så var det dog ikke Kingos livsmål, og da pastor Peder Jakobsen Worm i Kirke Helsinge havde brug for en ny hjælpepræst, blev parterne hurtigt enige, måske ikke mindst, fordi Kingo da ikke skulle langt bort fra sine mange venner på egnen. I sommeren 1661 drog Kingo til København for at blive ordineret i Vor Frue Kirke. De lystige ungdomsdage var forbi.

Der var nok at tage sig til i de to sogne Kirke Helsinge og Drøsselbjerg, og egnens folk kunne nok have brug for trøst og sjælesorg efter de mange sår på sjæl og legeme, som svenskekrigene havde bragt dem, og som langt fra var overvundet.

Pastor Worm var en alderstegen herre, som nok har overladt mest muligt til sin hjælpepræst, så meget mere som han havde en ung kone og ganske små børn i præstegården. Han havde været gift flere gange før og havde en stor børneflok, hvoraf de fleste dog var fløjet fra reden — heriblandt den 19-årige Jakob Worm, der gik i Slagelse skole.

Det er ikke meget, vi kender til Kingos gerning i de syv år, han var i Kirke Helsinge, men han grundlagde sit ry som præst og prædikant, og disse år må på mange måder have modnet ham som digter, for få år senere ser vi ham træde frem med sit Åndelige Sjungekor, som bærer præg både af erfaring og af inderlig kristentro.

Men han havde ikke svigtet sine venner på Vedbygård og Sæbygård, der kun lå kort derfra, og dette bekendtskab har givet anledning til det første digt fra hans hånd, som blev udgivet: Sæbygårds Koklage. Det er ganske vist ikke noget stort værk, nærmest et komisk heltedigt, hvor helten er en tyr, som sætter livet til i karpedammen. Helten besynges derefter af kørerne, som klager deres sorg over kalvefaderens bortgang:

*Af Lemmer var han før og bred
og ret på Fædre slægtig,
som hollandsk Art er stor og fed,
af Kjød og Knogler vægtig.*

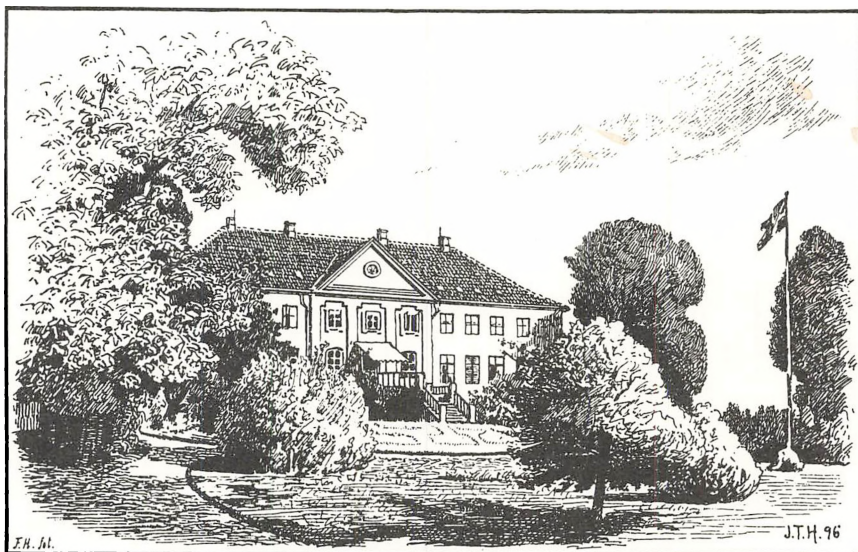
Men Kingo bruger samtidig digtet til at skildre egnens folk, kulsviere, præster, bønder, tyende o.s.v. Derved bliver digtet fuldt af levende tidsbilleder med mange enkeltheder. Gennem præstens pige lærer således »mælkedejen«, hvad hun skulle vide, før hun skulle giftes:

*Hun ej da skulle bleg og rød
for Sognepræsten stande,
thi mangen Stakkel tit faar Stød
for denne Skik i Lande,
at strax en fattig Pige skal
i Ægtestand indtræde,
langt er det da fra Præstens Tal',
at han vil det tilstede,
før hun er bleven overhørt,
om hun kan staa sin Prøve,
hvad Sæd og Skik hun haver ført
i Lærdom sig at øve.
For den Skyld mangen ærlig Mø
i fulde fjorten Dage
af Længsel daane maa og dø,
forventend' Mand og Mage,
ja tit en Maaned gaa paa Tog
og mod sin Vilje bryde
sig med sin Katekismi Bog,
det maa en Sten fortryde.
Men vilde Præsten om den Skik
saa ofte ikke tviste,
han tit en Rigsmark Danske fik,
som han maa ellers miste.*

Kingo skildrer bonden Jeppe, efter at han har sovet en god rus ud:

*Men naar man ham om Morgen ser,
naar han er fra sin Tønde,
saa naadig han ad hver Mand ler
som Bondehund ad Mynde.*

Det er sandsynligt, at Holberg her har fundet både typen og navnet til sin Jeppe på Bjerget.

Sæbygaard

Men i 1666 flyttede Kingos gode ven Karsten Atke fra Løve herred for at vende hjem til fødebyen, Slangstrup, hvor han i øvrigt 3 år efter blev rådmand. Kingo skrev et meget rørende afskedsdigt, der udtrykker hans følelser for venen:

*Hvad har dog Løve Herred gjort,
mens I vil ikke blive
og bo paa denne lystig Ort
jer Tid hos os at drive?*

Karsten Atkes bortrejse har nok gjort sit til, at Kingo kastede sine tanker til præstekaldet i Slangstrup, hvor Søren Povlsen sad, gammel og svagelig. I 1665 havde Kingo prædiket for Kong Christian d. V, som havde givet ham sit uforbeholdne bifald, og Kingo søgte nu om ventebrev på

Slangerup præstekald. Kongen imødekom hurtigt Kingos ønske, vistnok til hans bysbørns store tilfredshed. Han var jo blevet et kendt navn.

I 1668 lagde alt sig til rette. Peder Worm døde i juli og Søren Poulsen i august. I efteråret 1668 forlod da Kingo den egn, hvor han havde opholdt sig i 9 år og fået mange venner for at drage hjem til sin fødeby — og sin gode ven Karsten Atke.

Slangerup præstekald var et stort område, der strakte sig fra Uvelse i øst til Frederikssund i vest. Præstegården, hvortil der ikke hørte nogen landbrugsdrift, lå nordøst for kirken ved vejen til Frederiksborg og var forholdsvis beskeden, men Kingo var jo ungkarl og havde ikke noget ønske om at tage Søren Povlsens enke, Sofie, med i købet, skønt hun »kun« var 46 år. Tværtimod stredes de bravt om de indtægter af kaldet, som hun mente at have ret til. Kingo havde nemlig allerede udset sig sin udkårne, Sille Balkenborg, pastor Worms enke fra Kirke Helsingø, og i 1669 rykkede hun ind i Slangerup præstegård med sine tre mindreårige døtre, Mette, Drude og Sille.

Kingo elskede sin Sille højt, og det giver han udtryk for i hyrdedigtet, Chrysillis, som stammer fra denne tid, og hvis titel jo er valgt med omhu:

*Du mindes vel den Aftenstund,
jeg dig ved Haanden fik
og ene hos dig gik;
endog at Maanens røde Mund
udblæste Kuld og Vind,
dog blussed frit dit Sind.
Aftens Tvang
var ej lang,
Time var som Øjeblik,
Tiden flød,
Talen brød
begge Hjærter skjulte Nik.
Da blev den delte Glød
oppustet klar og rød,
indtil vort Hjærteblod
i Lue stod.
Da bandtes Venskabs Baand,
da rakes Mund og Haand,
Godnat tog hver da glad
og skiltes ad.*

*Trods derfor jeg dog bie vil
den himmelstemte tid
med Troskabhed og Flid.
Det raades dog her oven til,
hvad neden her paa Jord
gaar rigtig efter Snor.
Jeg ej mer
nu anser
Sejerværk og Timeglas;
Gud bedst véd
Tid og Led
paa vor Tankes Tarve-Pas.
Bliv, Himmel, midlertid
alle Steds god og blid,
giv Glæd' engang for Graad,
giv Lykk' og Raad!
Stræb, verden, kun imod,
brænd af dit hidsig Blod.
Chrysillis elsker mig
bestandelig!*

Det 16 vers lange digt klinger endnu i dag — 300 år efter — af ægte poesi og kærlige følelser og blev da også sunget meget overalt — i øvrigt til en melodi, der formentlig er skrevet af Kingo selv.

Lykken varede imidlertid kort, for Sille døde kun et halvt år senere, og året efter døde Kingos far, 85 år gammel. Kingo hædrede sin gamle far ved at lade ham begrave i selve kirkens kor, og han satte en smuk ligsten over ham. Stenen eksisterer endnu, selv om pastor Peder Friis, der døde 1729, lod stenen »forhugge« til eget brug. Hvem ville ikke gerne ligge under Kingos fyndige ord om sin far? (se side 105)

Efter at disse mørke skygger havde lagt sig over Kingos dagligdag, levede han de næste 3-4 år som enkemand, og da han endelig i 1674 giftede sig med Johanne Lavridsdatter Lund, var det vist mere for at få en husmoder i huset end af kærlighed.

Foruden tre mindreårige døtre bragte Sille Balkenborg også med sig stedmoderpligter for de børn, Peder Worm havde fra tidligere ægteskaber. De var ganske vist voksne og forsørgede, men den ældste, Jakob, blev i 1671 rektor ved Slangstrup Latinskole, et embede, som den ærekære Jakob Worm overtog med bitterhed og i skuffelse over ikke at være udset til noget større. Bitterheden gik ikke mindst ud over Kingo, som nu nær-

mest var blevet hans overordnede, og det var uundgåeligt, at de to måtte støde sammen. Mest kendt fra denne familiestrid er den såkaldte Kalot-vise, der både afslører tidens barske tone og den utilslørede ondskabsfuldhed hos dens forfatter:

*Jeg véd en Kalot
en Gejstlig at bære, han nylig har faat,
hun sidder paa Toppen hans Hoved saa fast,
han kan den for ingen aftage med Hast,
hun varmer hans Pande, det gjør ham saa godt
at bære Kalot.*

*Han er jo en Mand,
er kommen fra Bonde i ypperlig Stand,
med Finhed at melde, er bleven til Præst,
dog Hykler at være, det finder han bedst;
nu Haaret er borte, hans Hoved er blot,
thi bær han Kalot.*

*Jeg saa ham engang
blandt dennem, som ere i højeste Rang;
jeg tænkte: Kalotten han tager vel af,
mens de ham tiltalte og Hænderne gav.
Men ligesom Halen den følger sin Rot,
saa sad hans Kalot.*

*Jeg væmmes derved,
du trykker Kalotten i Panden dybt ned,
saa sidder i Nakken det purvorren Haar,
og du som en Allik med Hovedet staar,
forvirret du synes, fordi du har faat
den lumpne Kalot.*

Men Kingo kunne også og gav svar på tiltale. Det blev en vise-krig, der nok kunne opfattes som pinlig, men næppe var det i tidens øjne. Kingo følte sig — med rette — krænket også på sit embedes vegne og lod sig tirre til at svare igen:

*Hvis er den Kalot
du Æsel optegner saa ilde til Spot
og laster, den sidder paa Hovedet fast,
fordi den ej for dig aftages med Hast;
den varmer mit Hoved og gjører mig godt,
du lumpne Hundsfot!*

*Du varst i Betryk
om ikke du havde den spanske Paryk,
der kunde bedække dit skaldede Svin,
som mæsker dig daglig med Øl og med Vin
og altid opspinder til Galskab en Tot,
du lumpne Hundsfot!*

Men midt i sine sorger og stridigheder var Kingo en flittig mand, ikke blot som præst, men også som digter. Han havde en tendens til at arbejde og skrive sig ud af sine bekymringer, og vi ser da også ofte Kingo som den store angrer, der til fulde kender sine egne fejl. Lidt kort kunne man sige, at Kingo var en stor synder, men en endnu større angrer.

Kingo brugte i Slangertiden mange stunder til at hædre konge og fædreland i lange ordrige digte, som ikke hører til det bedste, han har skrevet, men som af andre grunde bør nævnes. Kingo var dansk — om nogen i sin samtid — og Christian den V var en konge efter hans hoved — alle brister til trods. I disse digte fik han lejlighed til at hylde sit fædreland og dets natur og til at afprøve det danske sprogs muligheder. Digtenes stil hører tiden til, og Kingo kan nok heller ikke fritages for tanken om, at disse overdrevne hyldestdigte i al fald ikke kunne skade hans omdømme og karriere.

Mest kendt er nok digtet om Kronborg, som kongen havde forbedret og bygget på:

*Jeg ser dig, Kroneborg, jeg er saa klemmt og kryst
for Ilden i din Barm og Torden af dit Bryst.
Jeg ser den stolte Sø din faste Fod at kysse
og dine Sejlebørn udi sit Skjød at dysse
ret op ved dine Knæ, saa de dig hilse maa
og dine Lynedblink vel nøje passe paa.*

Kingo har da også skrevet digte, der er hugget i sten til slottets pryde:

*Trin ind, om du est værd; sig lader op min Bue
at aabne Pladsen til et kronet Slot at skue.
Tre Konger det har ført af Vand, af Ild og Skud
trods Havets Slug, trods Brand, trods Fjenders Kuglebrud.
Nu har Kong Kristian den femtes Magt og Møje
byggt Kroneværket trods hver Avindsyges Øje.
Gud give Kongen og hans Slægt en evig Rod,
saalænge Øresund skal kysse Kronborg Fod.*

Senere digtede Kingo om den skånske krig, der startede i 1675, og hylder kongens mod og krigskunst:

*Tak for hver vaagen Nat du for os haver taget,
Tak for hver faderlig Bekymring du har draget!*

— og han lægger ikke fingrene imellem, når han skildrer krigens gru:

*Lad hagle Jærn og Bly! Lad her fem blodig Fingre
afhugges fra sin Haand! Lad dér en Arm omslingre
bort fra sit Lænkeled! Lad her et afskudt Ben
høj-rosenfarve den næst lagte Kampesten!
Lad dér et Hoved hen ad Jorden hastig trille
og Blodet dansende i Sandet om sig spilde!
Hver hjærtetfuld Soldat han tænkte dog ved sig,
at han blandt andres Død var selv udødelig.*

Også Griffenfeldt fik sin hyldest:

*Du est vor' Tidens Ros, vort Under og Exempel,
som vandrer nu af et til andet Æres-Tempel
hen under Kongens Haand og Herrens Skjærm og Skjold,
optræder smilende paa Verdens Snuble-Bold.-
Velan! saa tag kun an af Kongen og hans Rige
det Navn af Kansler, gæk til din Højhed stige!
Tænk fremad Kongens Tarv, tænk paa hans Riges Gavn,
tænk vort Akademi at sætt' i Stand og Stavn!*

Og som Nyttårshilsen skrev Kingo:

*Guds Naades store Mand, du himmelbaarne Greve!
Her er mit Ønskes Maal: Gid du maa længe leve!*

Hyldesten kom også til at gælde Samsø, som kongen havde foræret Griffenfeldt:

*Vandfaste Samsø, du ældgamle Fyrstesæde,
vær gunstig og tillad, jeg paa dit Land maa træde,
imedens jeg om dig med Lyst optegne kan,
hvad priseligt jeg véd for vores Eftermand.*

*Far Samsø, far og vel! Fred, Frugtbarhed og Lykke
hvert Sted omkrone dig. Dit Fremad-Prydesmykke,
din Fremtarv og dit Gavn, dit evig Navn og Held
næst Gud skal være dig din Herre Griffenfeld.*

Men mest imponerende og overraskende — også for hans samtid — var udsendelsen af hans Åndelige Sjungekor 1. del med salmer, der den dag i dag er folkeeje.

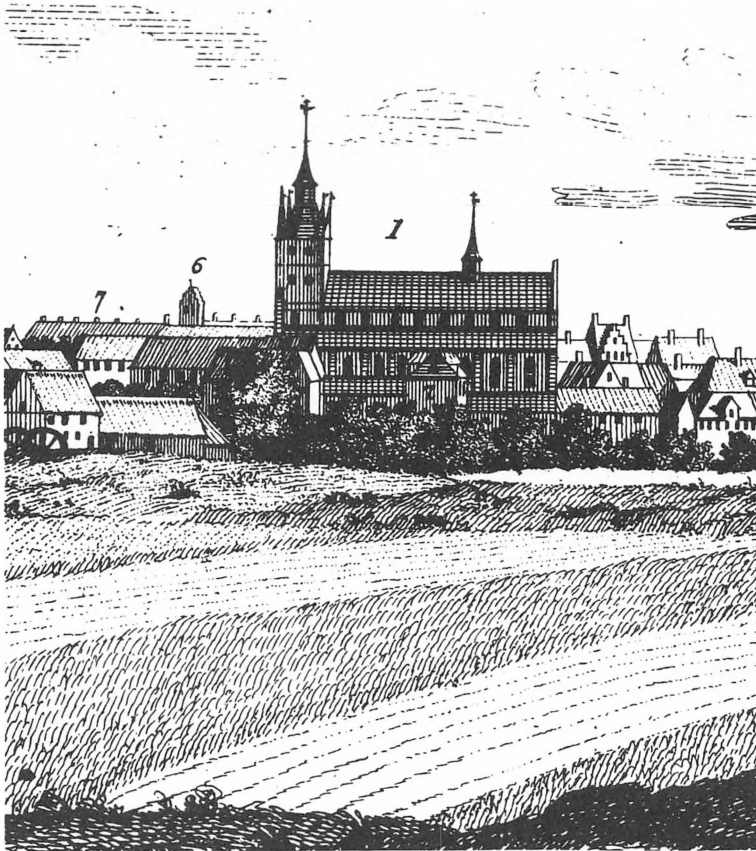
Disse salmer vidner om, at Kingo i sine 8-9 år som præst i Slangerup har været en både værdig og varmhjertet sjælesørger og præst.

Kingo skænkede Slangerup kirke en lysekrone, som endnu hænger i kirken, og som bærer en indskrift, der passende kan stå som hans efterskrift til sin fødeby:

*Dit Ord, o Gud, det er din Kirkes Lysekrone,
som skal vejvise os til Lysets evig Trone,
lad og i Slangerup dit Lys ej pustes ud,
det beder Kingo, som bar Fakkelt for din Brud.*

I 1677 udnævntes Kingo nemlig til biskop i Odense — et spring i hans karriere, som vakte megen overraskelse og vel også misundelse. Den 27. april 1677 bispeviedes Kingo i Vor Frue Kirke af sin velynder, Københavns biskop, Hans Bagger, som næppe har været uden indflydelse på udnævnelsen.

Den 8. maj 1877 ankom Kingo til Odense og tog sammen med sin familie ophold i bispegården, der var en del af det nedlagte St. Klara Kloster, og som lå ned mod Odense Å. Odense var en by på ca. 5.000

Udsnit af prospekt over Odense

indbyggere, over hvis bindingsværkshuse rejste sig tårnene på byens kirker, Vor Frue, St. Hans, Gråbrødrekirken samt den fornemste af dem alle, St. Knuds Kirke — nu Kingos bispekirke.

Bispen hørte til blandt byens højeste embedsmænd, og han havde mange tilsynspligter i selve bispebyen. Disse pligter var ikke blevet færre, efter at Christian d. V havde pålagt sine embedsmænd at få bedre styr på rigets administration. Foruden tilsyn med kirker og præster skulle Kingo tage sig af f. eks. latinskolen og Gråbrødre Hospital. I dette hospital underholdtes ca. 30 fattige og svage mennesker, mange af dem sindssyge, under så dårlige vilkår, at Kingo førte en lang og bitter kamp for at vriste styret af institutionen fra byens magistrat og stiftamtmanden. Det lykkedes for ham, men gav Kingo mange ærgrelser gennem årene. Hospitalets økonomi var dårlig, og i et bønsskrift til kongen om fritagelse for visse byrder beskriver Kingo levende og medfølelse de stakkels lemmers tilstand:

*- Her ligger én, som sig i Sengen aldrig vender,
om han ej løftes af en andens hjælpsom' Hænder,*

*om Huset gik i Brand, saa maa han brænde med,
saa har de lange Værk ham bundet til sit Sted.
Her hviler én, der er kun ligesom en Skygge,
en Benrad, som ej selv sin Opholds-Mad kan tygge,
dog holdes Livet op, mens Døden tygger paa
hans Hjærte og kan dog saa sen en Ende faa.
Her ser man én og fler, der bær paa Ryg og Lænder
de Læs af mange Aar, hvis Øje, Fod og Tænder
er dem til ingen Hjælp og har alt levet ud
hver Ven, o Konge, dig foruden - og saa Gud. -
Her hylér én, der er saa fuld af Saar og Bylder
som Job og Lasarus. - -
Her ser man jammerlig, de saasom andre Bæster
paa alle fire gaar og ned mod Jorden fæster
det ansigt, som vor Gud mod Himlen haver vendt,
saa haardt er Senerne i Korsens Kjæde spændt.*

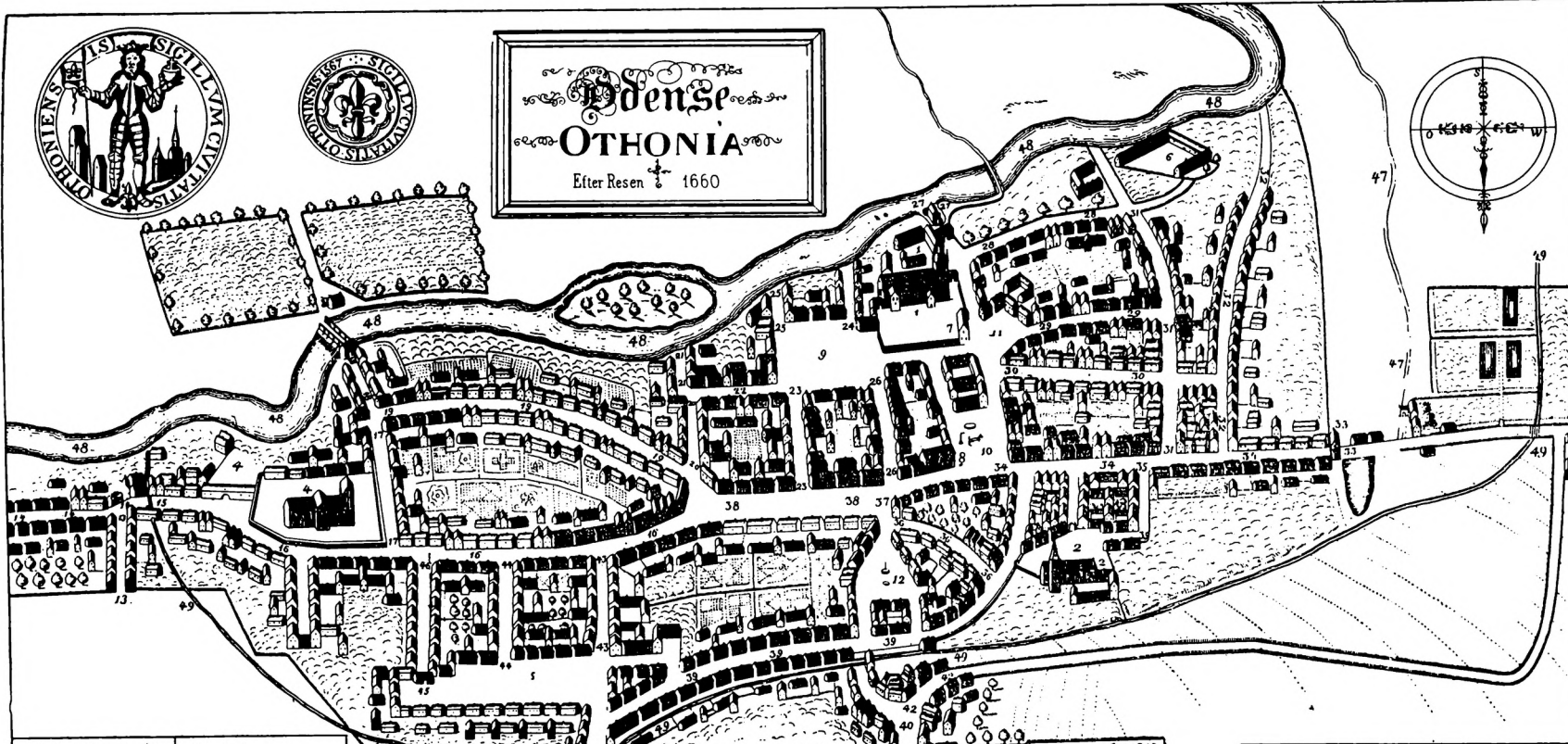
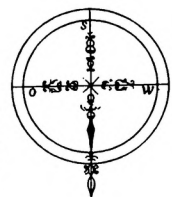
Denne beskrivelse rørte kongen lige så dybt, som den i dag rører os, og den giver os et billede af Kingos nidkærhed, når det gjaldt hans pligter over for de svage i samfundet.

Kingo fik altså i høj grad brug for sin flid og store arbejdsevne — ikke mindst, når det gjaldt tilsynet med det store stift, som også omfattede Lolland, Falster og Als. Ca. halvdelen af året var Kingo på visitatsrejser, og han var en både omhyggelig og streng vejleder for sine undergivne, provster, præster og sogne. Vi kan følge ham på disse besværlige rejser til vogns og i båd gennem hans egne digte:

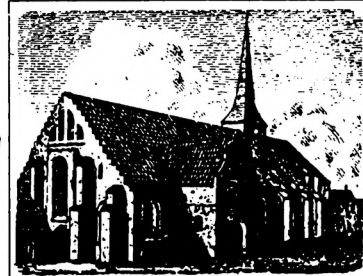
*I Jesu himmelsøde Navn
min Rejse jeg begynder
fra min saa kjære Hjemmestavn,
hvor til min Tarv mig skynder.
Jeg signer Hustru, Hus og Hjem
og dermed Afsked tager,
Gud selv skal være hen og frem
min Fader og Ledsager.
Naar jeg, o Gud, paa Havet er
og Bølgeryggen gjennemskjær,
da kan jeg mig erindre,
at i mig selv der er et Hav
ret ved min dybe Hjærtegrav,*

Odense
OTHONIA
 Etter Resen 1660

1 St. Knuds Kirke, Cyngesfuld	21 Tordens Strøde
2 Conventum St. Knuds Kloster	22 Ny Strøde
3 Gravbrodre Kirke, Ieffen den oppe	23 Kjøbstaden
4 ppeffe, Jørgen Kirke og Kjøbstad	24 Rindemærke Strøde
5 St. Knuds Kirke, St. Knuds Kloster	25 Smedestrøde
6 eller Odenfærgegaard, her stiftet	26 Munkes Møll
7 Læfmannen Refektorie	27 Drottens Gade
8 vor Puar Kirke, Puar, gaarden	28 Kirkestred
9 Sankt Knuds Kirkegaard	29 Puffestrøde
10 Bjergens Refektorie	30 St. Odens mark og til Olavs Kloster
11 Læfmannen og Dandels skole	31 Høfstrøde
12 Rindemærke og Høfstrøde	32 Høfstrøde og Pflundum
13 af Høfstrøde skolehuset	33 Pflundum
14 Almagrø Strøde	34 Gravbrodre Strøde
15 Tordens Strøde	35 Stal Strøde
16 St. Langens Strøde	36 Kærligheds
17 Pflundum og part af Mølle	37 den Høfstrøde
18 Offergade	38 den Gravstrøde ved Høfstrøde
19 Lybys Strøde	39 Skibstrøde
20 Møllergade og bro	40 Pflundum
21 Høfstrøde	41 St. Langens Strøde
22 Munkes Strøde	42 Mølle Strøde
23 Læfmannens Strøde	43 Ny Strøde
24	44 Høfstrøde
25	45 Høfstrøde
26	46 Høfstrøde
27	47 Høfstrøde
28	48 Høfstrøde
29	49 Høfstrøde
30	50 Høfstrøde
31	51 Høfstrøde
32	52 Høfstrøde
33	53 Høfstrøde
34	54 Høfstrøde
35	55 Høfstrøde
36	56 Høfstrøde
37	57 Høfstrøde
38	58 Høfstrøde
39	59 Høfstrøde
40	60 Høfstrøde
41	61 Høfstrøde
42	62 Høfstrøde
43	63 Høfstrøde
44	64 Høfstrøde
45	65 Høfstrøde
46	66 Høfstrøde
47	67 Høfstrøde
48	68 Høfstrøde
49	69 Høfstrøde
50	70 Høfstrøde

Gravbrodre Kirke

hvor stærke Storme tindre. -

*at Havet ikke skal mit Liv
med Vold og Grumhed stække,
men skal jeg kvæles i en Sø,
da, søde Jesu, lad mig dø
i Øjnes Bode-Bække!*

Men Kingo kom i berøring med både høj og lav, som ønskede at føre deres problemer frem for bispem eller sole sig i hans selskab:

*Jeg ser så tit en Vandringsmand
paa Vejen mig at møde,
hvis Køp er al hans Stads og Stand,
som han sig til kan støde,
en faderløs og nøgen Hob,
som ingensteds har hjemme,
mig kommer for med Suk og Raab,
at Gud dem ej vil glemme;*

*dér læsser én sin Vogn saa fuld
af Sorg, som han kan age,
en anden tier med sin Buld
og vil sig ej beklage!*

*Jeg ser og andre prægtelig
i Lykkens Vogn at kjøre,
ved Ærens Tøjle holde sig
i Standen, som de føre;
dog mærker jeg, at Vognen skjær
dybt i for store Helte
paa Lykkens Bane, hvor der er
en farlig Vej at vælte.*

På sine rejser i stiftet ved vi, at han mødte to af Danmarkshistoriens store personligheder. I Maribo kloster besøgte han Eleonora Kristine Ulfeldt, som satte stor pris på hans digte, og hvad kunne disse to åndsbe-slægtede dog ikke give hinanden af erfaring og livsvisdom.

Kingo var ikke mindre velkommen på Valdemar Slot på Tåsinge, hvor søhelten Niels Juel boede. I 1687 forrettede Kingo således gudstjenesten ved indvielsen af et nyt kapel på slottet i overværelse af fornemme gæster

samt 3 provster og 24 præster.

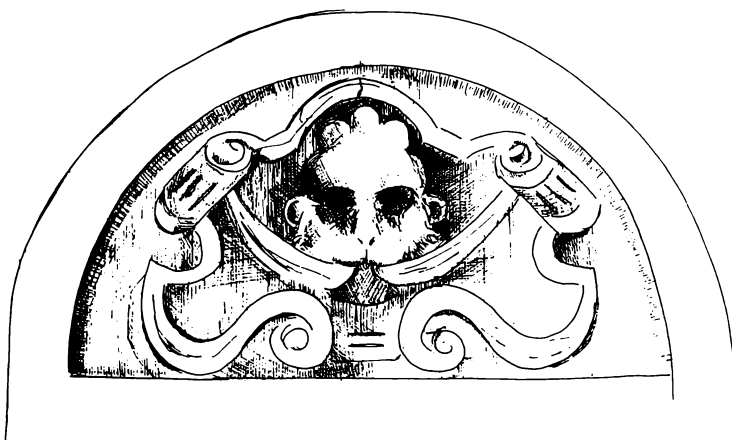
Da Niels Juel døde i 1697, skrev Kingo om sin nære ven:

*Dog hørtes aldrig Juel til egen Ros at tale
og af en svatsig Hals sin Gjerning ud at gale,
han med en modig Mund sin Sejr aldrig sang,
men gik saa jævnt som det var aldrig ham engang. -
Den brave Hr. Niels Juel sit Bramsejl aldrig førte
blandt Stuesnak og ej i Pralevognen kjørte;
det var jo nok, at han gik frem til Ærens Top
og af Indbildnings-Vind ret aldrig blæstes op.*

Men mest pompøst besynger Kingo den store søhelt i verset på Niels Juels epitafium i Holmens Kirke:

*Staa, Vandringsmand, og sku en Søhelt an i Sten,
og est du selv ej Flint, ær da hans døde Ben.
Thi det er Herr Niels Juel, hvis Marv og Ben og Blod
med fyrig Hjærte for sin Konges Ære stod;
hvis Manddoms Drifter i saa mange Søslag staar
og gennem Hav og Luft og Land med Ære gaar.
En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed,
af Ja og Nej og hvad man godt og ærligt véd.
Hans Sjæl den er hos Gud, hans Ben i denne Grav,
hans Navn i Minde, mens der findes Vand i Hav.*

Måske Kingos bedste og mest helstøbte hyldestvers overhovedet.

Kingo var på sit livs højdepunkt, men endnu større hæder skulle blive ham til del. I 1679 ophøjede kongen ham i adelstanden med et arveligt våbenmærke til hans ægte afkom, både mandligt og kvindeligt.

Det er måske grunden til, at han i 1681 tilegner dronning Charlotte Amalie 2. del af sit Åndelige Sjungekor, der bl.a. indeholder den magtfulde salme »Far verden, far vel!«

Efter denne kraftpræstation fra Kingo var det måske ikke så mærkeligt, at kongen i 1683 overdrog ham at samle og udgive en ny salmebog til afløsning af Hans Thomesens Salmebog, der var mere end 100 år gammel, og som i høj grad trængte til at blive fornyet.

Salmebogen skulle — efter kongens befaling — ordnes efter kirkeåret, og 1689 kunne den flittige Kingo aflevere den første halvdel af salmebogen »Vinterparten«, der strakte sig fra advent til og med påske. Halvdelen af salmerne var Kingos egne — i alt 136 — og var det end lidt ubeskedent af ham, så var de dog de bedste og netop den fornyelse, som tiltrængtes. Kingos glæde over at få den store opgave var forståelig, og skuffelsen over at få den kasseret var derfor stor og bitter, måske den største, han oplevede livet igennem. I 1690 tog kongen både udarbejdelsen og fortjeningen ved at udgive salmebogen fra Kingo. Det havde trods alt været for stor en mundfuld for Kingos misundere, som på grundlag af rene formaliteter, som Kingo ikke var skyld i, fik kongen overtalt til at ændre sin tidligere beslutning og fratage Kingo sin højeste nåde.

Kingo havde i bispegården indrettet sit eget trykkeri, hvor vinterparten allerede var trykt i flere tusinde eksemplarer, så det var også et stort økonomisk tab for ham. Kingo opgav ikke håbet om genoprejsning og skrev i de eksemplarer af salmebogen, som han forærede bort, følgende vers:

*Gak, hudflættet Bog, du tør vel Plaster finde
og rene Sjæle, som vil dine Saar forbinde.
Gak, sjung din Sorrig hen, det tør vel blive godt,
thi Ære fødes tit ud af vanartig Spot.*

I stedet nedsatte kongen i 1696 en kommission til at udarbejde en ny salmebog — dog med rimelig hensyntagen til Kingos vinterpart, men Kingo selv blev ikke medlem af kommissionen. Da salmebogen lå færdig i 1697, indeholdt den 85 af Kingos salmer, og som et plaster på sårene fik Kingo privilegium på at udgive den samt 10 års ret til at sælge den.

Det var en stor skuffelse for Kingo, at mange af hans salmer blev vraget, og han var meget bitter over den uret, der var overgået ham.

Thomas Kingos våbenskjold (Tegn. A. Kaarup Nielsen)

Hvordan det end gik, så var det Kingos salmer, som satte præg på den nye salmebog, og som menighederne efterhånden brugte. Den blev da også kaldt »Kingos Salmebog«.

Midt i alle disse gøremål og stridigheder nåede Kingo at skrive mange andre ting. Han fortsatte med sine digte til konge og fædreland og skrev en lang række lejlighedsdigte, lykønskingsvers, ligvers og indskrifter — ja endog skæmtedigte og epigrammer, der var meget yndede i tiden.

Som eksempler kan nævnes, at han ved fornyelsen af St. Knuds Kirkespir skrev således:

*I stolte Vinde, som mig true vil og støde,
I fæle Tordenskrald, som mig med Ild tør høde,
Guds eget Øje skal nok vise eder af,
saa jeg opknejsende skal holde mig saa brav,
at medens Herrens Røst i Kirken op skal stemme,
jeg Kongens Navn udi min Kobber-Bug skal gjemme.*

Til Birkerød-præsten Henrik Gerners portræt skrev han:

*Saa ser den Herrens Mand, vor Gerner, ud af Øje,
sin Konges hulde Mand, som Fjender ej kan bøje,
hvis lærde Mund og Pen Guds Visdom fører frem,
hvis verdslig Klogskab og hvis Skjaldrekonst har Klem.*

I et Skæmtedigt skriver han om snustobak:

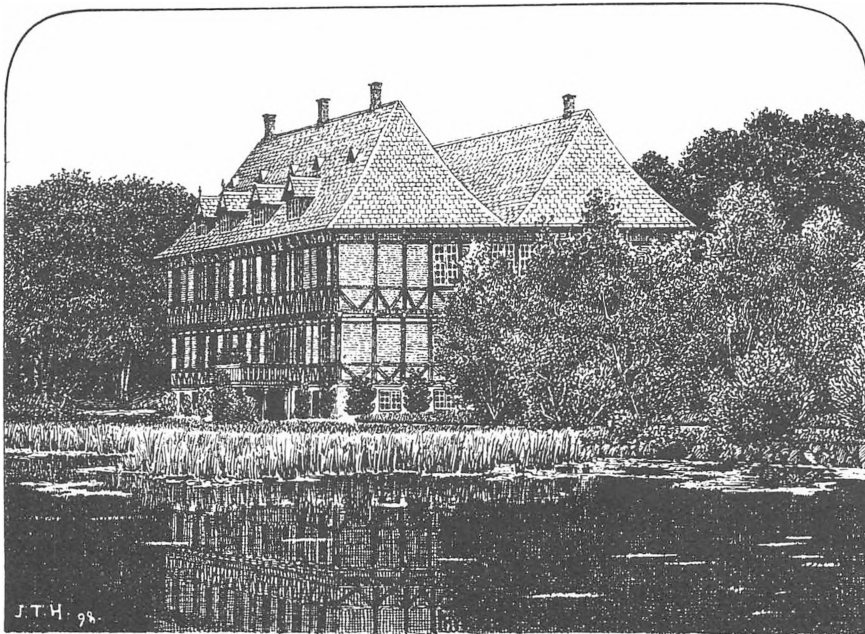
*Min Ven, spørg mig ej ad,
hvortil den Hakkemad
og Lugtestøv mon due.
Den er af vise Mænd
for Hjærnen dygtig kjendt,
thi ofte har de Snue.*

— og endelig kan nævnes Mortensgåsens Testamente, hvor han beskriver anvendelsen af gåsens forskellige dele:

*Vor Moder hendes Dun fik til en Sengedyne,
som ret udpillet blev af Marthe Hakkenyne,
og hendes Sladdernæb fik Maren Fyg om By,
som vismer rundt omkring til Folk at sammensy.
Sit Hoved havde hun vor Grete vel foræret,
men dog en Part deraf vor Alhed blev beskjæret,
og Gaaseskrænnen den vor Hedvig monne faa,
som hun kan bruge til at vinde Traade paa.
Jens Dalby hendes Bryst fik til en Almanakke,
han slikked det saa rent og fik det nok til Takke:
vor jyske Tærsker tog til hendes Rumpes fat
og pilled Svedsken ud, som sad i hendes Gat.
Vor gamle Else fik de røde Gaasesokke
at læge Tærne for Frost paa Kirsti Kokke,
Stupigen Truelil den Fjereving afrev,
Jens Skriver Pennesfjer, som Testamentet skrev.*

Kingo var en livlig mand, som nok kunne være opfarende og rethaverisk, men også fuld af vid og munterhed — ikke mindst i dameselskab, og han har nok været en modsætning til sin ældre kone, Johanne.

Hun døde i 1694, godt 70 år gammel. Kingo var da endnu ikke fyldt 60

Fraudegaard

år. Han havde længe haft stor sympati for Birgitte Balsløv, den forældre-løse og velhavende arving til Fraugdegård, hvilket bl.a. fremgår af et bindebrev fra 1689. Sympatien var gensidig, og deres bryllup stod på Fraugdegård allerede samme år. Efter de mange skuffelser, bl.a. vedrørende salmebogen, kunne Kingo nu, 60 år gammel, gå ind til et lykkeligt ægteskab med sin Birgitte, der da var 29. Han greb da også pennen, og med ungdoms friskhed gentager han sin hyrdesang, som han mange år tidligere skrev den til sin elskede Sille, men nu kalder han Birgitte for Kandida:

*Kandida hviler i hjærte-kjær Gjemme
som Diamanten indsluttet i Guld,
Kandida har i mit Hjærte sin Hjemme
og som en Perle i Støven fordult.
Veneris Søn,
dejlig og skjøn,
gjør det saaledes, min Tanke faar Bøn!*

*Thi paa din Tale er himmelsød Melske
midt paa din Løbe er Rose og Ribs,
at du din Tjener af Hjærtet vil elske,
kan jeg vel skue af Brystets hvid' Gibs.
O hjærte Mø,*

*for dig at dø
gjærne jeg vilde i salteblaa Sø!*

*Himmelblaa Hvælvning har Stjærner ej flere,
end du har Dyder, min Dukke, min Raa!
Hvad vil din Tjener da mere begjære
end dig at nyde og engang at faa!
Venus, snart kom,
luk op din Bom,
fly mig i Kandidæ Hjærte lidt Rum!*

*Lad mig nu være din Tjener i Tanke,
Kandida ene mit kjæreste Maal!
Jeg igjen venlig vil Støven opsanke
efter min Vennistes raske Fodsaal.
Kjæreste Del,
elskelig Sjæl,
yndigste Dukke, af Hjærtet far vel!*

Kingo havde nu fået herregård til sit adelspatent og sit våbenskjold, og ægteparret, som var meget lykkelige med hinanden, opholdt sig ofte på Fraugdegård. Birgitte fulgte ham troligt, bl.a. på de lange visitatsrejser, som efterhånden tog på Kingos helbred. Hun var en smuk og varmhjertet kvinde, og biskop Deichmann havde vist meget ret, da han senere skrev, at de var samsjælede og samsindede.. »hvor den ene var, var og den anden. — Hendes Kjærlighed var imod ham som Ruths imod Naomi; hvor han gik, gik og hun; hvor han blev, blev og hun; og hans folk holdt hun for sit Folk, hans Gud for sin Gud,« skriver Deichmann.

Kingos sidste år blev således lyse og lykkelige, selv om han ikke skånedes hverken for stridigheder eller sygdom.

I 1699 blev hans slægtning, Jørgen Karstensen, udnævnt til stiftsprovst i Odense, hvad mange nok opfattede som en venlighed over for Kingo. Men deres tidligere gode forhold ødelagdes helt af den stridbare og hårde Jørgen Karstensen, som bestemt ikke kom til at sætte sig selv noget godt eftermæle. Han anklagede Kingo for misligholdelse af sit høje embede, hvilket personligt gik Kingo meget på samtidig med, at det beklikkede ham på hans redelighed. Skønt alle Karstensens klager blev kendt aldeles ubeføjede, fortsatte han sine angreb, og de kom aldrig på god fod, end ikke, da Kingo på sit dødsleje bad om forsoning.

Lige indtil år 1700 havde Kingo været rask og rørig, men følgerne af bl.a. de mange anstrengende visitatsrejser begyndte nu at vise sig i form af stensmerter. Dertil kom gentagne anfald af rosen.

Fra 1703 gik det hurtigt ned ad bakke med Kingos helbred, og han måtte i lange perioder holde sengen. Med stor tålmod udholdt han de mange smerter, men søndag morgen den 14. oktober 1703 døde Kingo, mens klokkerne i St. Knuds Kirkes tårn ringede til højmesse.

Kingos jordefærd foregik fra St. Knuds Kirke den 29. november, og biskop Deichmann i Viborg, som var Kingos nære ven og beundrer, holdt ligtaalen, hvori han fast og nænsomt placerer Kingo som menneske og biskop i sin samtid. Han sluttede den lange tale således: »Hans Navn skal leve, saa længe Gud har en Ild og Arnested i dette Zion.«

Kingo ligger begravet i Fraugde Kirke, hvor han havde ladet opsætte et epitafium af den italienske billedhugger Thomas Quellinius med et vistnok meget vellignende portræt af sig selv og Birgitte Balsløv. I gravhvælvingen står Kingos kiste forsynet med en blyplade med en lang og omstændelig indskrift — på dansk.

(Fot. Nationalmuseet 1963)

Kingos død fik et pinligt efterspil, idet der rettedes anklager mod ham bl.a. for uregelmæssigheder i regnskaber m.v., men Birgitte Balsløv forsvarede sin ægtemand og hans eftermæle med næb og klør. Alle sagerne endte med sejr for Birgitte og Kingo, og der blev sat en forsvarlig bom for de grove bagtalelser, som bl.a. Jørgen Karstensen stod bag.

Birgitte Balsløv sad enke i 3 år, men giftede sig så med justitsråd Kristian Karl Bircherod, med hvem hun fik en søn, Thomas Kingo, der imidlertid døde 1 år gammel. Birgitte Balsløv døde selv i 1744, 79 år gammel.

Kingo fik aldrig selv børn, og hans adelige navn gik i graven med ham.

Kingo var både kunstner og kristen. Han følte selv, at han havde ikke blot et kristent kald, men også et litterært kald. Han ønskede at præstere noget, som kunne bringe den danske »Rimekonst« på højde med den europæiske. Da han afleverede Åndeligt Sjungekors 1. del, tilskrev han kongen: »Thi de Danskes Aand er dog ikke så fattig og forknytt, at den jo kan stige lige saa højt mod Himlem som andres, alligevel at den ikke bliver ført på fremmede og udlændiske Vinger.«

I sine verdslige digte kan Kingo svinge sig fra gjaldende trompeter til citherens sprøde klingren, men i sine salmer lader han musikkens droning, det brusende barok-orgel, yde sit ypperste.

I sine hyrdedigte besynger han —

- Chrysellis, du min Verdens Guld -

men i sine salmer lovpriser han sin frelser og Gud —

- min Soel, min Lyst, min Glæde -

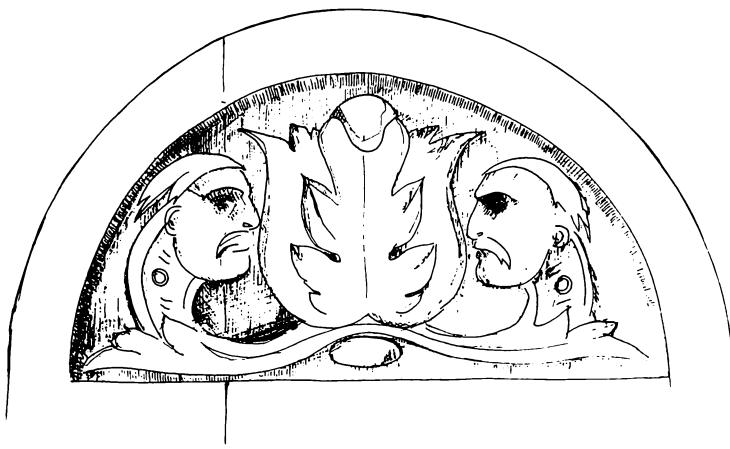
Kingo var en storslået personlighed, der var stærk i alt, hvad han foretog sig. Han havde stærke lidenskaber og sans for verdens goder. Han havde en stærk vilje, og han satte den ind også i sin hengivenhed for sin Gud. Han kunne være hensynsløs åbenhjertig i erkendelsen af sig selv, som når han skriver:

*hvor stærke Storme tindre
og tunder om ved Dag og Nat,
endog en Stang derfor er sat,
saa hver dog ikke kjender,
hvordan det ulmer i min Barm,
hvordan det pibler, naar jeg varm*

*af Harm og Vrede brænder,
hvordan Bekymrings Storme gaa
i mine Aarers lønlig' Vraa,
hvor Frygt udi mig vælter,
hvor Blodet rutter om min Aand,
hvor Pulsen pikker ved min Haand,
til Hjertet næsten smelter.
Da ser jeg, salte Taarevand
igjennem Øjet trille kan,
at vise mig den Kilde,
som i mit Bryst sit Udspring har,
hvor salt den er, hvor sur og bar,
og hvor den smager ilde!*

Men Kingo vidste, hvorhen han skulle vende sig med sin anger og også med sin tak til det liv, han elskede, og de livets vilkår, som han kendte så vel:

*Tak for al din fødsels glæde
tak for dit det guddoms ord
tak for dåbens hellig væde
tak for nåden ved dit bord
tak for dødens bitre vé
tak for din opstandelse
tak for Himlen, du har inde
der skal jeg dig se og finde.*

*Thomas Kingo og Birgitte Balsløvs epitafium i Fraugde Kirke
(Fot. Nationalmuseet 1903)*

*Marmormindet staar ved Graven
under Landsbykirkens Tag,
Englen hist med Bispestaven
Bonden ser hver Hviledag.
Og foroven staar fremstillet
med sit Aasyns Kraft og Ro
Gubben i sit djærve Billed
som en Kristi Kæmpe tro. -*

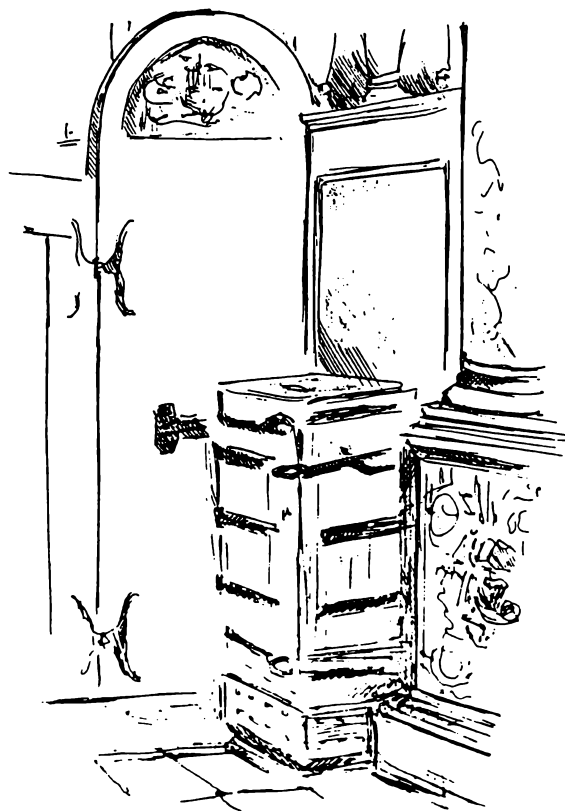
*Gamle Kingo! Til din Kiste
stiger jeg i Graven ned,
Herligheden, som du priste,
ser du nu i Herlighed;
hvor om Sjælenes Forsoner
paa hjemgangne Aanders Kyst
Davids Aandeharpe toner,
høre Engle nu din Røst.*

*Mægtig, dyb jeg hører runge,
gamle Barde! i din Sang
Kirkeklokkens Malmertunge.
Nordens Davids-Harpeklang.
Ruste nu de gamle Streng
tause under Dødninghaand?
Laa i Graven Harpen længe?
Vaager over den din Aand? -*

*Tavs og stille er her nede:
Ormen kun i Graven bor,
Sjælen ej om Aander lede
blandt de døde under Jord!
O, men kan du hist fornemme,
hvad ved Graven tavs jeg bad -
Barde! lad din Aandestemme
tone salig i mit Kvad!*

*Med den Tro, som flytter Bjerge,
høj som Himmel, dyb som Hav,
lær mig Aanden at besværges!
Lær mig sprænge Sjælens Grav!
Kirkeklokkens Malmertunge,
Nordens Davids-Harpeklang
lad gjenfødt og mægtig runge
over Gravene i Sang! -*

Ingemann

Slangerups Sjungekor

Kingos nytårgave til det danske folk

af *Erik Norman Svendsen*

*Rind nu op i Jesu navn,
du livsalig morgen-røde
jeg vil i basunen støde
hos min seng og hvilestavn!
Al min inder-del sig røre
med al tak for nattely,
og min frelsers lov opføre
til den høje himmelsky.*

Med dette rene og klangfulde basunstød indleder Kingo sin første salme-samling: »Aandelige Siunge-koors Første Part«, der udkom i 1674, mens Kingo — som han selv udtrykker det i sin fortale til Christian V — var »u-værdig sognepræst i Slangerup«. Kingo betegner bogen som en »ringe nytårgave« til Guds alter og den kongelige trone, men Sjungekorret fra Slangerup er ikke desto mindre en af den danske litteraturhistories mest bemærkelsesværdige udgivelser og en nytårgave til hele det danske folk. Et flammende nationalt-kristeligt kampskrift, der både vil dokumentere det danske sprogs brugbarhed og storhed, og som samtidig vil vække mennesker til levende og aktiv tro på Jesu navn. Til det formål går det ikke an at gå stilfærdigt til værks, så Kingo blæser selv på sengekanten i basun.

Når det gælder det danske sprog, blæser basunen: »Saa vi og her i Danmark, saavel som de Tydske og andre Landsfolk (af hvilke vi hverken have behov at laane, eller udi Riime-kunsten det ringeste at eftergive) kunde have Psalmer og Sange til Gudfrygtigheds daglige øvelser,

som ikke ere taad og udlaant af deris: Thi de danskis Aand er dog ikke saa Fattig og forknyt, at den jo kand stige ligesaa høyt mod Himmelen som andris, alligevel at dend ikke bliver ført paa Fremmede og udlændiske Vinger.«

I den forbindelse tænker Kingo altså mest på den tyske påvirkning, som siden reformationen havde haft en helt dominerende indflydelse på dansk salmesang. Men han tænker også på snobberiet for det latinske sprog i den akademiske og kulturelle verden. Et snobberi, som i 1600-tallet var særlig på mode, fordi de moderne digtere — og blandt dem Kingo — fulgte den klassiske latinske digtnings regler for verselære.

Når det gælder den levende og aktive tro, blæser basunen: »At jeg, GUD til Ære, og mine Med-Christne til opbyggelse, kunde give dem anledning udi Morgen og Aften-Sange at ihukomme de særdelis sukke, som de ikke aleene for sig self, men ogsaa for Guds Kirkis og vor reene Evangeliske Lærdoms floor og fremgang, saavelsom for Eders Kongl. Maysttz Arve-Husis Lyksalighed og det gemene bestis (almenvellets) fremtarv ere skyldige at udøse.«

Kingo som teolog

Kingo er vækkelsesprædikant og -digter. Hans salmer er skrevet med henblik på »sjælens opvækkelse til allehånde andagter i allehånde tilfælde«, som der står på titelbladet til »Aandelige Sjunge-koors Anden Part«, der udkom i 1681, mens Kingo var biskop i Odense. Sammen med mange andre i samtiden i både ind- og udland vil han gøre det kristne budskab nærværende og nærgående, kontant og konkret for den enkelte kristne. Han er derfor en meget realistisk og praktisk forkynder. Han har — bl.a. fra den samtidige såkaldte engelske prædikemåde — lært, at kristendom skal tilegnes alvorligt af det enkelte menneske og vise sig i praktisk handling. Og i sine bestræbelser herfor følger han de metoder, som den engelske prædikemåde anviste: aktuel og provokerende forkyndelse af centrale kristne grundbegreber, så mennesker blev tilskyndet til at tage imod Guds ord. Derfor er Kingos salmer så fulde af tilråb, bønner og hjertesuk.

Kingo var både i egne øjne og sagligt bedømt en god lutheraner. Han vidste alt om, at mennesket sidder fast til halsen i sin synd og ikke kan frelse sig selv. Fra den rene evangeliske lære og fra sit eget liv vidste han, at »Synden er mig Nyre-grood«, og at han derfor har fortjent Guds straf. Netop derfor forkynder han så stærkt som nogen, at mennesket kun kan frelses for Jesu Kristi skyld:

*Min blodig synd min sjæles skam og skade,
den slange-edder, som jeg burde hade,
og dog i dag har hersket i mit kød,
o Gud, du den med Jesu blod udslette
og gæk ej med mig syndere i rette,
for din søns død.*

(3. aftensang v. 7)

Det nye og afgørende i Kingos forkyndervirksomhed, som vi kender fra hans salmer og en enkelt ligprædiken, er imidlertid, at denne rene evangelisk-lutherske lære skal tilegnes personligt, så det fører både til bod og bedring:

*Har jeg end med ord og dåd
mig vel højt forset og synded,
til forbudne frugter skynded
efter slangens listig råd!
Lad mig da min synd begræde,
førend solen daler slet,
at jeg rense kan mit klæde
udi Jesu blodig tvæt.*

(1. aftensang v. 7)

Derfor taler Kingo som også hans samtidige ortodokse teologiske kolleger om synd og dom, om bod og bedring. Men Kingo gør det vækkende, pågående, sjælesørgerisk og med en ny og stærk understregning af, at tro uden gerninger er en død og tom tro. Livet er nemlig vigtigere end læren. Kristus er ikke kun død for os. Han lever også i os:

*Lad, Jesus, fluks dit lys oprinde
i mig, at jeg, som lysets barn,
ej lader mig af verden blinde
og snæres udi Satans garn:
lad kødets lyst i mig uddø,
og tænke på mit kød er hø.*

(7. morgensang v. 6)

Hvor datidens ortodokse teologer side op og side ned kunne beskrive menneskets frelsesmulighed lige så teoretisk og tørt, som var det en opremsning af børskurser og varenoteringer, der spørger Kingo og med

ham de vækkelsesivrige teologer: hvordan bliver jeg frelst? Og dermed får følelseslivet, de religiøse erfaringer og troslivets praktiske konsekvenser en ny og afgørende plads i kristenlivet, som peger frem mod den senere pietisme med dens stærke understregning af den personlige stillingtagen og gudsfrøgt.

Kingo står som en overgangsskikkelse mellem ortodoksi (den rette læres tidsalder) og pietisme (den individuelle erfaringskristendoms tidsalder). Sådan er det i hvert fald muligt for en sen eftertid at bedømme hans teologi og fromhedstype. For Kingo selv har der imidlertid ikke hersket tvivl om, at han som salmedigter, præst og senere biskop og dr. theol. helt og fuldt stod på den luthersk-evangeliske læres grund. Han reagerede ikke mod Luther og hans rene lære, men mod samtidens stivnede og selvsikre teologi, der af lutter iver for at fastholde læren om frelsen ved troen alene helt havde glemt eller fortrængt spørgsmålet om troens liv og troens frugter.

For Kingo er tro uden efterfølgelse en utilladelig forkortning af det bibelske frelsesbudskab. For i sit ord lærer Gud ikke blot, hvad vi skal tro, men også hvad vi skal gøre. Guds ord er mægtigt og virksomt. Det afslører og dømmer min synd, men det oprejser også synderen og giver kraft og styrke, så »jeg i mit kald og stand/min Gud og Fader kan/tilbørlig dyrke«:

*Op, op min sjæl, og skynd dig at aflægge
al mørkheds ham forinden disse vægge,
gik ud mod solen som et lysets barn,
og lad dit hjert' i vand for synden smelte*,
skam dig, at du her efter dig skal vælte
i synd og skarn.*

*udgyd bodfærdige tårer

*Mit vandretøj jeg der med på mig tager,
Gud give mig sin nåde at jeg mager
på alt det som kan GUD til ære ske,
at hvor jeg mig skal hen i verden vende,
jeg Guds ansigtes lys hos mig kan kende
og klarlig se.*

*Mit embed og mit kald mig er befalet,
gid det ej bliver ud af mig forhalet
og efterladt* ved lyst og ledighed,**
men at jeg kan Guds ære stedse søge,
min næstes og mit eget gavn forøge
med flid og sved.*

*forsømt

**lediggang

(3. morgensang v. 5-7)

Kingo som salmedigter

Interessen for det danske sprog og den klassiske latinske verselære havde Kingo fælles med andre af århundredets danske digtere. Bl.a. Anders Arrebo, der i pagt med tidens interesse for Davids Psalmer i Det gamle Testamente gendigtede disse; Søren Terkelsen, hvis verdslige visesamling »Astree Siunge-Choer« inspirerede Kingo til sit kristelige modstykke: »Aandelige Siunge-koor«, samt ikke at forglemme Kingos forgænger som sognepræst i Slangerup, Søren Poulsen Judichær (eller Gotlænder), der døde i 1668. Han arbejdede på at rette de gamle salmer — først og fremmest fra Hans Thomissøns Psalmebog fra 1569 — efter den klassiske metriks regler og idealer. Kingo har uden tvivl kendt sin forgænger i embedet godt og ofte drøftet både dansk sprog og poesi med ham, bl.a. mens Kingo var huslærer i nærheden af Slangerup hos forvalteren på Frederiksborg. Det var Søren Poulsen Judichær, der bramfrit udtalte, at »huo der ey vilde ære oc acte sit eget gode Danske Sprock/hand var ey værd/at hand skulde være fød/aff de erlige ædle Danske.«

Interessen for den vækkende kristendomsforkyndelse og det personlige fromhedsliv havde Kingo fælles med en række af århundredets betydelige tyske og engelske opbyggelsesforfattere, hvis værker også blev oversat til dansk. Det mest indflydelsesrige opbyggelsesværk var tyskeren Johann Arndts »Vier Bücher von wahrem Christentum«, som præsten Samuel Jensen Ild udsendte i dansk oversættelse i 1690 under titlen: »Lyset i Mørket«. Denne udgivelse forsynede Kingo som biskop i Odense med en fortale allerede i 1682, hvori han roser oversætteren, der har »hjulpet til at drage vor næsten i sidste blus liggende kristendom af sin aske.« Værket handler ifølge sin oversætter om, »hvorledes Adam i en sand kristen hver dag skal dræbes og Kristus i hannem leve.«

Det var dog salmesangen og den åndelige digtning, der havde den største plads i menighedens liv i 1600-tallet. Ikke blot sang man salmer i kirken, men mange digtede også salmer og åndelige sange til det private andagtsliv eller — som Kingo udtrykker det i fortalen til Aandelige Siunge-koors Første Part — »til Gudfrygtigheds daglige øvelser«. Den ene private salmesamling efter den anden udkom og gik som varmt brød på trods af, at der var tale om rene spekulationsforetagender, der var fulde af vilkårlige rettelser og trykfejl. Men bøgerne imødekom menigmands behov for salmer og bønner til »allehaande Andagter i allehaande Tilfælde«.

Midt i den massive masse af middelmådige salmebøger rager Kingos Sjungekor fra Slangerup op som en solforyldt klippe. Et poetisk-religiøst mirakel, hvormed den originale danske salmetradition indledes.

A 3 a

Thomas Kingos
Aandelige

 Sjunge-boers
Første Part

Indeholdende XIV. Gudelige

Morgen- og Aften-
Sange

Tillige med de VII. Kong Davids
Poenitendse- Psalmer
Sansvits forfattede
 Efter hosfandede Melodier.
 Tierde gang trykt og forbedret
med nogle troffelige

Morgen- og Aften- Suf
til alle
Morgen- og Aften- Sange.

Kjøbenhavn / Aar 1684.
 Findis til kiøbs hos Kongl. Mayest. Bogh.
 Daniel Paulli, boendis ved vor Frue Skole.

Barokdigtning i sin flotteste, mest bevægende og disciplinerede form.

Kingo var ganske vist allerede inden Sjungekorets udgivelse anerkendt som tidens førende digter, så det var ikke tom smiger, når biskop Johan Wandal på enevældens vegne gav sit samtykke til udgivelsen af Sjungekoret med at omtale Kingo som »voris berømmeligste Danske Skialdrer«. Men denne berømmelse var opnået, uden at Kingo havde skrevet en eneste salme! Intet i hans tidligere verdslige digtning — f.eks. hyldestdigtene til kongehuset og tidens førende mænd — godtgjorde, at han skulle blive den første store danske salmedigter.

Men i tiden som præst i Slangerup skete miraklet. Den ihærdige, ferme rimesmed og enevældeentusiast med sans for karriere, magt, rigdom og elskov modnes som menneske og præst, så han kan begynde at skrive

salmer, der med et slag placerer ham som en af dansk salmesangs helt store navne. Han gør det ikke ved at fornægte livet og dets mere jordiske glæder, men ved at digte morgen- og aftensange til gudfrygtigheds daglige øvelser. Som barokmenneske og -digter formår han at holde sammen på det næsten usammenholdelige: Guds nåde og vor synd, Guds storhed og vor ringhed, dyb ydmyghed og klippestejl stolthed, livsfornægtelse og livsforslugenhed, himmelliv og jordeliv, sorrig og glæde. Alle midler tages i anvendelse, og alle livssituationer besynges for at skildre Gud og mennesket uden at lægge noget til eller trække noget fra.

Aandelige Siunge-koors Første Part

Allerede titelbladet til Sjungekorets første part viser hensigten med bogen: en syngende familieflok, der består af husfader og husmoder med to sønner og to døtre. Den gennemsnitlige husstandsstørrelse var dengang unægtelig en anden end vore dages husstandsgennemsnit på 1,8! En kendsgerning, der ikke er uvæsentlig, når det gælder den daglige morgen- og aftenandagt.

Kingo har antagelig selv komponeret titelbladet og udvalgt passende sentenser fra Bibelen. Ud for billedet af husfaderen står: »en Fader skal lære sine børn din sandhed«, og ud for billedet af husmoderen står: »dine døttre skulle opfostris ved siden«. Og både husfader og husmoder beder: »Gud mit hierte er bered«. Over manden er tegnet et ur som symbol på livets gang, og under kvinden er tegnet en snegl, der er et gammelt symbol på kvinden, der ligesom sneglen er intimt knyttet til sit hus. Under tegningen forklares: »fornøyet i mit eget hus«.

Det er den daglige morgen- og aftenandagts situation, der her anskueliggøres i ord og tegninger, hvor husfaderen forestår gudfrygtigheds daglige øvelser. Kingo levede jo i en tid, hvor de patriarkalske forhold var indiskutable. Om morgenen beder han:

*For mine børn og sæd
om jeg vil sørge,*
om jeg hver time græd,
og ville spørge:
hvor skulle de sit brød og lykke tage?
Gud lever jo endnu!
Han kommer dem ihu,
de skal ej klage.*

*være bekymret

(6. morgensang v. 10)

Titelkobber til udgaven 1674

Husfaderen er nok ansvarlig for sine børn, men han står ikke alene med ansvaret. Gud Fader den almægtige lever og tager sig af sine børn. Også når natten stunder til, beder husfaderen for sine børn:

*Far dermed, verden vel,
 jeg vil nu sove,
 på Herren har min sjæl
 sat lid og love,*
 jeg mine børn hos mig nu inde lukker,
 som først med ydmyghed,*

*sig selv til jorden ned
for Herren bukker.*

*tillid og tro

(6. aftensang v. 13)

Sjungekoret er altså ikke beregnet til gudstjenestebrug, men til den kristne families daglige morgen- og aftenandagt. Hertil svarer, at Sjungekorets morgen- og aftensange ikke blev optaget i den såkaldte Kingos salmebog 1699, der var en kirkesalmebog, men i »Den forordnede Huus-Andagts Psalme-Boog«, der udkom i Kingos dødsår 1703. Det er først en senere tid, der atter indretter salmebøgerne for både kirke og hjem.

Kingos melodivalg

Tiden var ikke blot rig på religiøs digtning, men også på verdslige sange, f.eks. det allerede omtalte »Astree Siunge-Choer« af Søren Terkelsen. Hele baroktidens verdslige tyske arie var desuden en vældig inspiration for 1600-tallets danske religiøse digtning. Tiden var rig på musikinteresse, og nye verdslige melodier blev hurtigt folkeeje.

For den gennemmusikalske og musikudøvende Kingo var det derfor ligetil at benytte »Melodier, som ellers af mange Siungis med forfængelig Ord«, dvs. moderne, verdslige visemelodier. Og Kingo forsvarer sin brug af »Lystige og Verdslige Toner« som den dygtige pædagog, han også var: »jeg haver dermed vildet giort de velklingende og behagelige Melodier saa meget mere Himmelske, og dit sind (om dig det befalder) dis mere Andægtigt; at om du kand lade dig undertiden befalde, for en Melodies artigheds skyld, at gierne anhøre en Sang om Sodoma; du meget mere (om du est et ret Guds Barn) skulde lade dig behage, under selvsamme Melodie, at høre en Sang om Zion.«

Sjungekoret er altså et positivt modstykke til tidens døgnviser, hvorfra Kingo låner det bedste, nemlig melodierne. F. eks. benytter han til morgensalmen »Rind nu op i Jesu navn« balletmusik af franskmanden J. B. Lully, og til salmen »Nu rinder solen op af øster-lide« henter han en melodi af Joh. Schop, der var meget populær i Danmark, bl.a. fra Søren Terkelsens »Astree Siunge-Choor«.

Dertil kommer, at Sjungekoret ved også at følge den digteriske modernisme med sikre og flydende vers i den højbarokke stil placerer sig som et af dansk digtnings hovedværker.

Til hver af ugens 7 dage vælger Kingo en melodi, hvortil han skriver en morgen- og aftensang samt en gendigtning af de 7 såkaldte Kong Davids

Pønitentsesalmer (bodssalmer). Mens de sidstnævnte ikke benyttes i vore dage, hører morgen- og aftensangene derimod til den danske menigheds kæreste ejendom.

Kingos morgen- og aftensange

Gennem sine morgen- og aftensange vil Kingo helliggøre de to faste dagligdags situationer og dermed hele livet:

*Utallig så som sand,
og uden måde,*
som havets dybe vand
er Herrens nåde,
som han mit hoved daglig overgyder:
hver morgen i min skål
en nåde uden mål
til mig nedflyder.*

*umålelig

(6. morgensang v. 2)

*Så går ej nogen dag til ende
jeg jo min Herres ansigt ser,
i hvordan bladet sig mon vende,
og om ej altid lykken ler,*
dog finder jeg Guds nådes gunst
at overgå al flid og kunst.*

*smiler

(7. aftensang v. 8)

Salmerne til morgen- og aftenandagten følger stort set samme mønster: Efter en kort og præcis optakt, hvor salmens hele stemning fremtrylles ved en naturbeskrivelse, følger takken for beskærmelse i dagens og natens timer. Dertil føjer sig den bedendes egen bøn, hvori synden bekendes og Guds nåde anråbes om tilgivelse og velsignelse i kald og stand, og en forbøn for hus og hjem, konge og fædreland, kirken samt alle nødlidende. Endelig slutter sangene med at minde om døden og det evige liv. På trods af den skematiske opbygning er hver af salmerne et lille kunstværk for sig og fulde af dybde og originalitet, ligesom de enkelte sange har mange individuelle træk.

Morgensalmernes optakt er som en reveille: »Rind nu op i Jesu navn,

du livsalig morgen-røde«, »Sjæl og hjerte, sind og sanser, vågner op og værer fro«, »Lyksalig dag! som nu så blid oprinder«, »Velkommen morgenstund, med guld og gavn i mund!«, »Op, op i søde Jesu navn, og lad din øjenbryn ej slumre mer«, »Nu rinder solen op af øster-lide, forgylder klippens top og bjergets side«, »Vågn op og slå på dine strenge, syng mig en dejlig morgen-sang«.

Solen stråler, lyser og varmer i alle morgensalmerne. Derfor er den også et billede på den Jesus, som Kingo beder om vil »oprinde over mig som Sool og Skiold«.

Kingos morgenbilleder er imidlertid ikke morgenstemning i Slangerup. Det er snarere solen som begreb, baroksolen, der stråler og funkler i stiliseret udgave på så mange af samtidens barokaltertavler. Hertil svarer i øvrigt, at når solen forgylder klippens top og bjergets side, er det formålsløst at spørge, om den altid i Danmark værende Kingo har hørt om solopgang i bjergegne fra sin første hustru, den norskfødte Sille Balchenborg, eller fra sin barndoms familie, der jo stammer fra Skotland. Barokdigterne skildrede aldrig den lokale natur, men den natur de kendte fra den beundrede antikke litteratur.

Aftensalmernes optakt og naturbeskrivelse er til gengæld afdæmpede, blide og stemningsfyldte: »Dagen er snart runden hen, det nu fluks ad aften lider«, »Blusser op og værer glade, livsens årer fuld' af blod«, »Den prægtig sol, som hele verden glæder, så sædelig (behersket, værdigt) hen fra vor syn aftræder«, »Den klare sol går ned, det kvælder mer og mer«, »Det mulmer mod den mørke nat, og dagen er oppå sit sidste fjed«, »Til hvile solen går, og dagen hælder«, »Se, hvor sig dagen atter skynder, i vester-vand sig solen tor«.

Den afdæmpede tone hænger ikke blot sammen med den naturlige døgnrytme, men skyldes først og fremmest, at aftenen og søvnen minder Kingo om dødens aften og søvn:

*Den klare sol går ned, det kvælder mer og mer,
hver arbejdsmand er træt og sig om hvile ser:
en dag jeg nærmer' er ved døden end som før,
tiden mig
så sagtelig
oplukker dødens dør.*

(4. aftensang v. 1)

Kingo er så afgjort, hvad vi vil kalde et A-menneske. Han elsker dagen med dens sol, aktivitet og hele liv i kald og stand:

*Velan! Jeg til mit kald mig giver,
og fanger nu min gerning an,
min Gud mig end så nådig bliver,
som han i al min tid er van,
han tager hånden med mig i,
og med sin Ånd står trolig bi.*

(7. morgensang v. 14)

Anderledes beklemmt føler Kingo sig om aftenen. For natten med dens mørke er et billede på død, djævel og alle onde magter. Al verdens herlighed forsvinder sammen med dagen og gør verden til en øde ørken. Han er nær forsagt, men dog ikke fortabt:

Lad mørknes ikkun immerfort
jeg gruer dog for aldrig nogen ting,
når luften bliver fæl og sort,
så lyser Jesus om mig rundt omkring!
Hans Ånd i mig et lys oppusted har,
som over alle verdens blus er klar.*

*stadigvæk

(5. aftensang v. 2)

Nok er natten »Satans Fange-Fælde«, men Gud stiller en »Engle-vagt omkring min Sove-sted«, så jeg næste morgen kan vågne »frelst og fri fra dødsens mørke sti«. Derfor kan Kingo i et af sine hjertesuk, der blev tilføjet morgen- og aftensangene i anden udgave 1677, lade den ængstede lægge sig til ro:

*Lad mig og, o Jesu, hvile
fri fra synds og dødsens pile
tag mig i din' arme fat,
så vil jeg i morgen sjunge
denne lousang med min tunge:
JESUS
var min sol i nat.*

(fra 1. aftensuk)

Kingos tak for dagen og livet er konkret og fuldtonende:

*Du gav mig daglig brød
og legems styrke,
velsignels' i mit skød
til dig at dyrke:
jeg derfor nu mit hjertes harpe stemmer,
og takker inderlig
min Gud, som ikke mig
sit barn forglemmer.*

(6. aftensang v. 6)

Mest af alt takker han dog for Guds nåde:

*Så går ej nogen dag til ende
jeg jo min Herres ansigt ser,
i hvordan bladet sig mon vende,
og om ej altid lykken ler,*
dog finder jeg Guds nådes gunst
at overgå al flid og kunst.*

* smiler

(7. aftensang v. 8)

Det er Guds nådes gunst, der gør livet værd at leve, selv ansigt til ansigt med mørke og død: »Jeg venter mig en nådig Gud, om livsens lys ret nu gik ud«. Det er ligeledes Guds nådes gunst, der giver lyst og mod til at tage dagens opgaver og udfordringer op. Guds nådes gunst indebærer, at Kingos og alle andres arbejde i kald og stand er velsignet:

*Gud lægge hånd i hånd
med mig, og give
sin gode Helligånd
mit kald at drive!
Velsigne mig, o Gud, udaf det høje!
Gid jeg hver dag og tid
i Gud og i min flid
mig lader nøje.*

(6. morgensang v. 7)

Til morgen- og aftenandagten hører naturligvis bønner om tilgivelse af menneskets synd:

*O min Gud vær mig så god
at du mig min synd tilgiver
og mit fejle-tal udskriver*
med din søns det dyre blod!
Thi så stor og overmåde
som min syndesamling er,
se! så bundløs er din nåde
imod mig og mod enhver.*

*udsletter

(1. aftensang v. 6)

Hertil føjer sig altid hos Kingo forbønnen for hus, hjem, konge, fædreland, kirke og alle nødlidende. For hus og hjem beder han f.eks.: Lad hustru, børn og alt mig rører på (alle mine pårørende),/din nåde, lykke, hjælp og bistand få«. Mere detaljeret er Kingo, når han beder for kongen og hans hus. Den enevældige monark var konge af Guds nåde, Herrens salvede, sådan som det også fremgår af hans mange hyldestdigte til kongehuset. Men hvor disse er fulde af officiel kongerøgtelse, er tonen mere ægte i morgen- og aftensangene:

*Lad KONGEN glæde sig
i Gud alene,
og hvad han beder dig
du ej formene:
giv KONGENS Hus mangfoldig ær' og lykke,
og sæt ham på din hånd,
med kærlighedsens bånd,
som gylden smykke.*

(6. morgensang v. 14)

For fædrelandet beder han f. eks.: »Gør luften sund og jorden fed /omkrone den med frugtbarhed«. Eller han beder om, at Guds fred som en flod må overgyde Danmark og Norge og stille al krig samt afværge dyrtid, pest, ildebrand og oversvømmelse.

Når det gælder kirken, beder Kingo om, at Gud vil bevare den rene

lære, så ordet må bære frugt i kærlighed: »Gid din KIRKE hos os står/
som en vandet urte-gård«. Og dertil føjer sig en bøn om beskyrmelse mod
alle kirkens fjender:

*Oplys din menighed og bred din ære ud,
omfavn med kærlighed din åndelige brud,*
som du i Norden har opelsked dig til lov,
stød dem om
med retvis dom,
som søge hendes rov.***

*menigheden

**som søger at røve den

(4. aftensang v. 11)

Smukkeste og mest konkret er Kingos forbøn dog for alle, som er i nød:

*Tænk, Gud, i barmhjertighed
også på de huse-vilde,
og på hver som lider ilde
og sig ingen hvile ved:
lad de fattig, faderløse,
sorrigfulde, fangne, træl,
trøst og hjælp af kilden øse
som er udi Israel.*

(1. aftensang v. 13)

Morgen- og aftensangene slutter altid med et *momento mori*: husk på,
at du skal dø! For livet på jorden er som en pilgrimsvandring frem mod
livet i himlen. Livet er først og sidst en forberedelse til døden og det evige
liv. Livet skal derfor altid leves med døden for øje: »Dag og nat/mig lærer
brat/at jeg skal engang dø«:

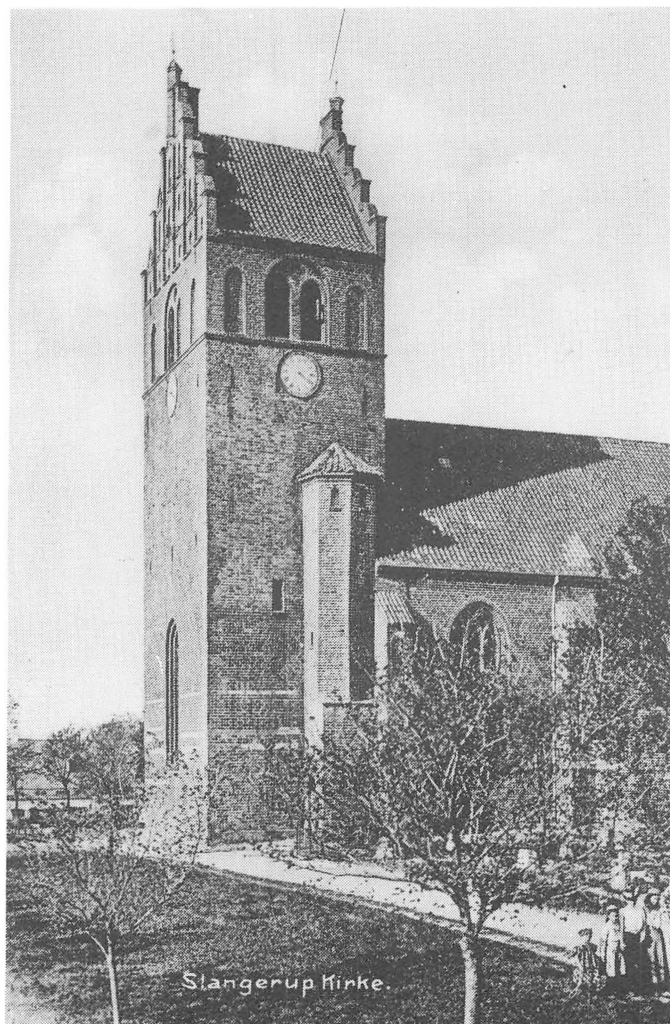
*Jeg vil dog ej på verden bygge,
om lykken end vil med mig stå;
men alt som dagen sig mon rykke,
vil jeg min sjæl alt minde på,
at glasset rinder, tiden går,
og evigheden forestår.*

(7. morgensang v. 15)

Når Kingo går i seng, er det med en klar bevidsthed om, at det kan være for sidste gang. I troen på Gud er han trods mørke og død dog tryk og tillidsfuld:

*Kom, mægtig engle-hær, lys Herrens ro og fred,
på sjæl og legem, og hvad mer mig kommer ved!
Gak, orme-sæk, og sov, Gud skal i morgen dig
vække her,
men siden der
til liv evindeligt.*

(4. aftensang v. 14)

Kingos bodssalmer

Denne gennemgang af Slangerups Sjungekor skal også indeholde en kort omtale af de såkaldte Kong Davids Pønitentsesalmer eller bodssalmer. Som anført benyttes de ikke mere, og de er ikke som morgen- og aftensangene originale digte. De er snarere rimede gendigtninger af de 7 Davidspsalmer fra Det gamle Testamente, som i den kirkelige tradition er blevet benævnt som bodssalmer. Men netop Kingos gendigtninger viser ham som den lærde oversætter, der er vel orienteret om de nyeste bibeloversættelser og desuden selv velbevandret i psalmernes hebraiske grundprog.

Det var på Kingos tid på mode at gendigte netop Davids Psalmer og frem for alt de 7 bodssalmer, hvilket naturligvis hang sammen med tidens almindelige bodsstemning. I den forbindelse må man ikke glemme, at Europa endnu havde Tredivårskrigen i frisk og smertelig erindring. En af de mest brutale og rædselsvækkende krige, verden har kendt. Det var i denne krig, Christian IV letsindigt engagerede sig i 1625 med det katastrofale nederlag ved Lutter am Barenberg til følge i august 1626. Og senere fremkaldte Danmarks krige med Sverige i 1643-45, 1657-58 og 1658-60 en fornyet bodsstemning her i landet. Freden i Roskilde med dens afståelse af de gamle danske besiddelser i Skåne, Halland og Blekinge og krigens forarmelse af landet, der i høj grad gik ud over kirkerne og præsterne, satte sig dybe og selvransagende spor i dansk teologi og påvirkede naturligvis også stærkt det politiske liv og folkeånden.

Ansigt til ansigt med disse erfaringer oplevede landet noget af en vækelse både på det politiske og kirkelige område. Politisk fik borgerstanden ny styrke på adelens bekostning ved enevældens indførelse i 1660. Og på det kirkelige område gennemførtes en ny kirkelovgivning med udsendelse af alter-ritual og salmebog i kølvandet på Danske Lov 1683. I den sammenhæng skal også indførelsen af Almindelig Bods- og Bededag i 1686 ses; en national helligdag, som afløste en række af de i 1600-tallet indførte bods- og bededage, der var forordnet i anledning af aktuelle nødssituationer. Med indførelsen af Almindelig Bods- og Bededag eller Store Bededag, som den gerne kaldes, rationaliseredes og systematiseredes de mange bodsdage, hvor det danske folk i sin nød vendte sig til Gud i erkendelse af sin synd og med løfte om bod og bedring.

Det er ind i denne politiske og åndelige situation, Kingo skriver sine salmer. Det er derfor forfejlet, når man undertiden har villet se en modsætning mellem Kingos 7 bodssalmer i Sjungekoeret og de mere lyse og optimistiske morgen- og aftensange. For Kingo var der ingen modsætning, idet sand kristendom for ham var bodskristendom. Hele den troen-

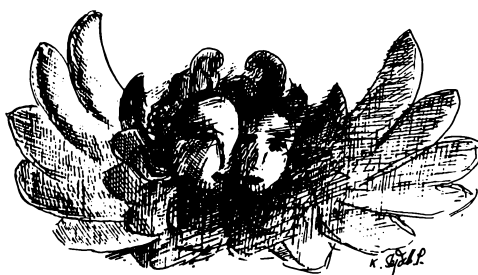
des liv kunne, som allerede Luther havde lært, betegnes ved begrebet bod. Boden var naturligvis ikke noget fortjenstfuldt i sig selv, men det troende menneskes eneste rette svar på Guds fordømmelse og tilgivelse af menneskets synd.

I biskop Johan Wandals samtykke til trykning af Sjungekoret berømmes han da også uden forbehold »de 7 Kong Davids fortreffelige Poenitentzes Psalmer« og ser ikke i disse nogen modsætning til de umiddelbart mere livsbekræftende morgen- og aftensange. Bodskristendommen præger da også som påvist morgen- og aftensangene, men naturligt nok får den sit fulde udtryk i gendigtningerne af Bibelens klassiske bodssalmer.

Kingos gendigtninger er ikke blot gjort med sikker hånd, men undertiden også med en bevidst kristen pointering. Evangeliet nævnes som den egentlige trøst, og Kingo går ikke af vejen for også i disse salmer at bruge ordet kirke og henvise til Kristi lidelse og død. Der er i denne sammenhæng heller ingen vanskelighed for Kingo ved at benytte Det gamle Testamente side om side med Det nye Testamente. Begge testamenter er Guds ord og skal læses og bruges sammen.

*Bønhør mig og lad hjælpen komme
formedelst din retfærdighed
og himmel-gunst, som alle fromme
i verden højt at prise ved:
din strenge ret jeg søger ej,
men går til dig ad nådens vej.*

(7. bodssalme v. 2)

Kingos senere udgivelser

Det er underligt at tænke på, at »voris berømmeligste Danske Skialdrer«, som biskop Wandal kaldte Kingo på baggrund af hans verdslige digtning, næppe var blevet husket af andre end ganske få litterater, hvis han ikke netop som præst i Slangstrup var begyndt at digte salmer og havde fortsat hermed i ca. 25 år.

For efter Slangstruptiden og Sjungekorets første part udsendte han, mens han var biskop over Fyns Stift, i 1681 »Aandelige Siunge-koors Anden Part« med 20 salmer til brug i andagtslivets forskellige situationer. Heri står bl.a. de berømte og storladne digte: »Far, verden, far vel,

/jeg kedes nu længer at være din træl« (11. sang) og »Sorrige og glæde de vandre tilhobe,/lykke, ulykke de ganger på rad« (14. sang); samt det uovertrufne hjertesuk: »Aldrig er jeg uden våde,/aldrig dog foruden nåde«.

De to Sjungekor, som Kingo oprindeligt havde bebudet ville omfatte flere end to, udkom i mange udgaver med tilføjede hjertesuk. Og de blev allerede i 1685 oversat til tysk(!), i 1686 til islandsk og i 1689 til svensk. På den baggrund var det indlysende, at Kingo i 1683 fik den opgave at indrette og udgive en ny kirkesalmebog fælles for Danmark og Norge og forsyne den med en række nye epistel- og evangeliesalmer.

I 1689 udkom kirkesalmebogen eller rettere sagt en halv salmebog, idet den kun omfattede første halvdel af kirkeåret. Denne salmebog, som kal-

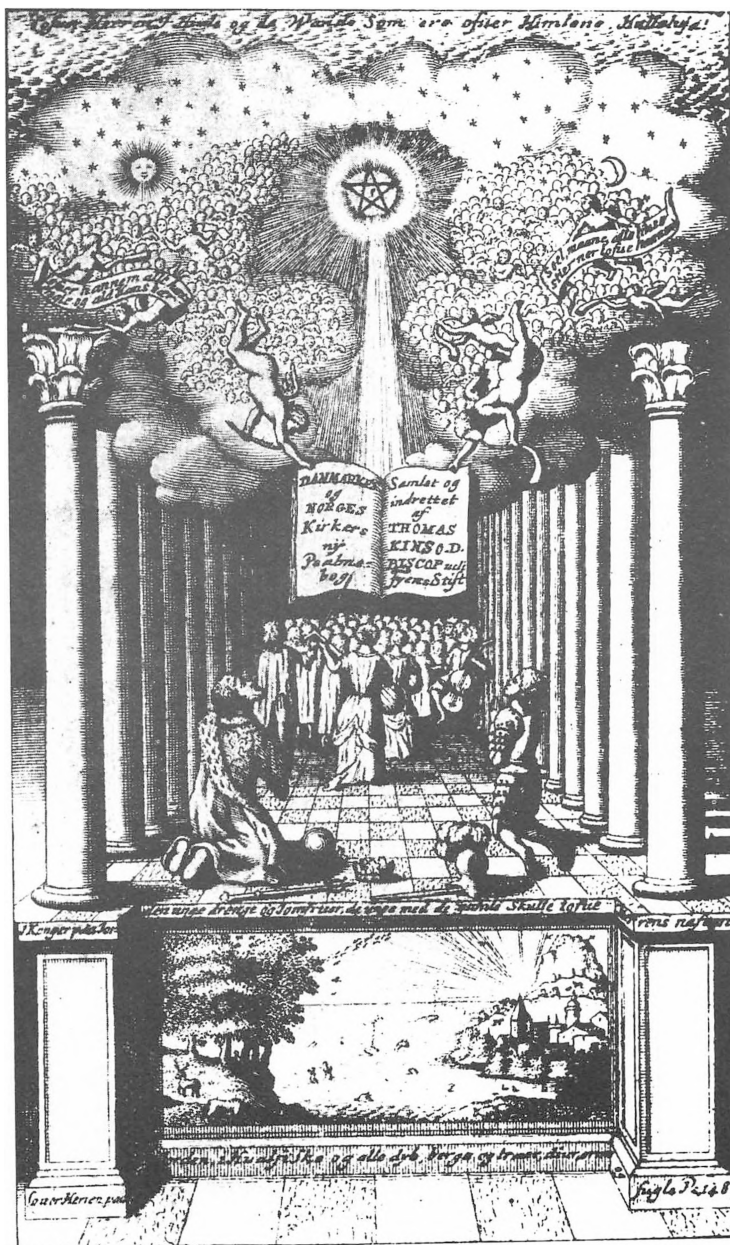
Α Ξ Ω

Thomas Kingos
Aandelige
Sjungekoors
Anden Part.
Eller
Sialens Oprættelse
III
Allehaande Andagter
Allehaande Tilfælde.

Alting til Guds Ære.
Kiøbenhavn / Aar 1681.
Til fiøbs hos Kongel. Mayst. Boghandler
Daniel Paulli boendis ved vor Frue Skole.

des Vinterparten, fik dog en krank skæbne. Knap en måned efter dens indførelse blev den trukket tilbage af Christian V antagelig som følge af politiske intriger. Af den nye salmebogs 263 salmer havde Kingo skrevet over halvdelen, nemlig 133, bl.a. de senere så berømte 17 passionssalmer, der alle var i samme versemål.

Først i 1699 udkom omsider »Dend Forordnede Ny Kirke-Psalme-Bog« med tilhørende Graduale. Af bogens 297 salmer var de 85 af Kingo, og af disse stammede 55 fra den forkastede Vinterpart. Men 30 nye salmer var altså kommet til, beregnet på den anden halvdel af kirkeåret. For salmebogens redaktion stod en kommission af de fornemste gejstlige i Køben-

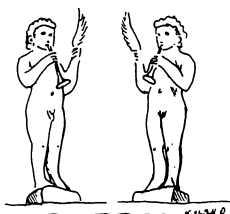

Kobberstukket Titelblad til Vinterparten af Kingos Salmebog 1689

havn, men Kingo stod for trykning og salg, og hans navn var fornemt fremhævet på titelbladet.

Den nye salmebog var et kompromis mellem gammelt og nyt og kunne kun delvis tilfredsstille Kingos ambitioner. Bl.a. måtte han lide den tort at se sine egne salmer trykt som almindelig prosa af hensyn til menigmand, for hvem den moderne digtekunst ofte var en anstødssten.

Eftertiden gav dog væversønnen fra Slangerup fuld oprejsning. Den tog hans salmer til hjertet og omtalte siden aldrig kommissionens salmebog som andet end KINGOS SALMEBOG.

Litteraturliste:

Thomas Kingo: Samlede Skrifter bind III, IV og V og VI b.

Udgivet af Hans Brix, Paul Diderichsen og F.J.Billeskov Jansen.

Bind III indeholder optryk af Sjungekorene, bind IV af Vinterparten og bind V af den forordnede ny kirkesalmebog og af breve og aktstykker vedr. salmebogssagen, bind VI b med kommentarer til bind III-V.

J. Oskar Andersen: Dansk Syn Paa Fromhed og »Gudfrygtigheds Øvelse« i Ældre Luthersk Tid.

En kirkehistorisk indledning til Kingos »Siunge Koor«. Særtryk af Thomas Kingo's Aandelige Siunge Koor.

Udg. af A. E. Sibbernsen Kbh. 1931.

Th. Borup Jensen og K. E. Bugge: Salmen som lovsang og litteratur I og II. Gyldendal 1972.

Erik Norman Svendsen: Kingos salmebog. En studie over dens forhistorie. Kirkehist. Saml. 7. RK. VI, s. 352-56. 1967.

Erik Norman Svendsen: Kingos Graduale. En salmehistorisk introduktion. Efterskrift til facsimileudgave af Thomas Kingos Gradulae 1699. Udg. af Samfundet Dansk Kirkesang. 1967.

Henrik Glahn: Om melodiforholdene i Kingos Graduale.

Efterskrift til facsimileudgave af Thomas Kingos Graduale. 1967.

Købstaden på Kingo's tid

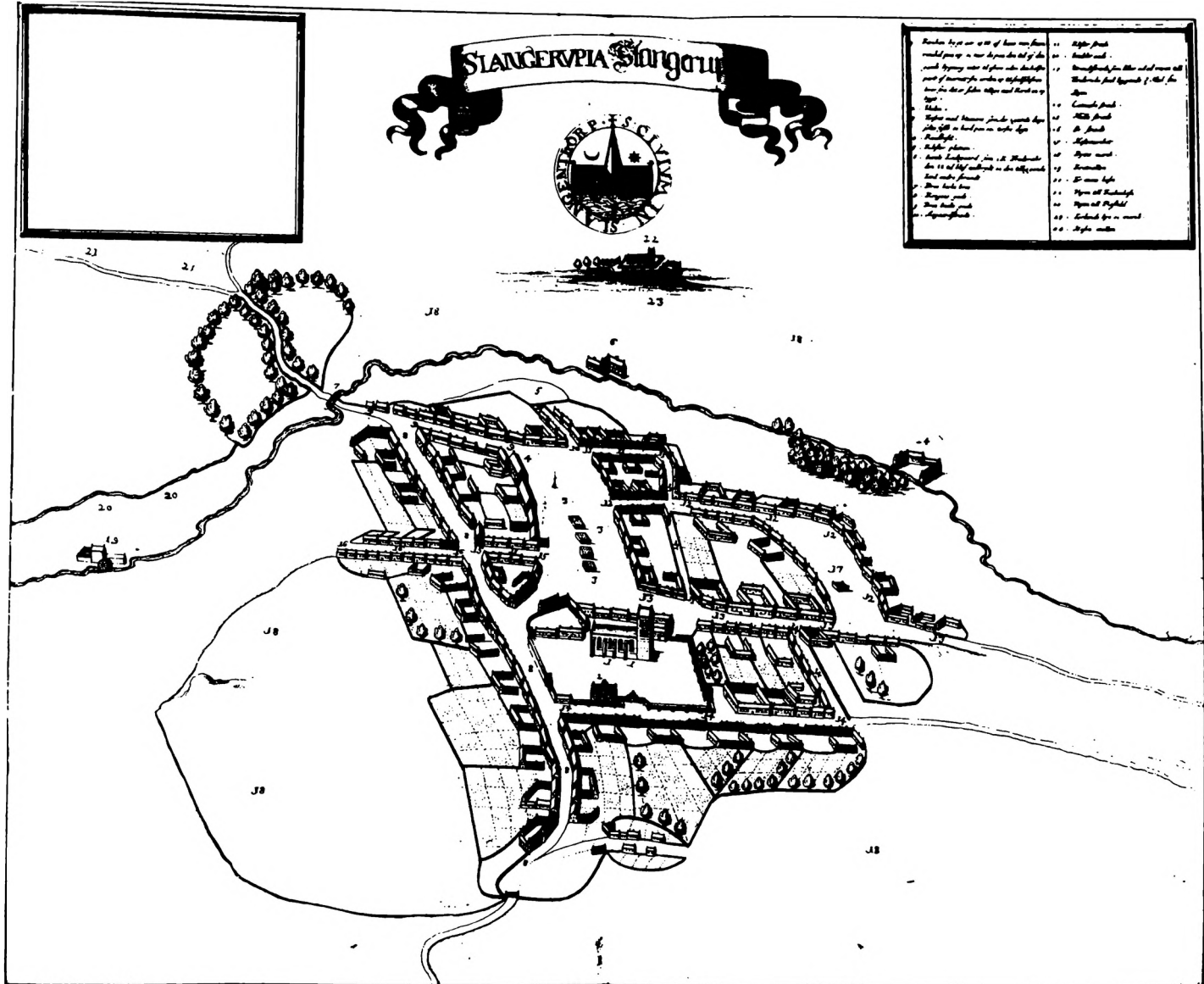
af *Anders Alsløv*

Det bedste kendskab til Slangerups topografi i 1600-årene fås fra Peder Hansen Resen's Atlas Danicus, 1677. Resen havde i århundredets midte ladet hovedstaden, landets købstæder og enkelte andre lokaliteter optegne. Slangerup var, som bekendt, en købstad indtil 1809, hvor byens egen ladeplads, Frederikssund, overtog denne handelsmæssigt fordelagtige status.

Dette godt 300 år gamle kort viser en by af anselig størrelse og med en tæt bebyggelse langs gader og torve. En umiddelbar sammenligning med atlassets øvrige sjællandske købstæder viser kun få byer af større geografisk udstrækning (Helsingør, Roskilde, Slagelse, Kalundborg og Næstved).

Tilsvarende atlassets øvrige kort er kirke, skole og rådhus markeret og det som hovedregel i nævnte rækkefølge. Ved mange købstæder er der efter nr. 2, skolen, medtaget nr. 3, »Sogneprestens Residenz«. Denne angivelse mangler desværre for Slangerup. Præstegårdens omtrentlige beliggenhed angives ud fra et endnu bevaret skøde i Arne Sundbo's »Frederikssunds og Købstaden Slangerups Historie,« idet byen den 24. april 1620 tager skøde på en ejendom til brug som præstegård, som lå i Præstestrædets (nr. 14 Canniche Stræde) nordre husrække, og denne gård anvendtes som præstens residens de næste 200 år. Nærmere kan vi ikke bestemme præstegården, hvor Thomas Kingo boede som præst i Slangerup.

Resen's Atlas plan af Slangerup kan umiddelbart sammenlignes med byens nuværende plan med torvet syd for kirken og torvet syd-vest herfor, hvor hestemarked afholdtes. De eneste ændringer er, at nr. 14 Canniche Stræde, tilsvarende Strand-Strædet, fortsætter mod Frederikssund, og at nr. 11 Kloster-Strædet krydser Svaldergade og fortsætter op til nr.

STANGERØPIA Singeturm

1. Bunden af et af de to nye fester	21. Kjølehus
2. Værelse på et af de to nye fester	22. Kjølehus
3. Værelse på et af de to nye fester	23. Kjølehus
4. Værelse på et af de to nye fester	24. Kjølehus
5. Værelse på et af de to nye fester	25. Kjølehus
6. Værelse på et af de to nye fester	26. Kjølehus
7. Værelse på et af de to nye fester	27. Kjølehus
8. Værelse på et af de to nye fester	28. Kjølehus
9. Værelse på et af de to nye fester	29. Kjølehus
10. Værelse på et af de to nye fester	30. Kjølehus
11. Værelse på et af de to nye fester	31. Kjølehus
12. Værelse på et af de to nye fester	32. Kjølehus
13. Værelse på et af de to nye fester	33. Kjølehus
14. Værelse på et af de to nye fester	34. Kjølehus
15. Værelse på et af de to nye fester	35. Kjølehus
16. Værelse på et af de to nye fester	36. Kjølehus
17. Værelse på et af de to nye fester	37. Kjølehus
18. Værelse på et af de to nye fester	38. Kjølehus
19. Værelse på et af de to nye fester	39. Kjølehus
20. Værelse på et af de to nye fester	40. Kjølehus

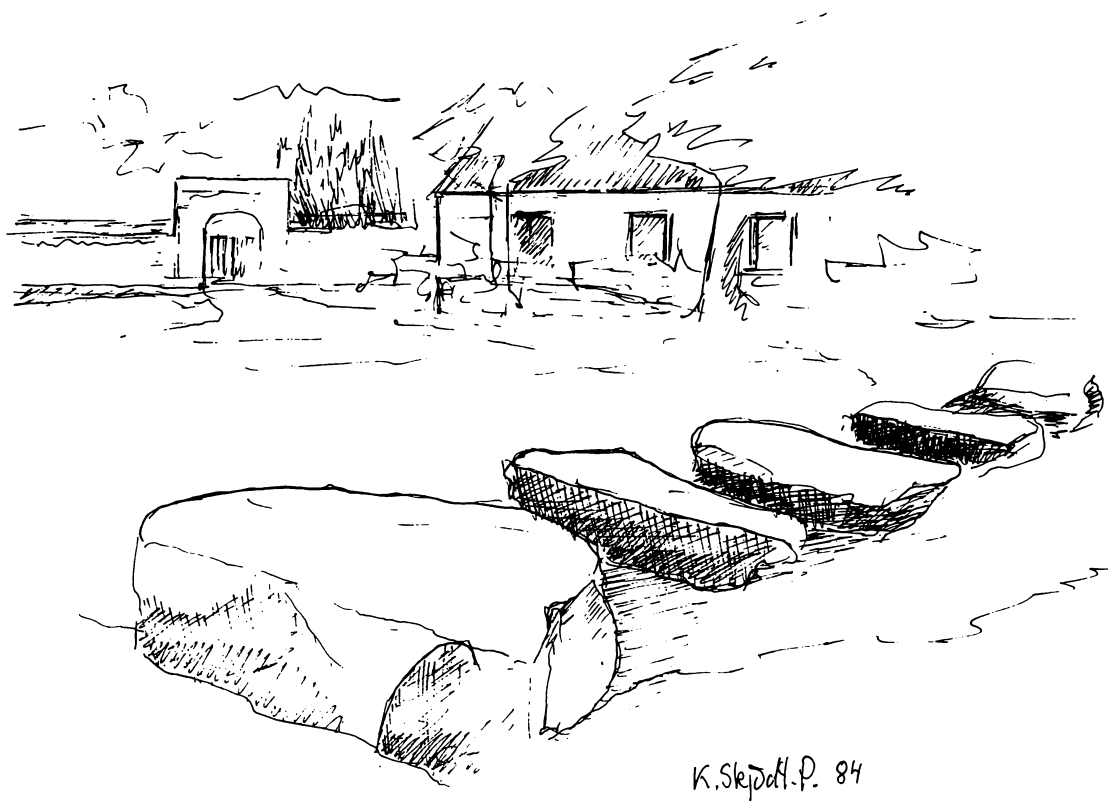
13 Strand-Stræde. Disse afvigelse fra dagens bybillede må anses for korrekte, og en sammenligning med det nutidige matrikelkort viser endnu skellinierne for den manglende (måske oprindelige) del af Kloster-Stræde. Andre ting ved kortet må anses for at være forkerte. Således er der intet belæg for, at kirkegården har gået helt ud til nr. 8 Kongensgade, og indgangen med portal kan ikke have hørt med til bybilledet.

Resen Atlas' kort skal generelt vurderes med en vis skepsis og om muligt kontrolleres gennem andre kilder. Dette gælder også for de anførte bebyggelser. Det eneste bevarede bygningsværk på kortet, nr. 1 kirken, er vist et vinduesfag for kort og uden sin flerkantede østgavl. Byens øvrige bebyggelse er med 2 undtagelser vist med en-etages bygninger. Nr. 2 skolen er tydeligt vist i to fulde etager og et fremspringende midterparti og med kamgavle (?) og så måske sammen med kirken byens eneste murstenshuse. Nr. 4 rådhuset ses fra gavlen, hvor nabohusets højde (og højere beliggenhed) angiver rådhuset som en toetagers bygning, men intet antyder, at rådhuset var et muret hus.

I en tid, hvor handelens nye ruter fremmer udviklingen af Frederikssund, og anlægget af Frederiksborg slot også flytter handel og tingsted bort fra Slangstrup, må det formodes, at udviklingen sker i disse to naboer, og at Slangstrup forbliver den lave by med bindingsværkshuse med klinede tavl og strå på tagene. Kun kirken og til dels byens vejforløb og torvepladser er bevaret frem til i dag.

Kirken synes at kunne klare tidernes stormløb, men vor middelalderlige byplan, som har indtil 900 år gamle dele i sig, kan i dag forandres med en kommunal lokalplan på kun 90 dage. Også dette fortæller et 300 år gammelt kort over Slangstrup os i dag, hvor vi er begyndt at forstå, at vor fortid — for vor egen skyld — også må have en fremtid.

SLANGERVPIA. Slangstrup. 1. Kircken bygt aar 1588 af Hans van Steenvickel paa ny oc vaar da paa den tid af den gamle bygning intet til ofvers uden den halfve part af taarnet fra iorden op til Soelschifven hvor fra det er siden tillige med Kircken opbygt. 2. Skolen. 3. Torfvæt med Steenene som der i gamle dage soltis fisch oc kiød paa om torfve dage. 4. Raadhusit. 5. Kloster platzen. 6. Gamle Ladegaard som i K. Frederichs den II tiid blef nedbryt oc den tilliggende Iord andre forundt. 7. Broe becke broe. 8. Kongens gade. 9. Broe becks gade. 10. Aagaardstræde. 11. Kloster-stræde. 12. Svaldergade. 13. Strand-Stræde som löber ud ad veyen till Frederichs Sund liggende 1/2 Miil fra Byen. 14. Canniche Stræde. 15. Mölle Stræde. 16. Øe-stræde. 17. Hestemarchet. 18. Byens-march. 19. Kratmöllen. 20. Tor-manshafve. 21. Veyen till Kjöbenhafn. 22. Veyen till Roskild. 23. Iörlunde bye oc march. 24. Hafve möllen.

K. Skjoldt-P. 84

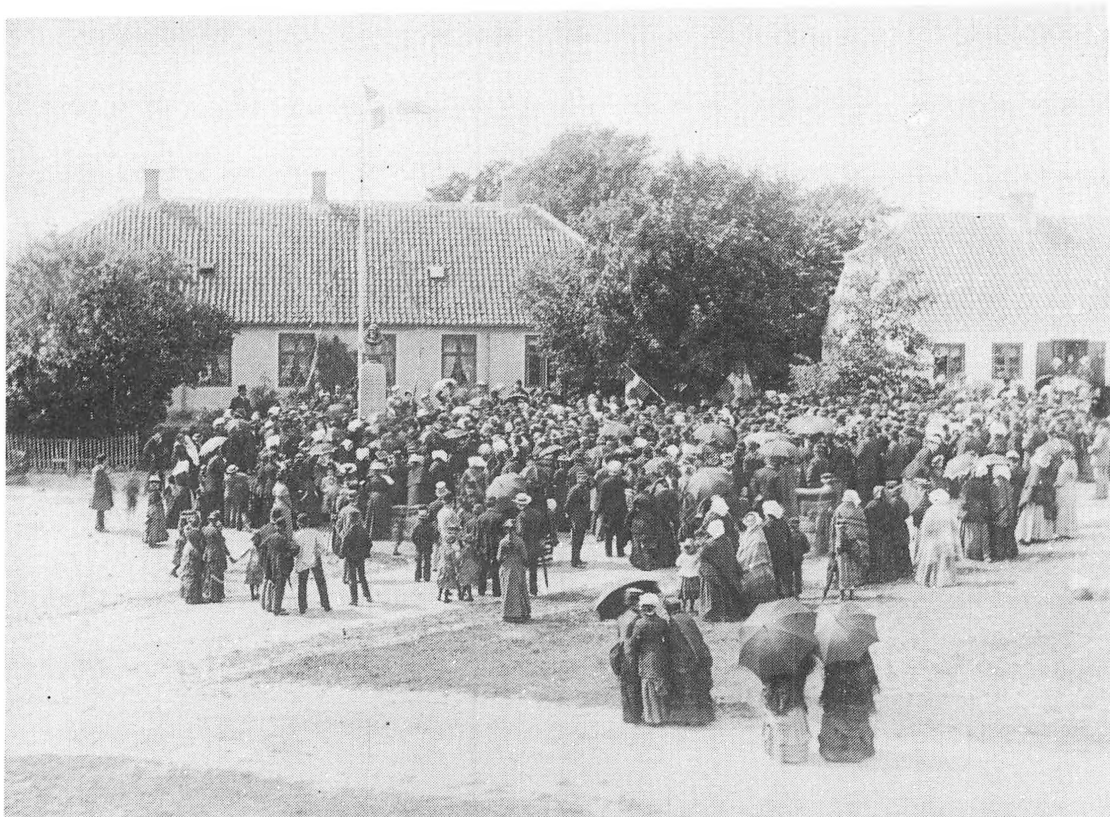
Kingofester i Slangerup

af *Lis Thavlov*

Kingofester, som den, der i 1984 afholdes i Slangerup i anledning af Thomas Kingos 350 års fødselsdag, har lange traditioner i byen. Allerede i 1883 arrangeredes en mindefest for Kingo af »Komiteen for Oprejsning af en Mindestøtte for Thomas Kingo i Slangerup«. Denne komité's formål var, som det fremgår af navnet, at skaffe midler til at rejse en mindestøtte for Slangerups store salmedigter.

Af samtidige avisreferater fremgår det, at komiteen såvelsom Slangerups indbyggere havde gjort deres bedste for, at Kongensgade og Kirketorvet med mindestøtten på selve dagen for afsløringen skulle få et så festligt udseende som muligt. I Frederiksborg Amts Avis fra den 22. juli 1883 omtales det således: »Byen havde i Dagens Anledning iført sig den bedst mulige Festdragt; alle Huse vare smykkede med Grønt og Flag, fra Kirkens Taarn vejede Dannebrog og navnlig på det ved Siden af Kirken liggende Torv, hvor Mindestøtten er anbragt, vare Husene rigt smykkede med Guirlander, Flag o.s.v.« Der var i sandhed lagt op til en festlig dag, og heldigvis blev forventningerne indfriet. Interessen for arrangementet var meget stor, folk mødte talrigt op — ja aviserne nævner ligefrem, at der var omkring 1000 fremmødte.

Afsløringsfestlighederne indledtes med en lille højtidelighed kl. 12.30 i Slangerup kirke. I den menneskefyldte kirke sang alle med på første fastesalme »Om Jesu Lovsang«: »Hører til, I høje Himle«, hvorefter pastor Knækenborg messede velsignelsen fra alteret. Fra kirken begav forsamlingen sig til Torvet med den tildækkede mindestøtte. Her bød lærer Carstensen fra Skenkelsø på komiteens vegne forsamlingen velkommen. Han gav en kort oversigt over monumentets tilblivelse og takkede alle, der havde støttet sagen. Derefter gav han ordet til pastor Møhl fra Ølstykke, der var udset til at holde selve festtalen. Taleren mindedes kort

*Afsløringen af mindestenen for Thomas Kingo d. 20.juli 1883
(Foto: Historisk Forenings arkiv)*

Kingos levnedsløb med særligt henblik på hans liv og virke i Slangerup. Han satte samtidig anledningen til oprejsningen af en mindestøtte i relief ved at påpege, at Kongen i 1682 gav Kingo adelspatent, og at det således var i 200-året herfor, at Kingos fødeby tildelte ham et endnu smukkere adelspatent — mindets adelspatent!

Taleren overleverede derefter mindestøtten til Slangerup By — og sløret faldt under klokkeringning, salutskud og hurraråb fra den forsamlede folkemængde.

I 1884 var Slangerup atter klædt på til fest for at mindes Thomas Kingo. Denne gang var der for så vidt dobbelt anledning, idet året »1884« var 250-året for Thomas Kingos fødsel i Slangerup samtidig med, at Kingos mindestøtte nu havde prydet byens torv i ét år. Festlighederne blev dette år arrangeret af foreningen »Kingos Minde«, der var blevet stiftet i august 1883.

Mindefesten samlede også dette år en anselig menneskeskare i byen. Ifølge Frederiksborg Amts Avis fra den 23. juli var der samlet 3-400 mennesker til festlighederne i Slangerup, hvor borgere havde givet byen en festlig udsmykning.

Som året før var der også denne gang lavet et alsidigt program for festen — i kirken såvel som ved mindestøtten.

Festlighederne begyndte klokken 13 med gudstjeneste i Slangerup Kirke, hvor provst Schousboe (tidligere præst i Slangerup) indledningsvis prædikede. Derefter fulgte et mindre koncertprogram, hvor organist Gottfred Matthison-Hansen spillede en fantasi på kirkens orgel, og sanglærer Møller fremførte 2 solosange efterfulgt af korsang af et blandet kor fra omegnen.

Klokken 4 om eftermiddagen afholdtes så i overensstemmelse med »Kingos Minde's« målsætning et folkeligt møde ved Kingos mindestøtte på Torvet. Programmet for denne del af festen bestod af en blanding af taler og sange og afsløringen af dette års mindestøtte. Under kanonsalut afslørede pastor Knækenborg således en sten, der med sit billede af Slangerups gamle byvåben skulle minde om byens fortid som købstad. Blandt dette års talere kan nævnes pastor Brandt fra København, som i varme ord skildrede Kingos virksomhed og den skæbne, der blev hans digtning til del — medens han endnu levede og sidenhen. Højtideligheden sluttede med et leve for fædrelandet og afsyngelsen af »Udrundne er de gamle dage«. Dermed var festlighederne imidlertid ikke slut. Foreningen havde nemlig arrangeret et festmåltid på Gjæstgivergården »Fællesspisning for Mænd og Kvinder. Beværtningen: Koldt Bord med ½ Fl. Øl og kaffe betales med 1 Kr. 50 Ø.«.

Her samlede et halvt hundrede mennesker, og ifølge avisernes referater var stemningen ved bordet meget livlig og festen i det hele taget meget vellykket. Der blev udbragt et tilbørligt antal skåler — ikke blot for Kingo, kongen og fædrelandet, men også for »Kingos Minde« og delta-gerne.

Klokken 21 afsluttedes festen (ifølge programmet) med endnu en kanonsalut.

Ved 300-års dagen for Thomas Kingos fødsel (1934) eksisterede der ikke længere en Kingo-forening til at holde mindet om Slangerups navnkundige søn levende, ej heller til at forestå det praktiske arrangement af dagens festligheder. Alligevel lykkedes det at få stablet et gevaldigt festarrangement på benene — og det endog et arrangement af endnu større målestok end de tidligere fester.

Menighedsrådet kom denne gang til at stå for det kirkelige arrange-

ment, herunder at formå Kong Christian X til at overvære festgudstjenesten i Slangstrup Kirke, medens sognerådet og byens foreninger var involveret i det praktiske arbejde, bl.a. med udsmykning af byen, ligesom sognerådet bevilgede de nødvendige midler til festens gennemførelse.

De egentlige festligheder fandt af praktiske grunde sted søndag den 16. december 1934, men selve dagen for Kingos fødsel, lørdag den 15. december, gik dog ikke upågtet hen.

(Foto: Historisk Forenings arkiv)

Ligesom ved de tidligere Kingo-fester var byen i dagens anledning festligt smykket. Denne gang var der rejst flagallé langs Kongensgade, Brobæksgade, Strandstræde samt på Hestetorvet, ligesom Dannebrog var hejst på alle offentlige og private flagstænger. Højest vajede det dog fra den store flagstang på Torvet lige over for Kingos mindestøtte.

Højtideligheden tog sin begyndelse ved, at kirkens klokker kl. 14.45 begyndte at ringe, så det kunne høres ud over hele byen. Samtidig hermed samlede ca. 500 mennesker på Torvet foran Kingos mindesten, der var flankeret af 4 flag. Da klokkernes trestemmige ringning forstummede, spillede et seks mands blæse-orkester forskellige Kingo-salmer, og pastor Bugge fra Lyngø holdt på vegne af den sygemeldte sognepræst en ganske kort mindetale for Thomas Kingo. Han dvælede særligt ved fødselarens tilknytning til byen og til kirken, ligesom han gjorde opmærksom på, at det var som præst i Slangerup, at Kingo fik sit gennembrud som åndelig digter. Pastor Bugge mindedes også Kingo-foreningen, der havde rejst mindestenen i 1883, og beskrev dagens fest som led i en tradition. På byens og menighedsrådets vegne nedlagde han derefter en stor, grøn krans ved bustens fod. Forsamlingen sang derpå en sang, der var forfattet til lejligheden af postmester J.B. Hinke, Slangerup.

Dagens højtidelighed sluttede med afsyngelsen af »Dejlig er jorden«.

Næste dag var der lagt op til et højtideligt festarrangement i Slangerup Kirke af et format, som ikke tidligere var set ved Kingo-festerne.

Byen var flagsmykket som dagen før, og kirkerummet var udsmykket med blomster ved bænkerækkerne. Allerede over 1 time før gudstjenestens begyndelse strømmede de af menighedens medlemmer, der havde fået udleveret adgangskort til højmesse-gudstjenesten, til kirken. I alt overværedes gudstjenesten af ca. 500 mennesker. Af specielt indbudte kan nævnes herredets præster, repræsentanter for Det teologiske Fakultet, den daværende kirkeminister Dahl samt forskellige øvrighedspersoner, såsom stiftamtmanden, politimesteren og dommeren — alle fra Hillerød. Hædersgæsterne ved gudstjenesten var imidlertid — ligesom det forhåbentlig også vil være tilfældet i 1984 — regentparret. Kongen og dronningen ankom til kirken kl. 10, og medens organist Rung-Keller fra København spillede festpræludiet, førtes de prominente gæster med følge op gennem kirken. Her tog de plads på de reserverede, røde plydsstole — som i øvrigt stadig er i brug på Lokalhistorisk Arkiv.

Højtideligheden formede sig derefter som en almindelig højmesse-gudstjeneste. Den indledtes med, at lærer Madsen fra Hørup læste indgangsbønnen, hvorefter Rung-Kellers blandede kor sang en salme fra Kingos Åndeligt sjungekor, 2. del, og derefter sammen med menigheden »Nu

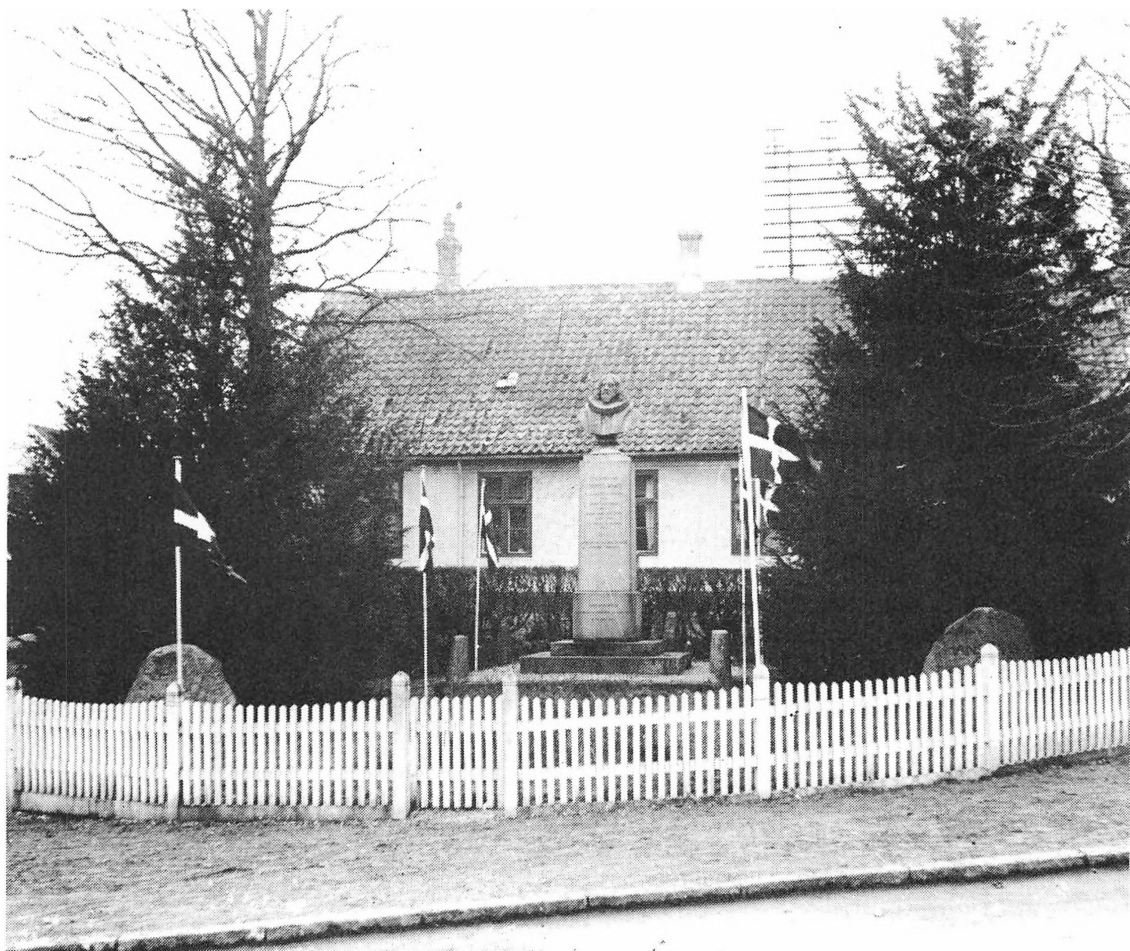

*Det festsmykkede Kirketorv 16/12 1934
(Foto: Knud Larsen)*

rinder solen op« Disse salmer var — ligesom højtidelighedens øvrige salmer — trykt i smukt udstyr og udleveret til alle deltagere. Pastor Lynge, der var iført kirkens gamle, rigt broderede messehagel, forrettede derefter altertjenesten, og efter salmen »Mig lyster nu at træde« prædikede provst Becker, Ølstykke, ud fra dagens tekst. I den sidste del af talen kom han bl.a. ind på Kingos salmedigtning og citerede enkelte af de mest kendte. Efter at endnu et par salmer var afsunget, og pastor Bugge havde læst kollekt og velsignelse, bad lærer S. Hansen, Slingerup, udgangsbønnen. Til organist Rung-Kellers postludium sluttede festgudstjenesten.

Ude på Kirketorvet havde der samlet sig en del mennesker, som alle var nysgerrige efter at få et glimt af kongeparret. En større politistyrke var tilkaldt for at dirigere færdselen og for at yde kongeparret en sikker transport ud af byen.

Dermed var dagens program imidlertid ikke overstået. Der var også arrangeret en særlig aftenhøjtidelighed i kirken, hvor adgangen var fri. Interessen for denne synes at have været temmelig stor, idet aviserne

Kingostenen 16/12 1934 (Foto: Knud Larsen)

samstemmende noterer, at der havde samlet sig omkring 600 mennesker i kirken. Højtideligheden formede sig som en almindelig aftengudstjeneste med et pænt udvalg af Kingo-salmer.

Efter et præludium af kirkens organist sang Slangstrup Sangkor under ledelse af lærer P. Andersen fra Jørlunde flere Kingo-salmer samt en kantate til Kingos pris af pastor Jeppe Vedsted, Sønderjylland. Ligesom tidligere på dagen talte pastor Bugge om Kingos liv og tilknytning til Slangstrup, og stiftsamtmand, kammerherre Oxholm fremstillede Kingos person og liv på baggrund af den tid, hvori han levede — som salmedigteren, der var en typisk repræsentant for sin samtid, enevælden. Menigheden sang derefter »Far verden, far vel«, og pastor Bugge lyste velsig-

nelsen. Med salmen »Aftenstjernen hisset tindrer« sluttede højtideligheden og dermed også den officielle del af programmet. For ca. 150 særligt indbudte sluttede Kingo-festlighederne imidlertid med en hyggelig sammenkomst i menighedshuset »Kingos Minde«.

Højtideligholdelsen af Kingos fødselsdag, som den, der finder sted den 15. december 1884, bygger på en lang tradition. I år er det, som det vil være fremgået af ovenstående, 101 år siden, den første Kingo-fest blev afholdt. Kingo-foreningen eksisterer ikke længere, men nogle af de tanker og ideer, som dengang lå til grund for oprettelsen af foreningen, lever stadig videre i Slangerup. Der er stadig et rigt foreningsliv i byen — og det er bl.a. i kraft af dette, at Kingo-festen har kunnet lade sig gøre i 1984.

Kilder:

Frederiksborg Amts Avis, 17. juli 1883
Frederiksborg Amts Tidende, 17. Juli 1883.

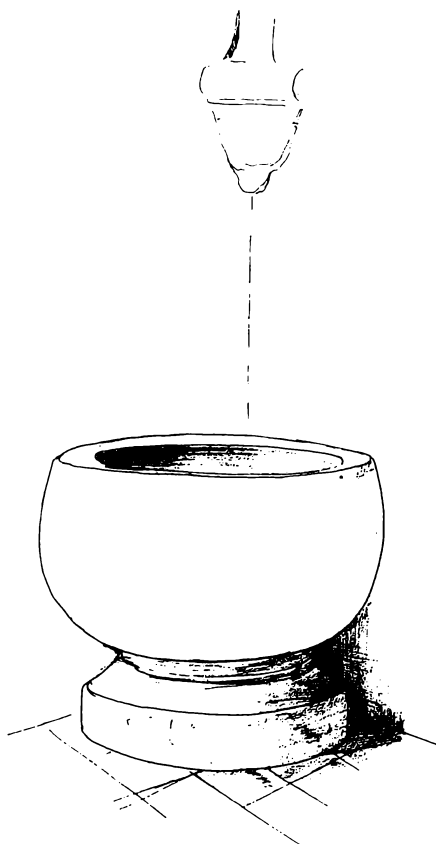
Frederiksborg Amts Tidende, 21. juli 1883
Frederiksborg Amts Avis, 22. juli 1883

Frederiksborg Amts Tidende, 23. juli 1883
Frederiksborg Amts Avis, 14. juli 1884
Frederiksborg Amts Avis, 22. juli 1884

Frederiksborg Amts Tidende, 15. december 1934
Socialdemokraten, 15. december 1934

Frederiksborg Amts Avis, 16. december 1934
Nordsjællands Venstreblad, 16. december 1934

Frederiksborg Amts Tidende, 17. december 1934
Socialdemokraten, 17. december 1934
Frederiksborg Amts Avis, 17. december 1934
Nordsjællands Venstreblad, 17. december 1934

Foreningen »KINGOS MINDE«

af *Hannah Andersen*

»Den 3. august 1883 mødtes på opfordring af sognepræst Knækenborg, bager Lebahn, Læge Arup, postmester Idel og forpagter S. Mørck i Slangstrup Præstegård for at forhandle om den endelige stiftelse af en forening, kaldet KINGOS MINDE, hvis formål skulle være at værne om Kingos mindestøtte, holde hans minde i live i Slangstrup, værne om andre minder fra Slangstrups fortid samt virke som foredragsforening.«

Af foreningens love skal især fremhæves

§ 1

Foreningen regner d. 20. juli 1883, på hvilken dag mindestøtten for Thomas Kingo i Slangstrup afsløredes, som sin stiftelsesdag.

§ 2

Foreningens formål er 1) i forening med Slangstrup Sogneråd at værne og frede om Kingos mindestøtte 2) at holde hans minde i live i Slangstrup 3) at virke for bevarelsen af andre minder fra Slangstrup bys og sogns fortid 4) efter evne at virke lidt for, at Kingos ønske, nedskrevet på hans lysekrone i kirken, »at lyset ej pustes ud i Slangstrup« kan opfyldes.

§ 3

Foreningen vil derfor, så vidt dens kræfter rækker, bidrage til mindestøttens og dens nærmeste omgivers værdige vedligeholdelse og udsmykning.

§ 4

Hvert år den 20. juli, eller når denne falder på en lørdag, den påfølgende søndag, vil foreningen gennem sin bestyrelse foranstalte en fest, kaldet »Kingofesten i Slangerup«.

§ 6

Foreningen vil tillige virke som foredragsforening ved i årets løb, navnlig i vintermånederne, at foranstalte afholdt mindst fem foredrag eller oplæsninger af forskelligt indhold, dog med udelukkelse af alle politiske stridsspørgsmål.

Efterstående kan det ses, at højdepunkterne i foreningens 25-årige virke er Kingofesten i 1884 (omtalt i forrige kapitel) og festen den 20. juli 1886, hvor der både afholdes Kingofest og foretages afsløring af Erik Ejegod-stenen.

Midlerne til denne mindsten fremskaffes hovedsageligt ved en tombola med påfølgende bal. Herved indkommer der omkring 270 kroner. Stenen leverer billedhugger Vieth på Ølstykke Station for 185 kroner. Indskriften koster 40 øre pr. bogstav foruden betaling for mulige symboler. Stenen skal opstilles i Brede Larsens have, hvor Frederiksborgvejen (i dag Kongensgade) deler sig. Indskriften lyder:

*Erik Ejegod
Knud Lavards fader
Valdemarernes stamfader
født i Slangerup
død på Cypern
10. juli 1103
Bodil Thorgotsdatter
hans dronning
nåede Det hellige Land
og døde på Oliebjerget*

Over indskriften er indhugget en krone, under den pilgrimssymbolerne en vandringsstav og en Ibsskal.

Klokken et afholdes Kingofesten i kirken, og klokken halv fire fortsætter festen ved bautastenen, der afsløres under kanonsalut og kirkeklokkers ringen med taler af passende historisk indhold. Der sendes et telegram til kongen »med ønske og håb om, at det med Guds hjælp må lykkes

Deres Majestæt at arve et minde i lighed med hans i det danske folks hjerte.«

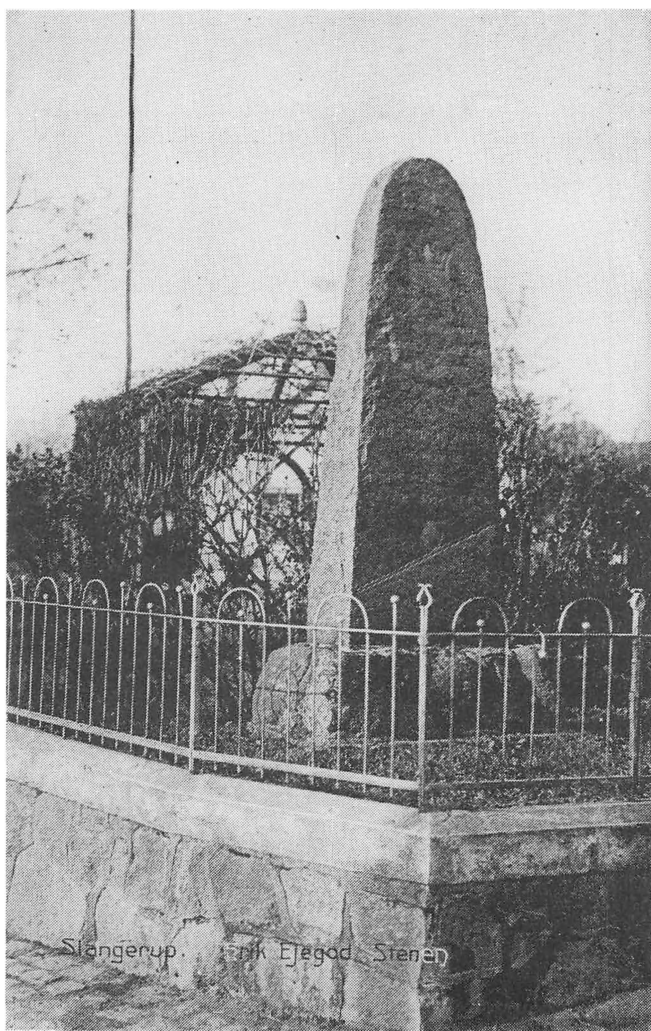
Allerede i 1887 får foreningen problemer med at efterleve formålsparagrafferne p.g.a. manglende støtte og interesse fra sognets beboere. I referatet af generalforsamlingen skriver formanden, pastor Knækenborg:

»På generalforsamlingen d. 17. juni mødte ingen andre af bestyrelsen end undertegnede. Dr. Arup og pastor Barfod meldte forfald, de to andre bestyrelsesmedlemmer S. Mørck og Ole Pedersen udeblev uden anmeldelse. Af medlemmer mødte ingen. Den af bestyrelsen i møde d. 11. juni vedtagne beslutning om foreningens ophævelse er således at betragte som stiltiende vedtaget også af foreningens medlemmer, og jeg erklærer derfor foreningen »Kingos Minde« ophævet.«

De følgende år fører pastor Knækenborg en sporadisk protokol over vigtige begivenheder i Slangstrup. Han ændrer Kingofesten til det mere beskedne Kingodagen og højtideligholder dagen bl.a. den 10. juli 1888, »Knud den Helliges og hans broder Benedikts såvel som Erik Ejegods dødsdag.«

*Erik Ejegodstenen ca. 1906
(Historisk Forenings arkiv)*

*Erik Ejegodstenen ca. 1906
(Historisk forenings arkiv)*

Pastor Knækenborg dør i 1891. I 1892 genopstår »Kingos Minde« med hofapoteker Hasselriis som formand. Han afløses på denne post i 1894 af byens læge, Peter Arup.

Fra 1892 efterleves — endda ofte med møje og besvær — kun et par af foreningens formålsparagraffer, nemlig afholdelse af den årlige Kingofest og »den værdige vedligeholdelse af mindestøtterne og deres nærmeste omgivelser.«

Især denne vedligeholdelse optager en stor del af protokollen. Der sker jævnligt ændring af beplantningen og indhegningen. Pengekassens indhold står dog sjældent mål med bestyrelsens ambitioner, så der må findes kompromisløsninger. Bl.a. læser vi den 18. december 1893 »trods den ualmindelige tørre sommer har det dog lykkedes mig (Hasselriis) at holde de fleste træer og buske i live; de manglende ere uden udgift for

haven remplacerede fra formandens have«. Dog lykkedes det i 1900 — efter i 1899 at have afholdt en koncert til formålet — at få opsat et jernrækværk omkring Erik Ejegod-stenen formedelst 135 kroner.

Byens store søn omkring århundredskiftet, direktør Anders Jensen, tilbyder i 1904 foreningen 150 kr. til Torvets (i dag Kirketorvet) forskønnelse. I 1905 foregår dette arbejde. Torvet planeres, og af de fem store sten, de tidligere torvesten, omplaceres de fire nederst på torvet »således som de efter tegning sås at have været i tidligere tid«. Der blev anlagt en stor græsplæne samt plantet buskadser og blomsterrabatter. Anlægget indhegnes af et jernrørs- og ståltrådshegn, der males grønt med kobberbronzerede spidser. Indgangslågen forsynes med kobberplader med Slangerups våben og datoen for anlægget.

Kingofesterne bliver ikke afholdt hvert år. Der lægges ud med en festlig dag i 1892 med gudstjeneste og påfølgende taler og koncert i kirken, men herefter finder festen kun sted nogenlunde hvert andet år. I 1903 og i 1908 fejres henholdsvis 20 og 25 års dagen for afsløringen af Kingos buste med stort anlagte fester.

I 1908 annonceres festen således:

Kingodagen (25 år)

*Fredag d. 3. juli kl. 2 gudstjeneste i Slangerup kirke; hr. pastor Christensen, Slagslunde, prædiker. Kl. 4 kirkekoncert med velvillig assistance af koncertsangerinde frk. Else Nagel samt d'hr. kgl. koncertmester Ludvig Holm, kgl. kapelmester Emil Bruun, koncertsanger Vilhelm Michelsen og organist Edgar Henrichsen. Program à 35 øre, der giver fri adgang til koncerten, fås på posthuset og hos læge Arup.
På Kingoforeningens vegne*

Peter Arup

I programmet for kirkekoncerten kan man læse, at der før koncerten synges tre af Kingos salmer, og efter koncerten fire sange, bl.a. af Grundtvig og Johs. Jørgensen.

Den 30. juni 1909 skriver Peter Arup i referat af et bestyrelsesmøde »man vedtog, at foreningen vedvarende skulle bestå, og at indtægterne skulle anvendes til forskønnelse af anlæggene som hidtil«. Herefter følger medlemslisten for 1909-10. Efter den tid findes der ikke yderligere oplysninger om foreningens virke. Sandsynligvis er den opløst i al stilfærdighed uden nogen generalforsamlingsbeslutning.

*Det ny anlæg på Kirketorvet ca. 1906
(Historisk Forenings arkiv)*

I dag, ca. 75 år senere, kan det vel i al beskedenhed fastslås, at Historisk forening for Slangstrup kommune, der er stiftet i april 1972, på passende vis forstår at videreføre ånden i formålsparagrafferne for »Kingos Minde«, således »at lyset ej pustes ud i Slangstrup«.

Kilder

1. Forhandlingsprotokol for foreningen »Kingos Minde«, arkivnr. 264 A, Historisk forening for Slangstrup kommunes arkiv.
2. Frederiksborg Amts Avis 23. juli 1886 og 26. juni 1908.

Thomas Kingo og dagens Slangstrup

af *Christian Larsen*

I forordet står der, at det danske sprog i dag ville være anderledes uden Kingo. Vi kan føje til, at Slangstrup ville være fattigere uden ham.

Thomas Kingos navn er da også knyttet til adskillige lokaliteter i Slangstrup. Naturligvis først og fremmest til kirken. Endvidere til hans mindesmærke på Kirketorvet. Begge disse steder er behandlet andetsteds i denne bog. Men også i stednavnene: Kingos Minde, Kingovej og Kingoskolen, træffer vi ham. Kingo selv havde vel sagt: »Det havde jeg så sandelig også forventet!«

Kingos Minde

Kingos Minde er indviet som menighedshus den 24. september 1913. På et møde i præstegården den 16. december 1912 vedtog det nyvalgte menighedsråd at arbejde for opførelse af et menighedshus i Slangstrup. Menighedsrådets formand, sognepræsten Christian Lyng, blev den 12. januar 1913 valgt som formand for en bestyrelse på 5 medlemmer. Huset skulle »ej sig selv«. Det skulle bære navnet »Kingos Minde« og tjene til fremme af det kirkelige og åndelige liv i sognene. »Der må i huset ikke nydes spiritus, røges tobak, danses, spilles komedie eller foranstaltes anden lignende fornøjelse,« hedder det i fundatsen fra 1913.

Der foranstaltes en indsamling i sognene, og den 16. februar 1913 købtes en byggegrund af husejer H.P. Andersen (»Sømanden«) for en pris af 80 øre pr. kvadratalen. Huset blev tegnet af arkitekt Mandrup-Paulsen, København, og for opførelsen stod tømrermester N. Chr. Bech, Bagsværd, der afgav billigste tilbud: 8000 kr.

Kingos Minde
(Foto: Historisk Forening 1984)

Grundstenen blev nedlagt den 27. juni 1913. Med grundstenen nedlagdes en blikæske med et dokument med oplysninger om konge, biskop, provst, sognepræst, menighedsråd samt en liste over bidragydere. Indtil denne dag var de indsamlede midler nået op på 9400 kr.

Indvielsesfestlighederne startede med gudstjeneste i kirken. Herefter begav man sig til Kingos Minde, hvor en fane vajede over hoveddøren. Fanen var skænket af sognets unge piger. Indvielsen af huset foretoges af stiftsprovst Hoffmeyer fra Frederiksberg, sognepræsten holdt en kort tale, hvori han redegjorde for husets navn, tilblivelse og hensigt. Til slut serveredes kaffe.

Ved det efterfølgende aftenmøde sang man en festsang, skrevet i dagens anledning af pastor Lynge.

Kingos Minde fik installeret elektrisk lys i 1914 (pris 185 kr.). Strømmen leveredes af det nyoprettede elektricitetsværk i Slangerup.

I de følgende år nævnes i Kingos Mindes protokol et meget stort antal møder, sammenkomster, årsfester, juletræer m.v. Det viser, at huset i høj grad har vist sin berettigelse.

Protokollen slutter med referat fra generalforsamlingen den 10. marts 1977, hvor det beslattes at overdrage huset til Slangerup Kirke ved Slangerup Menighedsråd. Overdragelsen skete i september 1977.

Fortsat holdes Thomas Kingos minde i live i huset, der bærer hans navn.

Kingovej

Kingovej forbinder Nybrovej med Jernbanevej, der tidligere hed Østræde.

Kingovej er en relativ ny vej. Dens begyndelse var en stump grusvej i hver ende, ca. 1937-38. Ved den øverste ende lå et par huse, og bag skolens legeplads var »granskoven«, en samling 5-10 m høje graner.

Mellem de to vejstykker var dyrket jord, om vinteren meget egnet til slædekørsel — helt ned til mosen.

Ved den sydlige vejstump lå Idrætscafeen og Badstuen. Badstuen eksisterer ikke mere, men Idrætscafeen er i dag Slangerup Børnehave.

Her var også indgangen til SOIF's fodboldbane, klubbens eneste fodboldbane indtil 1960.

Badstuen var skænket til Slangerup By af Frederiksborg Amts Spareog Laanekasse og opført i 1942. Gennem mange år var Kaj Andersen bademester i badstuen. Den var åben på bestemte tider for damer eller herrer. Der var to brusere og et stort badekar samt dampbad. Badstuen var de fleste slangerupperes eneste mulighed for at blive vasket over hele kroppen på én gang.

Kaj Andersen ejede tillige Idrætscafeen, hvor der serveredes sodavand, kaffe og lagkage.

De to vejstykker forbandtes med en grusvej i 1946 til den nuværende Kingovej, der asfalteredes i 1956.

Nogen forbindelse til Thomas Kingo?
Næppe nogen, udover navnet!

Kilder

Kingos Mindes arkiv.

Kingoskolen
(Foto: Historisk Forening 1984)

Kingoskolen

af *Jens Dahl Madsen*

Efter i mange år at have ligget i dvale på det skolemæssige område — som på så mange andre områder — tog byen en kovending i forbindelse med kommunesammenlægningen i 1970.

Indtil da havde det været kutyme at sende byens store børn til de omliggende kommuner for at få en realeksamen. Byen var tilfreds med at kunne huse sine elever til og med det syvende skoleår.

Men så tog udviklingen fat. Den nye skolekommission med læge Dan-Jensen som formand ville noget mere. En plan for skolevæsenets struktur og udvikling blev udarbejdet. Nu skulle kommunens børn have mu-

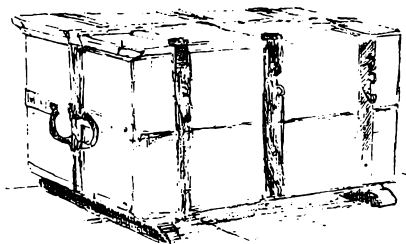
lighed for at afslutte deres skoleforløb inden for kommunens egne grænser.

Mange skoler skulle bygges, og mange skoler blev bygget, nærmere betegnet 4 skoler i perioden 1972-80. Den første var Kingoskolen, som blev den skole, der skulle tage sig af kommunens store børn. Navnet lå ligesom i luften. Den gamle skole hed Slingerup Skole, så det var naturligt at søge et navn, som var uløseligt forbundet med Slingerups historie.

Det er naturligvis forkert at trække paralleller mellem Kingo og den skole, som bærer hans navn, for der er ingen forbindelse. Og alligevel kunne det være sjovt at foretage et par sammenligninger. Thomas Kingo var en kontroversiel person, og Kingoskolen har været kontroversiel i forhold til den kommune, der lod den bygge. Kommunen har ofte været »mindre tilfreds« med skolen — dens holdninger, dens pædagogik, dens placering i byens kulturelle liv har ikke altid været »in på bjerget«. Thomas Kingo er landskendt som fornyer af den danske salme, og Kingoskolen har ligeledes formået at gøre sig bemærket inden for skoleverdenen som en skole, der ville noget i fornyelsen af undervisningen inden for den danske folkeskole.

Ingen paralleller — men alligevel.

Navnet forpligter!

Thomas og Sct. Michaels kirke

af *Knud Andersen*

Det er ingen overdrivelse, når jeg siger, at Slangstrup kirke spillede en stor rolle i Thomas Kingos liv. Den store røde bygning i den gamle købstads centrum indrammede hans barndom og ungdom. Her indsnusede drengen Gudshusets stemning og mystik, og her fødtes længselen efter selv engang at få lov til at tjene ved alteret.

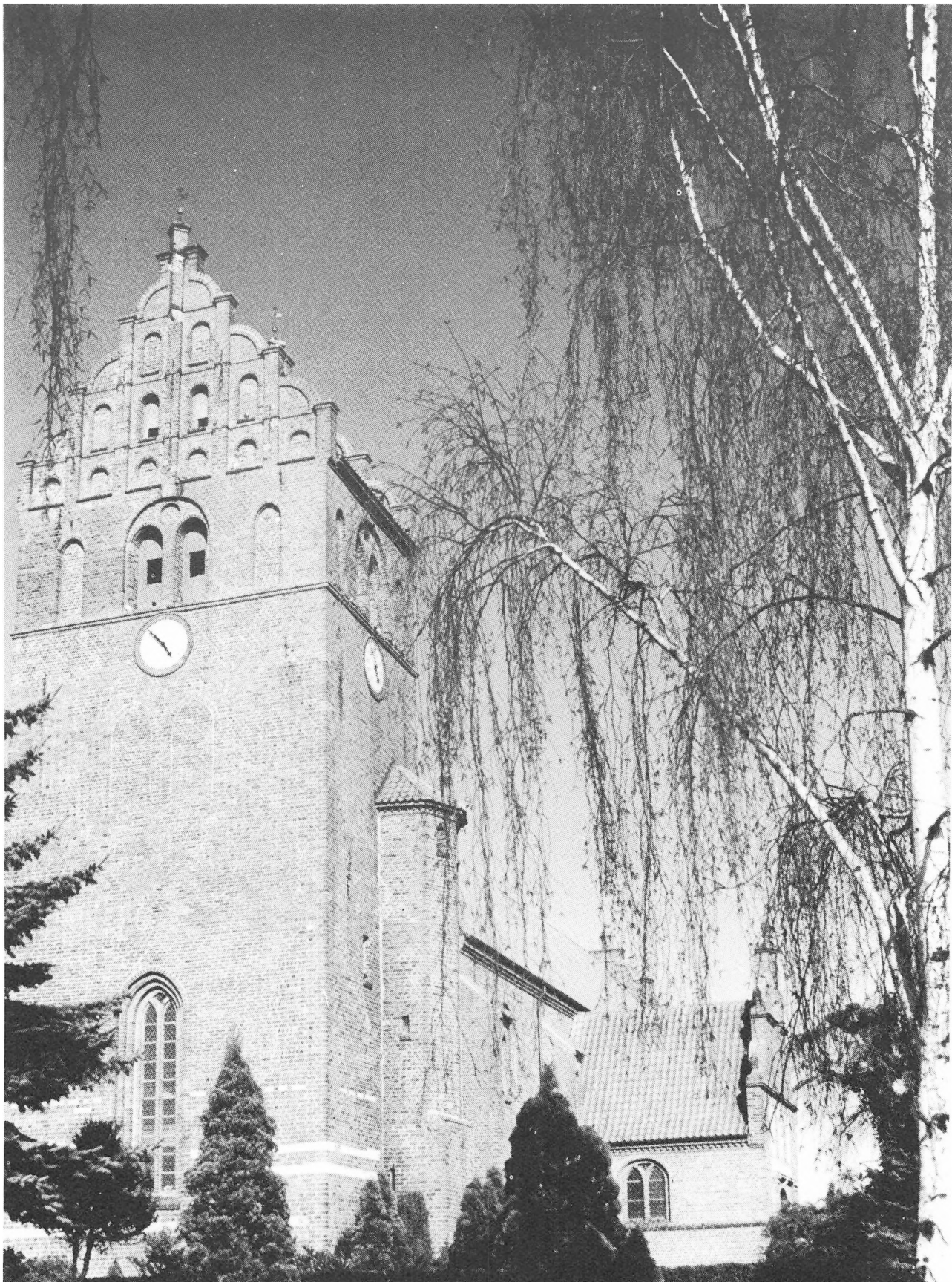
*»Thi jeg din tjener være vil
af al min kraft, mens jeg er til.«*

Disse to linier slutter Sjungekoret, og det går vel an at sætte dem som overskrift over hele digterpræstens livsbane.

Da Thomas blev født den 15. december 1634, må Slangstrup kirke for byens folk have stået som nyopført. Det var kun 46 år siden, at den var blevet indviet, og kun en god snes år var gået, siden den blev forsynet med altertavle, prædikestol og korgitter. Døbefonten med de sære, udskårne ansigter, som står i kirken i dag, blev først taget i brug i Kingos fødselsår, 1634. Gørtleren har med sin punsel slået årstallet ind i dåbsfadets kant og forsynet det med inscriptionen: Dette bækken hører til St. Michels kirke i Slangstrup.

Det vides vist ikke, på hvilken årstid dåbsfadet blev taget i brug, men at sønnen fra væverhjemmet i Kongensgade har været et af de første drengebørn, som blev kristnet over det nye fad, er sikkert nok.

Kingos far hed Hans, og derfor var det allerede ved fødslen klart, at den nyfødte skulle hedde Hanssøn Kingo — efter tidens i øvrigt udmærkede skik. I dåben fik han så kristen-navnet Thomas efter en af Herrens apostle.

Vi ved ikke, hvad dag dåben fandt sted. Ved den store brand i 1724 gik også de gamle kirkebøger op i luer, men det er vel sandsynligt, at det var fjerde søndag i advent, at hr. Søren Poulsen Judichær Gottlænder øste tre håndfulde vand på drengens hoved med ordene: Thomas Hanssøn Kingo, jeg døber dig i Gud Faders og i Gud Søns og i Gud Helligånds navn, og degnen lidt distræt kom med sit amen.

I Universitetets matrikel er Kingos navn latiniseret efter tidens almindelige skik og blevet til: Thomas Johannis Kingopius, og derfra stammer vel den misforståelse, at Kingo på begge kirkens præstetavler kaldes Thomas Johannes Kingo.

Vinteren 1634-35 var ualmindelig streng, men Thomas' mor, Karen Sørensdatter, måtte hen omkring kyndelmisse stå kirkegangskone og frysende i kirkedøren lytte til præstens formaning for derefter at blive ført ind i den iskolde kirke.

Når man i dag betragter Sct. Michaels kirke i det ydre og i det indre og i tankerne forsøger at sætte sig tilbage til Thomas' tid, ligger det klart, at kirken dengang så ud, som den gør i dag. Enkelte af epitaferne og malerierne er kommet til siden, og de forløbne tre hundrede år har set en lang række reparationsarbejder. Murermester Knud Andersen, som i disse år er med til at istandsætte vinduer og murværk, kan med sit erfarne blik påvise, at endog en meget stor del af murværkets sten er blevet skiftet ud, og store dele er blevet helt fornyede. Men når Thomas legede i byens gader og måske vovede sig en tur ind over kirkegården, lå kirken der, som den ligger nu. Vi kan roligt regne med, at den lille by har været stolt af kirken, om end folk længe har talt om, hvor dyr den var, og byrådet i årtier har døjet med lånenes tilbagebetaling!

Thomas nøjedes ikke med at lege og kikke på kirken udefra. Søndag efter søndag har han med sine forældre overværet den lange gudstjeneste, og da han fra sit sjette år blev discipel i byens latinskole, fik han sin daglige gang i kirken.

Den daglige otte-sang kl. 8 eller 9 om morgenen og vespertjenesten, som fandt sted kl. 2-3 om eftermiddagen, var elevernes forpligtelse. På østsiden af korgitteret er som bekendt anbragt 6 klapsæder. Fra denne position måtte eleverne daglig synge deres davidssalmer på latin. Sæderne bærer i dag præg af generationers slid, men også af, at den tids barbariske disciplin næppe havde nogen effektiv indvirkning på ungerne — ikke i positiv retning i hvert fald. Det hændte jævnligt under de lange prædikener eller rektors uopmærksomhed, at lommekniven kom frem, og tiden gik med at skære initialer og figurer. Thomas' forbogstaver finder man godt nok ikke, men om man derfra kan slutte, at han var en stilfær-

dig og velopdragen discipel, skal jeg lade være usagt. Rektor hed i øvrigt Hans Hansen Aalborg og var 31 år, da Thomas kom i latinskolen.

Morgen- og aftensangen i kirken bestod af de gamle tidebønner med deres latinske bibeltekster til gregorianske melodier. Ved siden af tidebønnerne fik Thomas af og til mulighed for at tjene sig en lommeskilling ved at synge til vielser og begravelser.

*Kirkens dåbsfad
(Foto: Historisk Forening 1984)*

Af de tre klokker, som i dag runger fra tårnets glamhuller, hang der to på Kingos tid. Den lille romanske fra 1200'erne har vel ringet før morgen- og aftensang, den anden fra 1572 til gudstjenester på søndag og hverdag. Den store klokke fra 1747 blander sig i dag i koret ved større kirkelige fester.

Når jeg så sikkert går ud fra, at Thomas regelmæssigt, dag ud og dag ind, havde sin gang i kirken, opfatter jeg det ikke som udtryk for, at han uden videre var et fromt og religiøst gemyt. Her var tale om håndfast tvang. Forsømtes gudstjenesten, vankede der tre slag på det bare skind

med rektors embedsinsign, sceptrum scolasticum, riset, som var tidens vigtigste pædagogiske virkemiddel. Men tvang eller ikke tvang, kirkerummet var en del af drengens hverdag og var med til at forme hans sind og udstikke hans livsbane!

Thomas blev ikke konfirmeret, da han fyldte fjorten. Denne ældgamle kirkelige handling afskaffedes som bekendt af reformatorerne i 1536, og det var først pietisterne, som fik den genindført 200 år senere i 1736. Hvornår Thomas første gang knælede ved alteret og modtog Herrens legeme og blod, kan jeg ikke sige, men det har vel været hen ved det tidspunkt, da han som 15-årig skiftede skole og kom til Frederiksborg.

Kingo er nu borte fra byen i knapt 20 år, og han tager først fast ophold her igen den lykkelige dag i efteråret 1668, da han flytter ind i Slangerup gamle præstegård på hjørnet af Kongensgade og Kannikestræde (den gang Præstestræde) for at overtage sognepræsteembedet i sin fødeby. Thomas regner sin udnævnelse fra 6. september, og en af trinitatissøndagene i den sene høsttid indsætter provsten ham så ved en festlig gudstjeneste i hans elskede Sct. Michaels kirke. Han er hjemme igen!

Det sognekald, som Thomas dermed overtog, var ret så omfattende. Foruden selve købstaden bestod det af landsognet og annexet Uvelse, som i hvert fald siden reformationen havde hørt under Slangerup sognekald. Dertil kom Frederikssund, som Kingos forgænger havde fået sat igennem skulle høre under Slangerup og ikke under Ude-Sundby. Meget mere end 12-1500 sjæle har der næppe boet i pastoratet, men der var ansat en kapellan, som havde hovedansvar for Uvelse kirke.

Kapellanen havde kost og logi hos Kingo og lønnedes af offeret fra Uvelse menighed. I 1668 hed kapellanen Jakob Bentsen Halland. Han sad så småt i det, at han fik tilladelse til at sætte indsamlingsbækken op ved kirkedøren i Slangerup.

Året efter afløstes han af Jakob Adersen Arp, der sad det meste af Kingos tid.

Den 21. juli 1669 var Slangerup kirke ramme om en dejlig begivenhed! Thomas blev viet til sin Sille. Da han efter den kirkelige handling førte sin brud den korte vej over kirkegården, gennem nordporten, over Kannikestræde og ind til festen i præstegården, oprandt vel den lykkeligste periode i hans liv:

*Chrysillis, du min verdens guld
min een' og ønske-skat,
mit lys i lykkens nat.
Kom nærmer hid, o hjerte huld,*

*og læg dit øre til,
jeg for dig syng vil
lykkens sang.
Lykkens gang
vil jeg vise uden fejl,
hvor du mig
jeg og dig,
skue må som i et spejl.
Solen skal ikke nå
de vestervande blå,
ej hænge lysen lok
på stjerneflok,
før jeg, Chrysillis, har
gjort det for verden bar, (d.v.s.åbenbart)
hvor højt jeg elsker dig
bestandelig.*

Kirkens indre (Foto: Historisk Forening 1984)

Dette charmerende digt er første vers af den berømte Chrysillis-vise, som Kingo skrev til Sille Balkenborg. Desværre varede lykken kun kort, men derom kan læses andetsteds. Her er det Kingos tjeneste ved kirken, vi skal koncentrere os om.

Hvad bestilte Thomas som sognepræst i Slangstrup?

Ja, gudstjenestelivet i kirkerne var på hans tid væsentligt rigere, end det er almindeligt i dag.

Først var der søndagenes og helligdagenes gudstjenester, og det var før Struenses reform i 1772. Ved de tre store højtider havde man derfor tre helligdage mod nutidens to. Endvidere var der gudstjeneste på Hellig Tre Kongers Dag den 6. januar, Mariæ renselse den 2. februar, Marias bebudelsesdag den 25. marts, Marias besøgsdag den 2. september, Mikelsdag den 29. september og Alle Helgens Dag den 1. november. Hertil kom, at der fast på alle onsdage og fredage var gudstjeneste, onsdag med almindelig prædiken — i fastetiden dog med betragtninger over Herrens lidelse. Fredag var bededag i alle købstæder, hvor der taltes over en fri tekst og afsluttedes med litaniet i så nogenlunde den form, vi i dag finder i salmebogens tekst- og bønnebog. En del af året holdt præsten katekisation med ungdommen, og hver lørdag eftermiddag modtoges de folk til skriftemål, som agtede sig til Herrens bord om søndagen.

Ved siden af alle disse tjenester pågik den daglige turnus med morgensang og aftensang ved latinskolens disciple. Vore dages solopgangs- og solnedgangsringning er de fleste steder den sidste reminiscens af disse andagter. Til tidebønnerne havde præsterne deres faste plads, som det f.eks. kan læses ud af følgende vers fra Det åndelige Sjunge-kor I, hvor Kingo i den anden morgensang vers 4 udbryder:

*Jeg vil luften gennemskære
med min tunges råb og røst,
hjertet til dit alter bære,
øns det fuldt af tro og trøst!*

Eller det pragtfulde vers fra den fjerde morgensang, hvor han endnu siddende på sengekanten hilser den nye dag med et:

*Velkommen, morgenstund, med guld og gavn i mund!
Lov ske dig, gode Gud, jeg vågnet glad og sund:
Nu skal mit øjenbryn ej mere hvile få,
før min fod
med hjert' og mod
i Herrens hus skal stå.*

Alteret
(Foto: Historisk Forening 1984)

Når Thomas skriver, at han vil bære sit hjerte til alteret, og at hans fod skal stå i Herrens hus, er det næppe poetisk rimeri, men den daglige morgentur fra præstegården op i kirken, det handler om!

Ligprædikenerne dengang var et kapitel for sig. En begravelse foregik på den måde, at man bar den døde fra hjemmet til kirkegården, sænkede kisten ned i graven, hvorefter præsten kastede de tre skovlfulde jord ned på låget med ordene: Af jord er du kommet ... Derefter samledes følget i kirken, hvor ligprædikenen holdtes fra prædikestolen. Den udviklede sig i ortodoksiens tid til et længere *vita*, dvs. en livsskildring over den afdøde. Alt afhængigt af afdødes stand og fortjenester har det givet kunnet tage flere dage at udarbejde talen. I katolsk tid samledes alt omkring den evige fremtid, og begravelsen var en forbønstjeneste. I den lutherske storhedstid følte fremtiden sikret — på den ene eller den anden måde — og så kunne man koncentrere sig om eftermælet, som betød alt. Et vidnesbyrd herom er de kostbare gravmæler, epitafier, som der jo er nogle stykker af i Slingerup kirke!

At en mand inden sin bortgang fra denne verden kunne lade fremstille og bekoste et epitafium, skaffe sig plads til det på kirkens væg og sørge for en smuk inscription, tyder på megen selvfølelse og stor respekt for eftermælet. Der hænger i kirken neden for korgitteret to store og meget imponerende sådanne epitafier: På nordvæggen over Kingos gode ven og velynder, Karsten Atke, på sydvæggen over Kingos samtidige bysbørn, borgmester Hans Atke og frue.

Denne Hans var en myndig og indflydelsesrig personlighed. Han havde repræsenteret sin by ved rigsdagen i 1660, da borgerskabet gennemtrumfede enevældens indførelse imod det blå blod. Formentlig har han spillet en væsentlig rolle, da Thomas fik sit sognekald. Sit epitafium opsatte han selv i 1675, fem år før sin død, og det siger en del om perioden, at han som indskrift bl.a. lod male følgende forsvarstale for sig selv:

*Jeg denne kirkes gavn og byens tarv at øge,
det Gud er bedst bekendt, har altid trået at søge.*
Gud kaldte mig, og jeg er for hans ansigt set,**
hvor Jesus mig har dømt og ej en falsk profet!*

* prøvet på!

**nu står jeg for Guds ansigt.

Så lad blot folk i byen snakke, Vor Herre har talt!

En anden tidstypisk detalje er, at hans kære hustrus dødsår ikke er malet færdigt. Der står kun 16--. Da hun gik bort, var hun for længst

glemt, og ingen havde hjerte til at bekoste en maler i en halv time for at tilføje de sidste to tal. Sådan er kendte mænds hustruers lod!

Jo, kirken var for fader Thomas arbejdspladsen, også i højere grad end for de fleste præster i dag. Lad os nu prøve at overvære en højmesse i Sct. Michaels kirke omkring 1670!

I hovedsagen ville du og jeg have følt os ganske hjemme, og dog ville vi kunne lægge mærke til små forskelle. Indgangsbønnen foregik i stilhed. Efter klokkeringningen knælede menighed og præst ned og bad hver for sig. Så fulgte Kyrie eleison (Herre, forbarm dig), som gik over i salmen »Aleneste Gud i Himmerig«, hvor alle fem vers blev sunget. Nu messede Thomas fra alteret (havde han mon en pæn sangstemme? Musikalsk var han i hvert fald) dagens kollekthøn og epistel fulgt af fællessalmen: Nu bede vi den Helligånd. Her istemmede kordrengene *Credo* på den gregorianske melodi, eller menigheden sang trossalmen: Vi tro, vi alle tro på én Gud, som er en gendigtning af trosbekendelsen. Efter evangeliesalmen gik hr. Thomas nu i stolen, hvor han iført den hvide messeskjorte indledte med knælende bøn. Og så kastede han sig ud i den lange, grundige og skrifttro prædiken.

Skal vi forestille os en fyldt kirke? Ja, vi skal jo ikke overse den kendsgerning, at kirkegang i disse tider skabte social prestige, og at gudstjenesten var det eneste samlingspunkt for sognets folkeliv. Men vi skal ikke gøre fortiden bedre, end den var. De sjællandske borgere og bønder har næppe på noget tidspunkt i historien været noget fromt og gudeligt folkefærd. Biskop Vandal, som residerede i Roskilde bispegård på Kingos tid og var hans gode ven og støtte, skriver i forordet til »Aandeligt Siunge-Koor« nogle ord, som er vel værd at bemærke i den forbindelse:

Han håber, at Kingos salmer må kunne opvække og opmuntre almindelige kristne til ret kristelig andagt,

»fornæmmelig (dvs. særligt) i disse verdens sidste tider, da Guds sande frygt hos de fleste, desværre! alt for meget er forkølned (dvs. blevet kold), og det nok som er at befrygte, at ved vor Frelsers Kristi sidste og ærefulde tilkomst (dvs. tilbagekomst til verden) den rette og saliggørende tro næppelig skal være at finde på jorden.«

Danske kirkefolk har altid jamret, man kan befrygte, at det ligger til dansk psyke!

Der står i Kingos Samlede Værker en kirkebøn. Jeg vil her gengive et par bidder derfra, for at give indtryk af, hvordan han sluttede sin prædiken:

*»Tak og ære være dig, du helligste
Trefoldighed, som ved dit hellige
ord så kraftelig har lært og trøstet
vore sjæle og truet vore synder.*

(Kingo havde forkyndt evangeliet, men havde ikke glemt loven!)

*Herre, gem selv dit ord i vore
hjerter, at det i liv og død
må være os en kraft til salighed.*

.....

*Bøj alle jordens kongers og magthaveres
hjerter til din sande frygt og lyksaliggør
dem, idet de befordre af hjertet din fortrængte
kristendoms fred og velstand.*

.....

*Lad, o Gud, vor allernådigste Herre og arve-konge,
kong Christian den Femte være som en øjsten
i dit eget øje.*

*Visdoms og kundskabs, forstands og Herrens
frygts ånd hvile altid over Hans Majestæts
gode mænd og råd, at kongen aldrig fattes
gudfrygtige og redelige mænd i sine rådstuer.*

.....

*Alle landets indbyggere, ædle og uædle,
fattige og rige, ville vi dig til al velstand
og velsignelse have befalet.*

*Giv frugtsommelige danne-kvinder i rette tid en
nådig og glædelig forløsning. Trøst alle
fremmede og fordrevne, ophold faderløse og enker.*

*O Herre Jesus, som er Fredens Fyrste,
lad freden blive bestandig inden vore landemærker.
Skriv i dag ved den hellige Ånd Jesu ihukommelse
i vore hjerter.
Lad os altid og allevegne nyde dine hellige
engles beskærmelse i livet og Jesu kraftige
saligheds trøst i døden, og giv os efter døden
for Jesu hellige sårs og fortjenesters skyld
evig ære og salighed i himmelen. Amen.»*

Smukt, inderligt og bevægende dansk sprog, forekommer det mig. Der er i øvrigt bevaret en og kun én prædiken af Kingo, en ligprædiken, der viser ham som en levende og folkelig, om end streng, prædikant! Ægte forståelse for evangelisk kristendom udlagt i kærnefulde ord, ofte med tilsætning af danske ordsprog, men også en urokelig holdning, hvormed han forstod at trække skellet mellem tro og vantro! En 1984-kirkegænger ville vist have trykket sig en hel del i bænken!

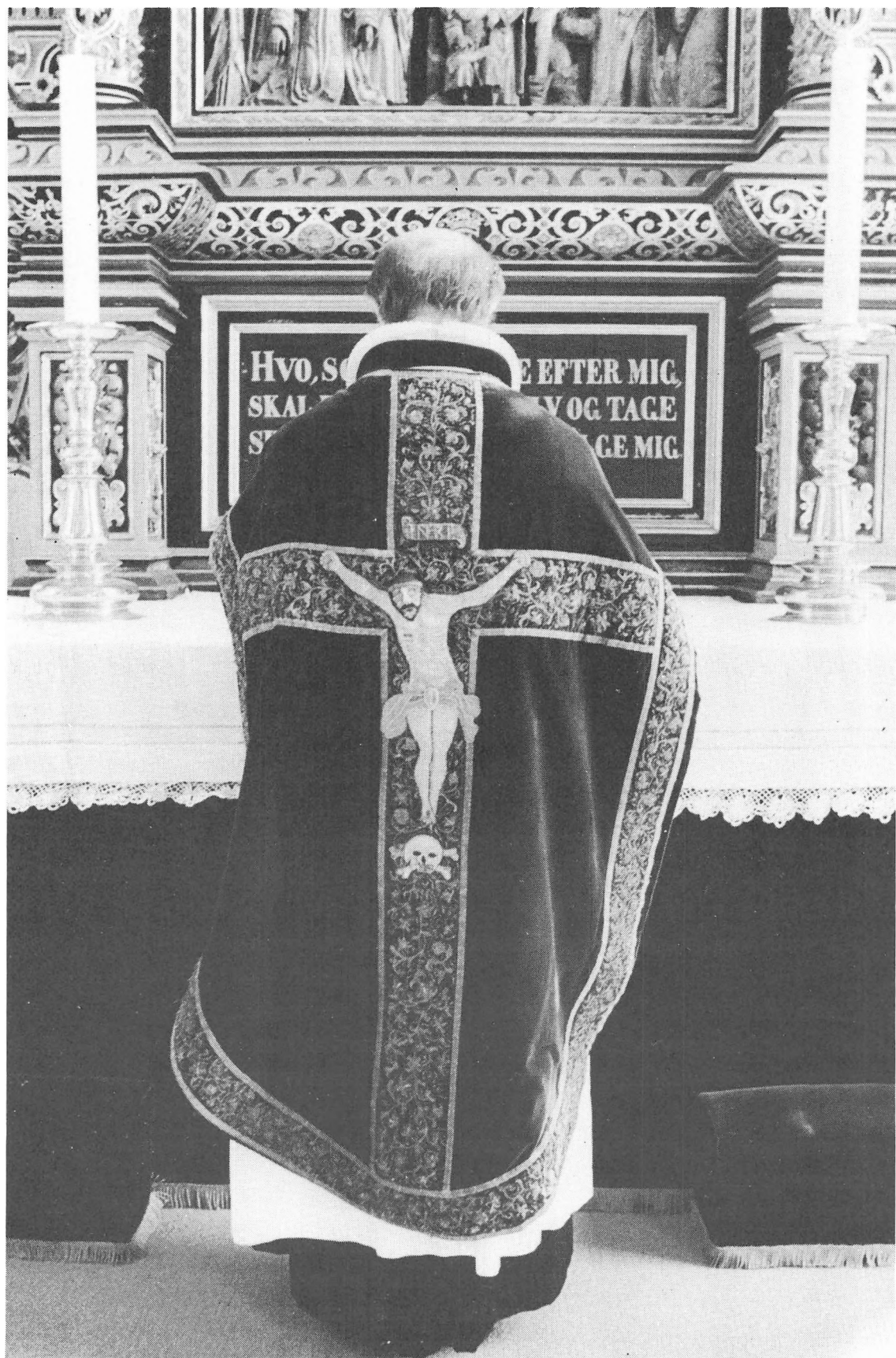
Under salmen efter prædiken iførte Kingo sig nu messehagelen med bistand fra degnen. Der er i kirken bevaret en af de hageler, som han med garanti har båret. Vi kalder den normalt Kingos messehagel, men deri ligger kun, at han har brugt den. En nylig undersøgelse ved en ekspert fra Nationalmusæets tekstilkonservering i Brede synes at fastslå, at hagelen stammer fra sidste halvdel af 1500-tallet, altså 100 år før Kingos tid. Den er rød, forsynet med kantbroderi og kors i guldtråd. På korset midt på ryggen er broderet den korsfæstede, og nedenunder et dødningshoved med korslagte knogler. Denne figur kan være sat på på Kingos tid. Hagelens røde fløjel er fornyet flere gange, senest vel før århundredskiftet. Hagelen er forsynet med lukning midt foran i lighed med korkåben, som i lutherdommen nu kun anvendes som bispernes liturgiske dragt.

Det må formodes, at kirken på Kingos tid var forsynet med hageler i alle de liturgiske farver, altså foruden den røde også en hvid festhagel og en grøn og en violet.

Ved den store brand i 1724 er alt gået til og ved en tilfældighed den røde så overlevet — måske fordi den alene har været gemt i kirken. Ved branden forsvandt også altersølvet, som Kingo brugte, kalk og disk, vinkande og brødæske, hvilket jo ikke kan noksom begrædes!

Inciterende havde det været, om vi i dag ved kirken havde kunnet bruge alterkalken stammende vel fra middelalderen med dens patina af talrige præstegenerationers kærlige og respektfulde hænder.

Kingo ærede alterets sakramente og havde den lutherske ortodoks

»håndfaste« nadveropfattelse. I hans nadversalme »O Jesus, på din alterfod« står der i vor nuværende salmebog i det niende vers:

*O Jesus, lad mig aldrig gå
fra bordet med Guds gaver på,*

men Thomas skrev:

*O Jesus, lad mig aldrig gå
fra dette bord, hvor du est på!*

Og det er jo ikke helt det samme! Jeg citerer verset her, fordi det kan vise os, med hvilke følelser Thomas gik for alteret og fejrede Herrens ihukommelse. Han følte, at han nærmede sig det store mysterium:

Jeg får min Jesus sandt og ret,

som går langt ud over forstandens grænser:

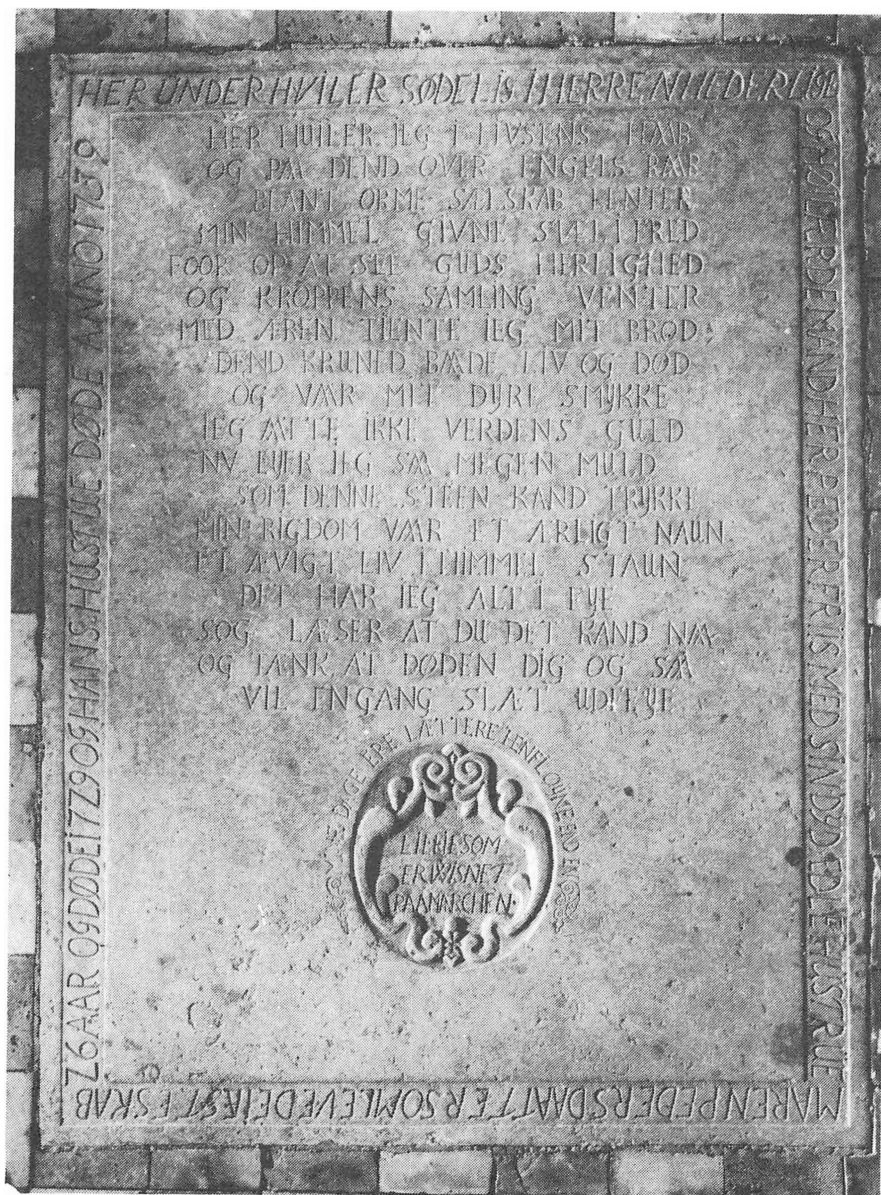
*Hvordan det sker, det ved jeg ej,
her har han ikke vist mig vej!*

Når Thomas løftede blikket fra de snørklede bogstaver i Baggers alterbog, så han den pragtfulde altertavle, som lensmanden på Kronborg, Joachim von Bülow, havde skænket kirken for kun et halvt hundrede år siden, og hans blik faldt på midterfeltet, hvor Herren selv sad midt for bordet i nadversalen. Med nogen gysen i sjælen betragtede han den stakkels Judas på Herrens venstre side yderst ved bordet, på hvem kærlighed til Mammon helt havde fordrejet hovedet. Thomas havde også sin pæl i kødet!

Inden vi forlader gudstjenesten, skal det bemærkes, at man på Kingos tid gjorde meget ud af tjenestens musikalske side. Niels Jespersøns Graduale fra 1572 var endnu i brug. På større festdage sang koret latinske introitus (dvs. indgangssange) og efter epistelen latinske vekselsange, de såkaldte responsorier.

En jævnlig afveksling ved gudstjenesten var kirketugten. Den bestod i, at præstens pligt var at holde åbenbare og offentlige syndere i ørerne. Sådanne skulle stå offentligt skrifte i kirken og i menighedens påhør bekende deres forseelser, og det kunne ske, at forhærdede sjæle blev lyst i band, hvilket betød, at de blev forment adgangen til den hellige nadver,

en alvorlig sag dengang, når man betænker, at dermed var Paradisets port lukket! I dag ville de fleste nok mene, at det var til at leve med! Kirketugten, må vi forestille os, har medført adskillige bryderier, og præstens rolle som moralsk politibetjent har skærpet folks interesse for hans eget liv og levned!

*Ligstenen over Thomas' far
(Foto: Nationalmuseet)*

Da Thomas flyttede til Slangstrup, var begge hans forældre i live og boede i barndomshjemmet i Kongensgade. I 1671 dør faderen 85 år gammel. Han bliver gravsat i krypten bag alteret, Thomas bekoster en ligsten over ham, som ligger i korets nord-østlige hjørne. Stenen har en historie, som må med her: Thomas lader langs ligstenens kant hugge forældrenes navne, og midt på stenen sætter han følgende vers, hvori han lader sin far sige lidt forsagt, men dog med nogen frejdighed:

*Her hviler jeg i livsens håb
og på den overengels råb
blandt orme-selskab lenter. (dvs.venter)
Min himmelgivne sjæl i fred
fór op at se Guds herlighed
og kroppens samling venter.
Med æren tjente jeg mit brød,
den kroned både liv og død
og var mit dyre smykke.
Jeg åtte ikke verdens guld, (dvs.ejede)
nu ejer jeg så megen muld,
som denne sten kan trykke.
Min rigdom var et ærligt navn,
et evigt liv i himmelstavn,
det har jeg alt i eje.
Søg, læser, at du kan det nå,
og tænk, at døden dig også
vil engang slet udfeje.*

Jo, dengang var et troende menneske ikke i tvivl om, hvor rejsen gik hen!

Nu hviler så Hans Kingo dér. 58 år senere i 1729 må Thomas' eftermand i sognekaldet, den velhavende og jordbesiddende hr. Peder Friis, af sted fra denne verden, og hans familie overtager da Kingo-familiens gravsted og -sten. Kantindskriften bliver borthugget og erstattet med de nye ejeres navne; verset, mener de, kan gå til hvem som helst, men det fine lille citat fra Jobs bog kap. 7 vers 6:

*Mine dage ere lettere henfløjne
end en væver-skytte,*

som Thomas havde ladet stenhuggeren anbringe forneden på gravste-

nen som en allusion til faderens profession, det må ændres for at egne sig til hr. Friis, så i dag står der:

*Mine dage ere lettere henfløjne
end en lilje,
som er visnet på marken.*

*Nærbillede af det ændrede citat
(Foto: Nationalmuseet)*

Eftertiden ironiserer jævnligt over den Friiseske families fremgangsmåde, men de bar sig jo ikke anderledes ad end vi. Fredningstiden på et gravsted er nu 20 år, som kan forlænges til 30, og går det meget højt til 40 år. Da fru Friis købte Kingos krypt med tilhørende ligsten, var henved 60 år henrundne siden gravsættelsen. Ingen kunne på dette tidspunkt ane, at Thomas' minde skulle overleve århundreder. Hans to søstre var døde, og hans nevøer og niecer boede langvejs fra Slangerup. Hvor mange gravsteder sløjfer vi mon ikke i dag, med samt deres gravsten med navne på mennesker, hvis efterkommere måske går over i historien som kendte

skikkelser! I øvrigt var det Kingo selv, som efter sin forflyttelse til Odense og efter en skærmydsel med sin umiddelbare eftermand, Lorens Meulengracht, solgte krypten og dermed gav afkald på den som gravplads for sig selv og sin kone.

Thomas' daglige gang i Slangerup kirke ophørte efter kun 9 års forløb. I sommeren 77 flyttede familien til Odense bispegård. Ved sin afrejse sørgede han dog for, at hans bysbørn og menighed i fremtiden kunne mindes deres gamle præst, idet han skænkede en flot, seks-armet lysekroner til kirken. I en inscription, der kunstfærdigt er graveret ind i kronens kuppelformede fodstykke, sætter han sine Slangerup-præsteår et minde, som er både et vidnesbyrd om giverens selvbevidsthed og om hans troskab i præstekaldet. Der står:

*Dit ord, o Gud, det er
din kirkes lysekroner,
som kan vejlede os
til lysets evige trone,
lad og i Slangerup
dit lys ej pustes ud,
det beder Kingo, som
bar fakkel for din brud.*

Og så tilføjes de to årstal, som kom til at indramme hans tjenestetid ved Sct. Michaels kirke.

Guds ord er kirkens egentlige lysekroner. Det er en lygte for vor fod og et lys på vor sti, som skrevet står. Det var dette lys, som Kingo havde ønsket at løfte højt for sin menighed, som er Kristi brud, når han forrettede præstetjeneste ved alter og på prædikestol. Og det brænder dog endnu — 300 år senere!

Lysekronen blev placeret i koret, hvor Thomas fra sin drengetid så manganen mørk vintermorgen selv havde døjet med at læse teksterne. Først omkring 1940 blev den flyttet til sin nuværende plads ud for våbenhusdøren.

Slangerup kirke rummer endnu et minde fra Kingo-tiden, som til slut skal omtales. Inden Kingo for sidste gang sagde »denne verden far vel«, havde han i Fraugde kirkes sydlige korsfløj ladet indrette en gravplads for sin svigerfader, sin tredje kone, Birgitte Balslev, og sig selv. Han havde desuden ladet en italiensk billedhugger, Thomas Qvilini, udfærdige et smukt mindesmærke i marmor. En del af dette, som endnu sidder i Fraugde kirke, er en portrætmedaillon med et efter sigende vellignende

*Afstøbningen af relieffet på Kingos epitafium i Fraugde Kirke
(Foto: Historisk Forening, 1984)*

reliefbillede af Kingo og Birgitte Balslev. Thomas er i bispekjole og krave. Hans ansigt er gammelt og furet, præget af mange års kampe og det høje embedes kvaler.

En kopi af dette relief er opsat i Slangstrup kirke på sydvæggen.

Det smukkeste minde om slangerupperen Thomas er dog hans poesi. Den fødtes i hans letbevægelige sind, han fæstnede den selv med gåsepen til papiret, som er gemt i gamle bøger. Men når kirkefolket i dag anvender den som lovsang til Herren, får den liv igen!

Der er jo det særkende ved salmer, de gode salmer altså, at de bliver bedre og bedre, jo oftere man bruger dem. De bliver aldrig fortidsdigte eller arkæologi, så længe de som levende menighedssang synger i menneskers hjerter. Det er muligt, at salmesangen er ved at forstumme i Danmark, og sker det, da afgår Kingo endeligt og definitivt ved døden. Så er det kun englenerne, som måske har lyst til at bruge hans vers. Men mig forekommer det, at Thomas stadig lever, når han hjælper os med at fejre den glade fest for Herrens opstandelse, og hans ord bæres op under Sct. Michaels kirkes lyse hvælvinger:

*Som den gyldne sol frembryder
gennem den kulsorte sky,
og sin stråleglans udskyder,
så at mørk' og mulm må fly,
så min Jesus af sin grav
og det dybe dødens hav
opstod ærefuld af døde
imod påskemorgenrøde!*

Og mig gik det, da jeg her i Kingo-jubel-året satte mig til at læse Sjungekoret fra først til sidst og trængte om bag den fjerne baroktids lidt snørklede opstylteri, sådan, at jeg fandt et levende og varmt og anfægtet menneske. Og jeg måtte indrømme for mig selv: Kingo er faktisk bedre, end jeg troede!

Derfor har jeg her mestendels været på fornavn med ham, for det er vi her i Slangerup med »de«, som vi føler som vore egne!

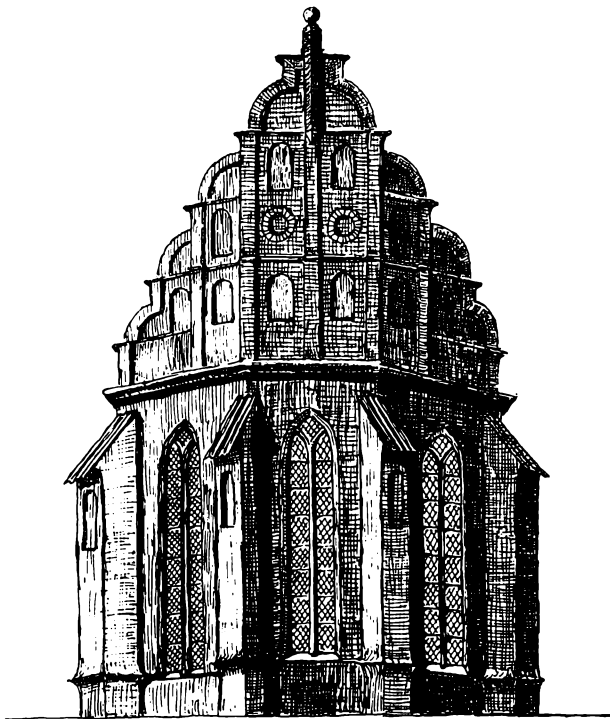

Udsigt fra kirkens tårn en forårmorgen 1984 (Foto: Historisk Forening)

*Thomas Kingo er salmisten
i det danske kirkekor,
det skal mindes af hver kristen,
mens der synges sødt i Nord
om hvad det for os betyder,
når »den gyldne sol frembryder«.*

N.F.S. Grundtvig

Tegning: A. Kaarup Nielsen, ca. 1972

